

Smotri varnega življenja in dela

»Nekatere številke iz sporočila sekretariata za notranje zadeve za leto 1980 kažejo, da je še vedno veliko preveč malomarnosti, nevestnosti, neodgovornosti na mnogih področjih, in da nam prav zaradi tega odtekajo težko ustvarjene dobrine v nič, s požari v pepel, z eksplozijami ne samo v škodo, ampak tudi v ogrožanje občanov, da imamo še vedno preveč tistih škod, ki nastanejo zaradi neodgovornega ravnanja ljudi, zaradi premajne varnostne osveščenosti tako v delovnih organizacijah kot tudi na drugih področjih družbenega življenja.« Tako je uvodoma poudaril republiški sekretar za notranje zadeve Tomaž Ertl na tiskovni konferenci pred otvoritvijo zvezne razstave Varnost in družbena samozашčita, ki so jo odprli včeraj v Ljubljani v Cankarjevem domu. Od aprila dalje pa bo obiskala še enajst pokrajinskih središč v Sloveniji.

»V preteklem letu smo zgubili veliko milijard dinarjev v požarih in drugih škodah. Na cestah, čeprav manj kot v letu 1979, je še vedno umrlo 559 ljudi, kar je visok krvni davek. Na nekaterih področjih kriminalitete se družbeno nesprejemljivi pojavi povečujejo, seveda pa moram hkrati reči, da nekatere obvladujemo oziroma jih zmanjšujemo.

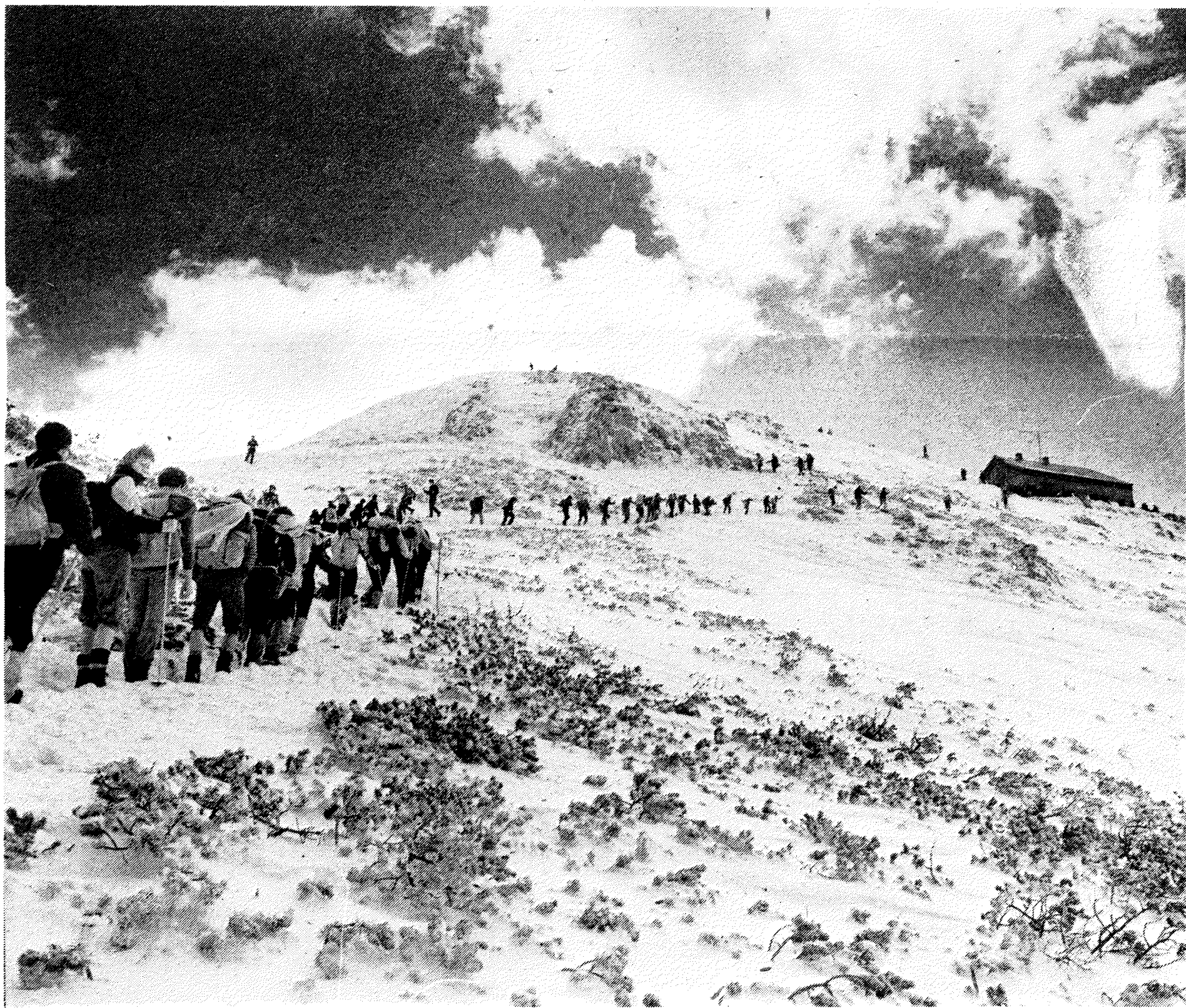
V javnem redu in miru nimamo velikih kršitev, še vedno pa je preveč tistih, ki se obnašajo tako, da motijo mirno in varno življenje naših občanov in delovnih ljudi. Bolj kot doslej bi se morali zavedati, da nam tudi iz tujine nekateri želijo vse prej kot miren, varen nadaljnji razvoj našega socialističnega samoupravljanja. S propagandnimi in drugimi pritiski si prizadevajo motiti naše ljudi,

jih spravljati v zmoto in nenazadnje bi bilo treba reči, da nekateri tudi iz takih virov iščejo informacije za svoje poglede na našo sposobnost obvladovanja varnega in svobodnega življenja, namesto da bi si prizadevali za to, da bi bili neposredno vključeni v vsa tista prizadevanja, ki pomenijo danes vendarle v svetu poseben primer varnega življenja in dela. Propagandi, ki je iz tujine usmerjena proti naši deželi, se moramo upreti, moramo povedati tem ljudem, da je Jugoslavija trdna, da Jugoslavija ni taka, kakor jo hočejo prikazati, da je trdno odločena svoj družbeni razvoj usmerjati po poti, ki jo je začrtal predsednik Tito.

Tudi tisti, ki bi doma želeli v imenu izmišljenih človekovih pravic, izmišljene abstraktne svobode uveljaviti svoje zahteve, korigirati naš nadaljnji razvoj, se uveljaviti prek neobjektivnega prikazovanja naše družbene stvarnosti, morajo v družbi dobiti primerno obsodbo. Ne za to, ker bi ogrožali naš družbeni sistem, ampak predvsem zaradi tega, ker se ta njihova dejavnost izkorišča za manipuliranje v tujini kot dokaz, kako Jugoslavija ni to, kar pišejo številni dobronamerni ljudje širom po svetu.

Mislimo, da bodo taki pritiski tudi vnaprej, da bodo še zmeraj tudi doma ljudje, ki jim naš družbeni razvoj ni po volji, ki se trudijo služiti svojim gospodarjem v tujini, in zato mora naša pozornost tudi v bodoče veljati vsem tistim poskusom, ki razvrednotijo našo težko priborjeno svobodo, naš, v naporih in žuljih delovnih ljudi pridobljen delovi razvoj, ki ga danes skušajo blatiti predvsem tisti, ki so se odrekli svoji lastni domovini.«

STAŠ

Sedmega vzpona na 1796 metrov visoki Snežnik se je minulo soboto in nedeljo udeležilo 3.500 ljubiteljev gora. Med temi se jih je kar 900 prvič povzpelo na »kraški sveder v nebo«, kot imenujejo to najvišjo goro izven alpskega sveta. Udeleženci so se v soboto v jasnem, v nedeljo pa v meglenem in vetrovnem vremenu vzpenjali po varno uhojeni gazi, ki so jo uhodili pripadniki TO in JLA, gozdarji in planinci iz Ilirske Bistrice. Vzpona na Snežnik so se udeležili tudi člani planinskih društev iz Makedonije, Bosne in Hercegovine, ki so pobratena s PD Ilirska Bistrica – organizatorjem te množične zimske manifestacije planincev, nad katero ima pokroviteljstvo odbor borcev Primorskih novic, vseh sedem let pa so nepogrešljivi pri izvedbi pohoda požrtvovalni člani radioamaterskega kluba Snežnik YU3DGO iz Ilirske Bistrice.

Foto: Igor Modic, besedilo: Staš

Plemenito življenje žene

Lidija Sentjurs. Kdo ne pozna njenega imena? Revolucionarka, funkcionarka, predvsem pa žena, razsodna in preudarna, ki nikdar ljubosumno ne varuje le zase dragocenih življenjskih izkušenj; na zunaj trda lupina, a z dobrim in mehkim srcem. Nikoli je življenje ni pregazilo! O svoji poti skozi narodnoosvobodilni boj pravi: »Precej časa med vojno sem preživela kot ilegalka, najprej v Ljubljani, pozneje v Trstu. Navadno govorimo o najtežjih trenutkih v bojih in juriših. Vendar takrat človek ni sam, je med tovariši. Ilegalci v Ljubljani pa so živeli v neprestani nevarnosti, da jih bodo odkrili, aretirali in mučili. Če so te odkrili, največkrat ni bilo rešitve. Sama sem hodila po ljubljanskih cestah v večni nevarnosti, da bom aretirana. Ko sem junija 1943 prišla med partizane, se mi je kljub hajki zdelo, da sem svobodna. Leta 1944 sem delala na Primorskem kot poverjenica CK KPS in IO OF. Morala sem tudi v Trst. Takrat sem prvič pomislila, da se ne bom vrnila...«

Po vojni je nadaljevala pot, ki je vseskozi pretkana z gesli, rojenimi v naši revoluciji.

Sedaj, ob njeni sedemdesetletnici, se jo spominjajo tudi mali preprosti ljudje s skromnim iskrenim voščilom. Dvainsedemdesetletna Marija Jamšek-Mija iz Manč je Lidiji za njen rojstni dan napisala pesem, katere nekaj verzov objavljamo:

»Dolga, krivoljasta, široka,
prostrana –
ne glej!
oži se,
prav ozka postaja,
tako ozka, tesna, trnjeva,
tudi čeri so...
Ne, poti nazaj ni!

Navdana s krepostjo
do cilja naprej
četudi življenje zgubi!

Herojsko naprej,
po trdi poti z osatom porasli.
Končno na cilju herojsko stoji.
Ozre se nazaj.
Blesk obseva rože rdeče.
Ali konca tu ni –
pot pelje naprej;
pot svetla, prostrana...«

Z. D.

Podpora stabilizacijsko naravnemu predlogu srednjeročnega družbenega plana Slovenije

V torek, 17. marca, so na seji RK SZDL Slovenije razpravljali podprli temelje usmeritve nadaljnjega razvoja SR Slovenije, ki so opredeljene v predlogu družbenega plana. Tone Bole, ki je v imenu predsedstva zveze borcev in njegove delegacije podprl načrtano stabilizacijsko in strukturno naravnost ciljev družbenega razvoja Slovenije v novem srednjeročnem obdobju, je med drugim dejal:

»Podpiramo usmeritve plana, ki postavlja v ospredje izvoz kot poglavitni in stabilen dejavnik gospodarske rasti. K taki naravnosti mora prispevati učinkovita organiziranost združenega dela za večjo vključenost v mednarodno delitev dela na enakopravnih podlagah. To bo hkrati največja spodbuda, da v gospodarstvu odločilno uveljavimo kakovostne dejavnike razvoja, produktivnosti in

ekonomičnosti poslovanja ter prodor sodobne tehnologije v naše izvozno naravnane organizacije združenega dela; s tem bomo zagotovili razvoj sodobnega gospodarstva, kakršnega zahteva doseženi prag razvoja v Sloveniji...«

Podpiramo tudi prizadevanja Izvršnega sveta, da že tako v prvem letu sprejmemo odločne ukrepe proti gibanjem, ki načenjajo temelje samoupravnih socialističnih odnosov ter ogrožajo stabilnost in učinkovitost našega razvoja. Ukrepi in aktivnosti za izpolnjevanje nalog skupnega pomena za razvojno politiko SR Slovenije morajo zagotoviti, da bomo z ustrežno ekonomsko politiko ter z ukrepi v samoupravnih interesnih skupnostih in v združenem delu zagotovili stabilnejše odnose v družbeni reprodukciji in s tem trdno osnovo

za uresničevanje v planu opredeljenih razvojnih ciljev in nalog.«

Tone Bole je še posebej opozoril na pojave nespoštovanja ali kršenja zakonskih in samoupravnih norm ter na pomanjkanje ali izogibanje tako osebnih kot družbeni odgovornosti. Omenil je nespoštovanje ali izigravanje sprejetih samoupravnih sporazumov, nenadzorovano, verižno in samovoljno zviševanje cen, pomanjkljiv nadzor nad gospodarstvom, kroženje nekaj tisoč nepokritih menic, pomanjkljivo požarno varnost ter malomarno čuvanje materialne in finančne imovine. Ti pojavi so resno opozorilo, da ni sistema, ne gospodarskega in ne družbenega, ki bi lahko deloval mimo spoštovanja zakonskih in samoupravnih norm in odgovornosti, ki izvirajo iz njih.

Odpadniki

Nisem bil med najbolj pridnimi tudi brihtnimi ne, sicer pa nisem imel nikake materialne možnosti za šolanje, zato sem opravil le še drugi razred nekdanje meščanske šole. Vendar sem tu že ločil svoje sošolce v nekeke hinavce in tožljivce, verne in celo nemško nastrojene. Zbiral sem »klapo« po zgledu »otroci Pavlove ulice«, preskrbel sem jim študentske kape, podobne železničarskim kapam, in lahko rečem, da sem imel v svoji klapi kar polovico razreda. Glavna naloga je bila, pomagati drug drugemu pri učenju in stiski ter kaznovati hinavce in tožitelje, zaradi katerih smo imeli slabe ocene v vedenju, saj smo večkrat kruto kaznovali izdajalce v šoli. Spominjam se, ko smo na takega naleteli pod Kalvarijo, ga prijeli, zvezali k boru, zažgali okoli njega malo suhe trave in njegove solze namazali s sajami požgane trave. Seveda so naslednji dan padali ukori, mi pa smo le imeli svoje zadoščenje.

Med njimi je bil tudi Gustelj Cerne, le da je bil bolj zakrinkan in vsiljiv. Med letnimi počitnicami iz 1. v 2. razred meščanske šole mi je posodil celo harmoniko, pa vendar sem imel do njega nekaj odpor in ga nisem hotel vključiti v našo klapo. Zelo dober je bil do mene neki Hartman iz Vuzenice, saj me je velikokrat zalagal z dobro malico, pa vendar, ker je hodil vedno v štajerskem oblačilu, nisem imel do njega zaupanja in sem ga smatral za nemškutarja.

In kaj se je zgodilo pozneje: 1941. leta, po moji končani učni dobi in nemški okupaciji, srečam Hartmana v SA uniformi. Verjetno niso imeli tako majhne številke zanj, saj je SA uniforma ohlapno visela na njegovem šibkem telesu. Nisem bil presenečen nad njegovim mišljenjem, pa vendar, ko sva se zadnjič kot sošolca pozdravila, sem ga vprašal, če jemljejo tako slabotne tudi v SA.

Drugi primer pa je bil med partizani med NOB. Leta 1942 sem bil namreč v tisti močnejši enoti na Dolenjskem, ki je obiskala Štajerski bataljon. Dobro se spominjam njihove oborožitve, saj so imeli celo »švarclose« zbrojevke, mavzerice in celo parabole sem pri enem videl. Ni mi šlo v glavo, da ima ta Štajerski bataljon celo čelade. Pravega tovariškega srečanja kot med enoto pravih partizanov pa ni bilo. Med njimi zagledam tudi Gusteljna. Dal sem mu roko in ga kar malo začuden spraševal, kaj ga je privedlo k partizanom, kot bi vedel da ne k pravih partizanom. In res ga nisem nikoli več videl, ne sračal. Zelo pozno smo ugotovili, pri kakšnih partizanih smo bili. Šele tedaj nam je bilo jasno, zakaj tako hladen in rezerviran sprehajem, pa tudi s sošolcem. Danes ga vidim le še na kakšnem spisku tistih, ki so bili pri plavobeli gardi. Prav tako mi ni bil simpatičen Janez Marn-Črtomir, moj prvi komandant

bataljona in njegovi pajdaši Saje, Čretnik in drugi, potem Gorazd, ki je bil kot gestapovec v 12. brigadi in še nekoliko podobnih odpadnikov. Tudi kaplana Lavriha sem imel na piki. Javil sem njegovo delovanje in skladišče orožja v cerkvi. Zakaj niso takoj ukrepali, sem spoznal, saj je bil junija 1942 naš komandant Črtomir že povezan z Lavrihom.

SREČKO GRAŠIČ
Radeče

Za zgodovinsko točnost

Ni skoro nobene številke TV-15, da ne bi nihče preostro, celo žaljivo v Utrinkih in odmevih kritiziral tiste prizadevne, ki hočejo, da bi bilo čimveč in najbolj pristno ohranjeno vse, kar se nanaša na NOB. Pohvale vredna je vsaka dobronamerna pripomba, ki avtorja dopolni in pomaga osvetliti posameznosti. Toda to močno pogrešamo v vsaki kritiki. Pač pa je več tistega, kar ubija tvornost in jemlje smelost tistim, ki zbirajo, pišejo in se pripravljajo na objavo še nepopisanega iz NOB.

Zakaj pikri kritiki bi ne vzamejo v roko peresa in zapišejo brez pomote vse, kar vedo? Če pa tega ne storijo, naj dobronamerno pomagajo tistim, ki to upajo in naj jim pomagajo, da bodo podatki popolnejši in točni.

Imam predlog, ki bi morda omogočil objavo ali izdajo pomembnejših opisov iz NOB, ne da bi bili ti spisi po izidu kritizirani, popravljeni in postavljeni pod vprašaj o njih vrednosti. Ne smemo pozabiti, da z izdajanjem netočnih podatkov in opisov ustvarjamo dvome o verodostojnosti ustno ali pisno pripovedovanega v vseh, ki so bili po vojni rojeni, in tistih, ki stvari osebno ne morejo prav ocenjevati, ker so pač tako različne podatke izgovorili ali napisali ljudje. Lahko bi vsak verjel, če bi govorili vse enako, ker pa se že med dvema pojavijo nasprotujoče trditve, posebno mlad človek ne verjame nobenemu. Je potem kaj čudno, da mnogi mladi govorijo o zelo resnih stvareh, da so pač pravljice, da se z njimi poveljujejo posamezniki in celotna pripadnost generacije in času, ko naj bi se to in to godilo, pa se ni.

Predlog: Vsi, ki se pripravljajo za izdajo kakih važnih podatkov, ki naj bi služili tudi kot dokument časa, kraja in oseb oziroma organizacij, naj objavijo v primernih publikacijah namen in okvir, kaj nameravajo popisati. Taka objava bi bila kot poziv vsem, ki karkoli vedo o tistem, kar bo opisano, da dajo svoj prispevek v točnih podatkih in z morebitnimi dokumenti če jih imajo.

Drugi predlog pa bi bil, da bi izdali osnutek za zahtevnejšo dokumentarno izdajo, lahko na ciklostilnem papirju in tisku. Osnutek naj bi bil z objavo npr. v TV-15 ponujen vsakomur, ki bi ga dopolnil s svojimi podatki.

Ne smemo pozabiti, da je več ljudi isti dogodek na različne načine doživljalo in si jih vtisnilo v spomin. In tudi to, da nismo bili vsi tako »zavedni« in ne sposobni, da bi se bojevali s svinčnikom in papirjem v roki in vse zapisovali. Opisovalec vseh okoliščin večkrat ne more upoštevati, ker zanje ne ve ali pa mu je ušlo v pozabo. Komandant je nek boj drugače doživljal kot borec; politični delavec drugače kot vodja političnega dela itd.

Na tistega avtorja, ki se ožunači nekaj napisati, kot so razni članki in manjši opisi, a je mogoče vnesel zaradi nevednosti napačni podatke, ne jurišajmo. Ne jemljimo mu poguma in ne tistim, ki so nameravali nekaj napisati, a so odnehali, ker se bojijo podobnega napada. Tovariško ga dopolnimo in v pravem tonu opozorimo, da bi v kakem zbirnem dokumentu ne prišlo do napake, pač pa, da bi bilo dopolnilo upoštevano.

Tudi sam pripravljam in pišem spomine, ki ne bodo dokument za posamezne dogodke, ker je marsikaj brez datuma, brez pravih imen oseb in krajev, čeprav je za tem časom datum in za temi osebami so prava imena oseb in imena krajev, ki pa se jih jaz ne spominjam. Tak dokument, kot bodo moji spomini, je samo dokument časa, ne pa posameznega dogodka.

Bojim se, da ne bom imel poguma, da bi te spomine objavil, ker se bojim »jurišev« kritikerjev, ki pa sami za ohranitev spominov nič ne store.

Se en predlog, sicer druge vrste, imam. Vemo, da je zgled najuspešnejše vzgojno sredstvo, pa naj bo to slab ali dober zgled. Oba po svoje vzgajata.

Želel bi, da bi na nek način, kako ne vem, zbrali vsa imena tistih sodelavcev v NOB, ki so bili še otroci, in so po svojih močeh prispevali k uspešnemu boju. Posamezni izraziti primeri naj bi bili podrobneje opisani.

Veliko je bilo primerov, da neke akcije, ne mislim samo na oborožen boj, ne bi mogli izvršiti ali vsaj, ne tako uspešno ali brez žrtev, če ne bi bilo nekega otroka ali še skoraj otroka, ki je v svojo akcijo, ki pa ni bila otroška, pripomogel k uspehu.

Koliko je bilo pravih borcev, čeprav so bili po letih še otroci! Jaz sam sem bil partizan od maja 1942, čeprav sem bil istega leta šele v septembru star 15 let. Bil sem ves čas v bojni enoti, dokler nisem bil februarja 1944 hudo ranjen in onespodobljen za bojno enoto. Pozneje sem bil v zaledju. Lahko trdim, da nisem kot borec v ničemer zaostajal za starejšimi soborci. Imel sem puško, bil sem z mitraljezom na straži, v zasedi in v vseh bojih in tudi bomb nisem samo malo zmetal.

Taki zbrani podatki (pri tem ne mislim na sebe, saj so drugi otroci opravili še važnejše naloge kot jaz), bi služili kot dokument in učilo mlajšimi rodovom, da ne bi pripovedovanja učiteljev postala partizanske pravljice, ampak verodostojno pripovedovanje iz dokumentov.

FRANC ŠPelič
Begunje na Gor. 14

Kam z orožjem?

Ce je nedavni kongres sovjetske partije, še posebej pa govor Leonida Brežnjeva na njem, izzvenel močno v znamenju prizadevanja, da bi prišlo do ameriško-sovjetskega dialoga, je bil neposredni vzrok in povod za tako usmerjenost kongresa v občutni nevarnosti, ki jo za Sovjetsko zvezo pomeni že zaznavni začetek novega oboroževalnega vala.

Novi ameriški predsednik je dal doslej že dovolj jasno vedeti, da vidi svojo poglavitno nalogo v vojaški krepitvi Združenih držav in njihovega vojaško političnega bloka, kar naj zagotovi vojaško in ekonomsko premoč nad nasprotno velesilo, ker le-ta kaže odkrite težnje po nadvladi v svetu. Šele ko bi Združene države uresničile zastavljeni cilj, bi se s postojank močnejšega lotile pogovorov z nasprotno velesilo o celoti vprašanj, ki zadevajo njune medsebojne odnose in tudi položaj na svetu sploh.

Sovjetski voditelji skušajo zato prepričati novo ameriško vodstvo, da je vsako iskanje novega razmerja sil, ki bi tehtnico ravnotežja bolj nagnilo na ameriško stran, čista utvara, pa je zato za obe strani bolje, če se lotita reševanja bistvenih vprašanj, to pa

so razorožitev, odprava nezaupanja, obnova politike popuščanja napetosti in okrepitev miru. Sem sodi kajpada tudi umik načrta o jedrski oborožitvi Evrope, uveljavitev sporazuma SALT 2 in drugo.

Vse to pomeni, da sta bloka in z njima kajpada ves svet na pragu novega zelo pomembnega obdobja v razvoju odnosov na svetu. Ali si bodo blokove sile dale dopovedati, da vodi nova oboroževalna tekma v splošno nevarnost za ves svet, in da je zato nujno preprečiti, da bi nastopil nov val oboroževalne tekme med blokoma. To bi bil že tretji tak val v obdobju po drugi svetovni vojni. Prvi je bil v začetku petdesetih let, ki sta ga sprožila ustanavljanje blokov in pa korejska vojna, drugi oboroževalni val ima svoj začetek in vrhunec v sedemdesetih letih, ko je bila vietnamska vojna na vrhuncu. Zdaj, po vseh napetostih, ki jim je svet priča, grozi tretji val oboroževanja, ki utegne biti po svojih posledicah zlasti za Evropo dosti usodnejši, saj predvideva povsem novo jedrsko oborožitev tako vzhodne kot zahodne Evrope v podobi raket srednjega dosega Ss 20 na eni ter Pershing 2 in Cruise na drugi strani.

Dejansko bi lahko ugotovili, da je

že lansko, 1980. leto pomenilo začetek novega, tretjega povojnega oboroževalnega vala. Prav lansko leto bo prišlo v zgodovino povojnega razvoja sveta kot tisto obdobje, ko so stroški za oboroževanje na svetu presegle velikansko vsoto 500 milijard dolarjev. Ta vsota ne pomeni samo dokaz, kako gre velik del velikanskega napora vsega sveta za mir tako rekoč v nič, pač pa je dokaz, kako silovito hitra je rast oboroževalnih stroškov po drugi svetovni vojni, se pravi v obdobju relativnega miru, četudi so ta mir prestopili kalile kaj hude in nevarne lokalne vojne. V kratkem času treh desetletij so se izdatki za orožje kar štirikratno povečali, tudi če vrednost uporabljenih sredstev računamo brez zmanjševanja vrednosti denarja. Glede na to, da so Združene države zahtevale od zaveznikov v Atlantskem paktu, naj izdatke za oborožitev vsako leto povečajo za 3 odstotke in da nasprotni tabor počenja nekaj podobnega, potem lahko pričakujemo še hitrejšo rast oboroževalne tekme v prihodnje, to pa zaradi tega, ker odpade na oba vojaška bloka kar tri četrtine vsega proizvedenega orožja na svetu.

Gre pa še za drugo mogoče še bolj nevarno posledico oboroževalne mr-

zlice, ki je zajela dejansko ves svet, ne samo tistih dežel, ki orožje izdelujejo, pač pa tudi vse druge, ki nimajo oboroževalne industrije, pa so zato navezane na nakup orožja. Danes je postala trgovina z orožjem ena izmed najbolj donosnih vej v trgovini industrijsko razvitih držav z deželami v razvoju. Prav te dežele pa so v vsem povojnem času poglavitno prizorišče lokalnih vojn. To pomeni, da nastajajo lokalnih vojn in trošenje velikih količin orožja pravzaprav pomeni gospodarsko ugodnost za dežele proizvajalke orožja. Ne gre spregledati tudi vseh političnih posledic takega stanja. Trgovina z orožjem, prodaja orožja deželam v razvoju ni za vodilni blokovski sili le vir dobičkov, pač pa izjemnega političnega pomena, saj se prek pošiljk orožja raznim deželam po svetu hkrati uravnava tudi ravnotežje sil med blokoma oziroma njihovih vplivnih območij. Kaj bolj kot popolna preskrba neke dežele z orožjem in vsemi pripadajočimi oblikami pomoči, kot so vojaški svetovalci, rezervni deli in podobno, zagotavlja ne le gospodarsko, pač pa zlasti politično podrejenost take dežele interesom te ali druge blokove sile.

Drago Košmrlj

Razlike ne rušijo enotnega sistema

Centralni komite Zveze komunistov Slovenije bo prihodnji mesec spregovoril o uveljavljanju Titove pobude o nadaljnji krepitvi kolektivnega dela in odgovornosti. Nedvomno bo razprava o tem vprašanju pomembna, čeprav so na mnoge stvari ljudje v javni razpravi o ustavnih spremembah pravzaprav na nek način že odgovorili. Ugotovili so, da je Titova pobuda še kako dobrodošla, saj lahko močno prispeva k demokratizaciji političnega dela. To še posebej zaradi tega, ker v praksi še nismo odpravili vseh ostankov monopolnega, odtujenega odločanja.

Seveda pa bi bilo napak, če bi menili, da gre za nekaj povsem novega. V naši družbi imamo ustavo, zakone, družbene dogovore in vrsto drugih listin, ki so kolektivno delo že doslej omogočali. Res pa je, da ga v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela nismo dosledno uveljavljali, da smo o kadrovski politiki ponavadi razpravljali le v ozkih krogih in tako hote ali nehoti ožili našo socialistično fronto.

Zato je sedanja razprava o razvijanju kolektivnega dela in odgovornosti potrebna. Stvari pa nikakor ne bi smeli poenostavljati. Če hočemo doseči demokratizacijo družbenega odločanja, moramo v prvi vrsti pomisliti zlasti na uveljavljanje delegatskega sistema. Doseči moramo večji vpliv delegatov in vseh delovnih ljudi na sprejemanje odločitev. To je tisto, na kar bi se morali opreti. To pa hkrati pomeni, da je treba zavrniti vse, ki izhod vidijo zgolj v skrajševanju mandatov, saj nas tako pojmovanje Titove pobude ne bi daleč pripeljalo.

Na ustavne spremembe, o katerih ta čas razpravljamo, moramo gledati s pravega zornega kota. Videti moramo, v kolikšni meri prispevajo k uveljavljanju delovnega človeka in njegovega odločilnega položaja v družbi. To je nameč tisto, kar je pri vsem tem najpomembnejše. Ob tem pa potrebujemo odprto, kolektivno delo organov, ki so za svoje delo

odgovorni tistim, ki so jih izvolili, torej delegatskim skupščinam.

Zdi se povsem razumljivo, da s prenehanjem mandatne dobe delegacij, preneha tudi njihovo delo. To smo zapisali že v ustavi, sprejeti leta 1974 in zato s te plati stvari ne kaže prav nič spreminjati. Vseeno pa velja podrobneje spregovoriti o dveh vprašanjih, o katerih je bilo v javni razpravi veliko rečenega. Najprej gre za trajanje mandatne dobe predsednikov organov republike in možnosti njihove ponovne izvolitve. Predsedstvo Zveze komunistov Slovenije, predsedstvo republiške konference socialistične zveze in nekateri drugi menijo, da bi bilo najustreznejše mandatno dobo teh funkcionarjev omejiti na dve leti, z možnostjo še enkratne ponovne izvolitve. Zavzemajo se, naj bi to načelo uveljavili za skupščine družbenopolitičnih skupnosti in za predsedstvo SR Slovenije.

Tu so stvari torej dokaj jasne. Drugače pa naj bi veljalo za izvršne svete. Izoblikovalo se je mnenje, po katerem naj ustavnih določb o teh organih ne bi spreminjali. Predsednik izvršnega sveta naj bi to nalogo opravljal štiri leta, vendar drugič na to delovno mesto ne bi mogel biti več izvoljen. To stališče so podprli v vseh slovenskih občinah. Menili so, da bi bila enoletna mandatna doba za opravljanje teh nalog prekratka in da bi ogrozila nepretrgano delo tega organa.

Izvršni svet imenuje delegatska skupščina in prav je, da delegatom tudi odgovarja za svoje delo, dokler mandatna doba enih in drugih ne poteče. Če pa delegati sodijo, da izvršni svet ne dela dobro, ga lahko zamenjajo še pred iztekom njegovega mandata. Taka možnost je bila dana še doslej, v prihodnje pa naj bi ustrezne določbe o tem še izostrili.

Ves čas se postavlja tudi vprašanje, kaj je z mandatom v delovnih organizacijah, društvih itn. Prevladalo je mnenje, da je treba urejanje mandatov v samoupravnih, poslovnih in drugih organih prepustiti organizacijam samim, da jih uredijo tako,

kot sami menijo, da je najbolj prav. V ustavo torej teh stvari naj ne bi vnašali. Če bi hoteli ustavno reševati tudi ta vprašanja, bi morali sočasno spremeniti številne samoupravne akte od statutov do pravilnikov in samoupravnih sporazumov.

Tako delo bi bilo težko izpeljati, čeprav pri tem ne gre samo za to. S predpisovanjem, kaj smejo storiti in kaj ne, bi grobo posegli v samoupravne pravice delovnih ljudi v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela, kar pa bi bilo povsem v nasprotju z ustavnimi hotenji.

Podobno velja tudi za trajanje mandata v družbenopolitičnih organizacijah. Tudi tu naj bi mandate določili s statuti teh organizacij in ne v ustavi. Ni pa za sedaj še jasno, kaj storiti z mandatno dobo in možnostjo ponovne izvolitve funkcionarjev v skupščini SR Slovenije. Doslej so to urejali s poslovnikom, kako pa naj bi bilo v prihodnje, še ni popolnoma določeno. Mnogi se zavzemajo za posebno ustavno določbo, v kateri bi mandatno dobo skupščinskih funkcionarjev posebej opredelili in tako enotno uredili to vprašanje za vse voljene osebe v republiki.

Po vsem tem pa je že mogoče reči, da se predlagana ustavna dopolnila republik in pokrajin razlikujejo. Položaj predsedstva, trajanje mandatov v družbenopolitičnih organizacijah itn. nameravajo v nekaterih jugoslovanskih okoljih drugače urediti kot v naši republiki. To velja tudi za začetek uveljavljanja novih določb. Ponekod jih nameravajo uveljaviti takoj, drugod – med drugim tudi pri nas – pa sodijo, da bi veljalo počakati do volitev, ki bodo maja prihodnjega leta.

Nekateri so že postavili vprašanje, ali so te razlike dopustne ali ne. V Sloveniji je prevladalo prepričanje, da različno urejanje teh vprašanj ni v nasprotju s temelji enotnega sistema. Razlike izražajo posebnosti posameznih okolij, in so zato povsem razumljive.

Darko Marin

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Družbeni plan 1981-1985 in njegovo usklajevanje

Kakor je k razlagi predloga srednjeročnega plana razvoja v SRS za obdobje 1981-1985 dejal Vlado Klemenčič, je prvotni osnutek na podlagi najširše razprave doživel nekatere spremembe, zlasti pa so te nastale na osnovi novih finančnih pokazateljev našega gospodarjenja v letu 1980. Prihodnje obdobje, je dejal Klemenčič, ne bo, vsaj tako smo načrtovali, prinašalo novih zakonskih aktov ali večjih sprememb na področju zakonodaje sploh, ampak bo to obdobje predvsem poglobljene uresničevanja že sprejete in veljavne zakonodaje ter seveda družbenih sporazumov in dogovorov, kar bo že dober korak k poglobljani uresnitvi stabilizacije, saj sedaj na tem področju še vedno ne delujemo dosledno, pogosto pa delujemo preveč formalno.

Vsa predvidevanja za naše boljše delo temeljijo na nekaj osnovnih postavkah uspešnejšega gospodarjenja v temeljnih gospodarskih panogah. Od tega, kako bomo reševali le te, je odvisno, v kolikšni meri bomo lahko uresnili srednjeročni načrt.

Nenehna težnja po zviševanju izvoza je ena temeljnih postavk našega petletnega načrta, z njo povezano pa tudi prestrukturiranje gospodarstva, hitrejša in učinkovitejša menjava tehnologij delavnih postopkov, procesov ter večji poudarek znanju in raziskovalnemu delu. Glede naših možnosti izkoriščanja »domačih« energijskih virov bo treba v tem srednjeročnem obdobju storiti neprimerno več odločnih korakov, kot smo jih doslej, saj

smo še predobro občutili, kaj se dogaja z nafto in plinom, ki ju v največji meri uvažamo. Za vse našete pozitivne premike v industriji pa je nujno potrebna zagotovljena surovinska osnova, kar smo v minulem srednjeročnem obdobju preveč zamenjali.

Načrtovanje gibanja družbenega standarda ne predvideva zastoja, pa tudi ne večje rasti. Lahko rečemo, da se mora družbeni standard v naslednjih petih letih gibati umirjeno, pri čemer pa bomo morali še vedno posebno skrb nameniti delavcem z najnižjimi osebnimi dohodki, ustrežnejši politiki stana in seveda ustreznemu gibanju cen osnovnih živil. Več in bolje naj bi delovali tudi na področju varstva okolja, razporeditve gospodarstva po regijah in nenazadnje, gospodarneje naj bi ravnali s prostorom.

Borci so na seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije v razpravi opozorili na vrsto vprašanj, na katera so opozorili že tudi borci na letnih občinskih in krajevnih konferencah, v prvi vrsti pa opozarjajo na nujnost doslednega stabilizacijskega obnašanja vseh, sicer bi samo delno izpolnjevanje stabilizacijskih nalog zopet poglobljalo razkorak med načrtovanjem in dejanskim stanjem. Razpravo so sklenili z ugotovitvijo, da so v sedanjem predlogu srednjeročnega družbenega načrta razvoja za obdobje 1980-1985 upoštewane vse pripombe, ki jih je posredovala borčevska organizacija, ter poudarili, da se borčevska organizacija in borci odločno zavzemajo za dosle-

dno izvajanje dogovorjenih nalog.

Ko so spregovorili o nekaterih aktualnih vprašanjih s področja borčevsko-invalidske zaščite, so predvsem obravnavali ta vprašanja na osnovi informacije zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov ter informacije republiškega komiteja, ki zvezno razlaga oziroma razgrinja nekatera stališča z vidika slovenskega urejanja teh vprašanj.

Razprava je pokazala, da v osnovi ni posebnih razhajanj z ugotovitvami zvezne informacije, pri čemer pa še vedno ostajajo nekatera področja (npr. vprašanje kmetov-borcev) neustrezno rešena in tudi v naslednjem obdobju ni pričakovati drugače, ker so si na vseh ravneh in vseh smereh razprave edine, da temeljnih borčevskih pravic ne bomo več širili. Seveda pa to ne pomeni, da ni mogoče že obstoječih pravic dosledneje uveljavljati, zlasti v smislu podružbljene skrbi za borce in vojaške invalide. O vprašanju financiranja in pokrivanja potreb borcev in vojaških invalidov, ki izvirajo iz njihovih temeljnih (z zveznimi zakoni uveljavljanih) pravic, obstaja še vedno več predlogov, kako naj bi v bodoče ta sredstva najracionalnejše obračali. Predlog slovenske borčevske organizacije, ki ga bodo oblikovali na osnovi mnenja republiškega komiteja za borce in komisij za zdravstveno ter socialno varstvo in vojaške invalide pri RO ZZB NOV Slovenije, bodo potem posredovali zveznemu komiteju in zveznemu odboru ZZB NOV Jugoslavije. Ta pa bo

najverjetneje takšen, kakršnega je predlagala in sprejela slovenska skupščina že lani poleti.

Po izčrpnem poročilu o poslovanju delovne organizacije založbe Borec v letu 1980 (katere ustanoviteljica je ZZB NOV Slovenije) so borci v razpravi izrazili priznanje tej založbi za dolgoletno uspešno delo na področju založništva in časopisno-revialnega tiska, pri tem pa tudi opozorili, da je treba vlagati vse napore za to, da se bo lahko založba na založniški ravni povezovala z založbami sorodnih programov, ter da knjiga ne sme postati »stranski« proizvod založbe, čeravno tržne in druge zakonitosti takim usmeritvam niso ravno naklonjene.

»Vzgoja ljudi v družbeni samozaščiti še ni dosegla želene in potrebne ravni«, je povedal uvodoma v svoji informaciji predsednik komisije za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito Franc Črnugelj Zorko, ko je spregovoril o nalogah ZZB NOV za uresničevanje družbene samozaščite. Po razpravi je v sklepu k tej točki dnevnega reda predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije oblikovalo mnenje, da je informacija dobra, da pa jo je potrebno, dopolnjeno z nekaterimi konkretnimi podatki, posredovati tudi občinskim odborom ZZB NOV.

Na minuli seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so obravnavali še poslovnik o delu RO ZZB NOV in njegovih organov, zaključni račun RO ZZB NOV, Borštnikovo srečanje v letu 1981 ter nekatere kadrovske zadeve.

B. Ž. J.

Lepoglava dobi novo grobišče

Zloglasna kaznilnica, ki je za težke zapuhe zapirala cvet jugoslovanskih revolucionarjev med obema vojnama, mučilnica in hkrati visoka politična ter kulturna šola partijskih kadrov, med vojno pa krvava ustaška klavnica, je danes muzej-spomenik, stalno razstavišče muzejske zbirke »Robija - škola revolucionara« v osnovni šoli v Lepoglavi.

Samo ustaši so med NOB pobili v Lepoglavi več tisoč rodoljubov. Prave številke pa najbrž ne bo mogoče nikoli ugotoviti. V čast vsem tem padlim in zverinsko pobitim bo zrasel v Lepoglavi spomenik-grobišče. Odbor za izgradnjo tega grobišča-spomenika naproša vse občinske odbore ZZB NOV v Jugoslaviji, naj na svojem področju zberejo podatke o umrlih v Lepoglavi ter podatke pošljejo Občinski samoupravni interesni skupnosti za kulturo in informiranje v Ivancu (Ivanec 42240 Trg žrtev fašizma 9). Zaželeno je, da bi podatke poslali še do konca marca, ker bi jih tako lahko še zapisali na spomenik.

Izolski in kočevski borci v Tolentinu

Na povabilo pokrajinskega odbora ANPI - Macerata se je delegacija s tovariši iz Izole in Kočevja udeležila njihovega kongresa v partizanskem mestecu Cardarola, v neposredni bližini Tolentina.

Naši borci so se v Tolentinu pogovarjali tudi z učenci tamkajšnje osnovne šole o odporniškem gibanju v Italiji oziroma v pokrajini Macerata. Učenci so pripravili konkretna vprašanja, predstavniki Anpija pa so odgo-

varjali. Pogovor so začele in zaključile partizanske pesmi, eno so zapeli tudi v slovenščini. V šolskem biltenu in pesmarici, ki so ju podarili slovenskim borcem, je bilo vse polno pesmi in drugih prispevkov na temo odpornišstva. Naši borci so na željo tolentinskih šolarjev posredovali omenjeno gradivo tudi osnovnošolcem OŠ Vojke Šmuc v Izoli.

Pogovor in srečanje je zabeležila tudi italijanska televizija na svojem prvem programu.

Uradni kongres ANPI za pokrajino Macerata, ki ga je odprl njen predsednik Enzo Berardi, se je začel v soboto, 14. februarja 1981. Slišali smo poročilo o delu te pokrajinske organizacije borcev. Po uradnih poročilih pa je kongres v imenu naše delegacije pozdravil Rajko Jenko, nekdanji udeleženec odporniškega gibanja v tem kraju. Velja povedati, da se italijanski tovariši v svojih poročilih niso izognili oceni sedanjega položaja v Italiji, zlasti vprašanju terorizma in korupcije.

C. A.

Visoko odlikovanje tovarišu Gašperju

Predsedstvo SFRJ je posmrtno odlikovalo velikega koroškega partizana Karla Prušnika-Gašperja z redom narodne osvoboditve Jugoslavije. To veliko odlikovanje je pred dnevi izročil vdovi tovariša Gašperja Tereziji Prušnik-Miri jugoslovanski veleposlanik na Dunaju Novak Pribečević.

Na slovesnosti, ki je bila v prostorih jugoslovanskega generalnega konzulata v Celovcu, je generalni konzul Milan Šamec pozdravil ugledne goste iz Slovenije ter avstrijske Koroške.

Novak Pribečević je ob odlikovanju tovarišu Prušniku-Gašperju dejal, da je ta veliki sin slovenskega ljudstva boju za nacionalne in socialne pravice koroških Slovencev posvetil vse svoje življenje.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Maribor - Aktivni ZZB NOV velika opora

Tovarniški aktivni ZZB NOV oziroma aktivni v organizacijah združenega dela v krajevnih skupnostih (vseh je v občini Maribor 19), so v svojem večletnem delovanju povsem opravičili svoj obstoj. Take in podobne ugotovitve so bile prisotne na nedavnem sestanku, ki ga je s predstavniki aktivov sklical občinski odbor ZZB NOV Maribor.

Vloga in položaj aktivov ZZB NOV se kaže v tem, da so del združenja borcev. Sestajajo se zaradi tega, da v organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in njihovih družbenopolitičnih organizacijah uveljavljajo politiko in stališča ZZB NOV, ki so povezana z uresničitvijo družbenoekonomskih in samoupravnih odnosov. Razen tega se ob svojem delu prizadevajo ohraniti in razvijati tradicije in pridobitve NOB, utrjevati bratstvo, enotnost in enakopravnost narodov ter narodnosti Jugoslavije.

Poleg tega aktivni rešujejo vprašanja borcev, ki izhajajo iz socialne, zdravstvene, grotne, stanovanjske in druge narave. Aktivni svoje aktivnosti usklajujejo z dejavnostjo družbenopolitičnih organizacij v združenem delu in organizacij v krajevnih skupnostih, vključujoč tudi sodelovanje s komiteji za SLO in DS.

V občini Maribor, so vse te dejavnosti zelo razvite, in zaradi tega ni brez pomena ugotovitev, da so aktivni občinskemu odboru ZZB NOV Maribor v veliko oporo.

Drago Miklavc

Materija - Posebnih težav ni

Združenje borcev NOV Materija je imelo prvo nedeljo v marcu redno letno skupščino, ki je pomenila v prvi vrsti obračun dela za preteklo in sprejete programe dela za letošnje leto.

Uvodne besede so bile namenjene spominu na tovarisa Tita. Iz obširnega in podrobnega poročila krajevnega odbora je bilo moč razbrati, da združenje ne tarejo posebni problemi, ni pa še prave povezave z drugimi organiziranimi dejavniki v krajevni skupnosti. Tudi v minulem letu je bilo ugodno rešenih več prošelj za priznanje posebne dobe. Kar se tiče priznavalnin, je stanje zaenkrat zadovoljivo. Izletniška dejavnost je bila tudi lani uspešna. Treh izletov se je udeležilo skupno 159 oseb.

Na skupščini je bil izvoljen poseben odbor, ki bo skrbel za postavitev spomenika padlim na območju Materije in okolice. Na kraju so navzoči sprejeli osnutek statutarne sklepa ZZB NOV občine Sežana.

F. G.

Jesenice - s seje medobčinskega sveta ZZB NOV

Konec januarja se je na Jesenicah sestal na prvi seji medobčinski svet ZZB NOV za Gorenjsko, ki ima v novem mandatu obdobju sedež v jeseniški občini. Poleg članov sveta so bili na seji prisotni še predstavniki družbenopolitičnih organizacij Gorenjske ter posameznih občin. Po uvodnih besedah novega predsednika sveta Jožeta Ulčarja z Jesenic je zbrane pozdravil predsednik skupščine občine Jesenice Ivo Arzenšek, ki je orisal gospodarski in politični položaj ter nadaljnji razvoj jeseniške občine.

V nadaljevanju so v osrednji točki dnevnega reda obravnavali opravljeno delo v borčevskih dispanzerjih v lanskem letu, zdravstveno stanje borcev in nadaljnje delo na tem področju. Poročilo o dispanzerjih je podal dr. Andrej Robič. Iz poročila, ki ga je pripravil strokovni kolegij, je razvidno, da je bilo lani v dispanzerjih opravljenih več kot 19.000 pregledov. Sedaj je na Gorenjskem osem dispanzerjev za borce in sicer: na Jesenicah, v zdravstvenem domu in obratni ambulanti železarne, v Radovljici, Kranju in Škofji Loki. Poleg dispanzerjev delajo še ambulante za borce in dispanzer v Trzinu. Kot je ugotovil strokovni kolegij, je bilo v preteklem letu sicer nekoliko manj vseh pregledov, naraslo pa je število patronažnih obiskov in socialno medicinskih ukrepov. Iz poročila je moč ugotoviti tudi to, da je še vedno premalo preventivnih pregledov v Kranju in v Škofji Loki, da sta pri ugotovljenih diagnozah borcev v ospredju dve bolezenski skupini: bolezn srca in ožilja ter bolezn sklepov in hrbtenice.

V nadaljnji zelo obsežni razpravi so prisotni poudarili, da so dispanzerji tudi v preteklem letu dobro opravili svoje delo, več nalog pa jih čaka v prihodnjih letih, kajti pričakovati je, da bodo predvsem starejši borci potrebnih še več zdravljenja v dispanzerjih in v klimatskih zdraviliščih. V razpravi je bilo pogosto omenjeno, da bo v prihodnje poleg zdravstvenih pregledov posameznih borcev, predvsem osamljenim treba pomagati tudi drugače in sicer s pogovori (tukaj bo morala odigrati večjo vlogo sosedska pomoč v krajevnih skupnostih).

Člani medobčinskega sveta so na seji tudi kritično ocenili nekatere pobude zdravstvenih organizacij, da bi zvišali normative pri pregledih borcev, in sicer da bi na enega zdravnika (oziroma ekipo) prišlo od sedanjih 1000 kar 1200 borcev. Člani so sprejeli jasen sklep, da ni mogoče zviševati tega normativa, od pristojnih zdravstvenih služb na Gorenjskem pa bodo zahtevali, naj pojasnijo, kdo je dal takšno pobudo. Prav ta pobuda je namreč izzvala upravičene proteste vseh, tako borcev kot tudi tistih, ki so odgovorni za njihovo zdravljenje. To je namreč povsem nasprotno skupnim prizadevanjem, da bi v prihodnje nudili vsem borcem še boljše usluge zdravljenja v dispanzerjih in klimatskih letoviščih.

V nadaljevanju seje so navzoči razpravljali o praznovanju 40-letnice vstaje na Gorenjskem. Predstavniki posameznih občin so na seji predstavili programe praznovanja in tudi že posamezne datume predvidenih osrednjih praznov v občinah. Zbrani so še posebno poudarili, da mora celotno praznovanje obletnice vstaje in ustanovitve OF potekati vsebinsko bogato, povsod pa je treba upoštevati stabilizacijska prizadevanja. Geslo praznovanja in prireditve mora biti povezano s tem, kaj smo storili v tem obdobju, z razvojem samoupravljanja ter dragoceno dediščino dveh velikanih naše socialistične revolucije: tovarišev Tita in Kardelja. Dogovorili so se, da bodo za vse letošnje praznovanje, ki bodo obeleževale obletnice številnih pomembnih dogodkov (poleg obletnice ustanovitve OF) tudi za obletnice bohinjske, poljske in gornjesavske vstaje pred štiridesetimi leti skrbeli sveti za ohranjanje in negovanje tradicij NOB pri občinskih konferencah SZDL. Za osrednjo regijsko praznovo na Gorenjskem se bodo dogovorili pri medobčinskem svetu SZDL za Gorenjsko.

Janko Rabič

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Delovni člani ZRVS v Krškem

Še ena nova organizacija

Obetaven začetek

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da je bila aktivnost ZRVS v letu 1980 zelo živahna. Začrtani program so v celoti uresničili. Izvedli smo vsa predavanja za vse RVS in ostale občane, zlasti za tiste občane, ki delajo na odgovornih mestih v SLO. Aprila 1980 smo izvedli vojaško vajo v Kostanjevici. Vajo so izvajali vojaki in starešine iz garnizije Novo mesto s poudarkom na napad pehotne čete na naseljeno mesto. To vajo si je ogledalo okrog 400 rezervnih vojaških starešin in približno sto ostalih občanov.

Decembra 1980, ko smo zaključili program dela za leto 1980, se je že sestalo predsedstvo OK ZRVS in pripravilo program dela za leto 1981. Do sedaj imamo vključenih 96 občanov, ki delajo v SLO. S programom dela smo začeli že januarja. Tako nam je uspelo, da smo že v mesecu januarju izvedli predavanja skupaj z ZK. Februarja smo izvedli obe temi, ki sta bili predvideni za RVS in ostale občane.

Predavanja so izvajali domači predavatelji iz vrst RVS. Na predavanja smo vabili tudi občane, zlasti člane komitejev za SLO.

Ob dnevu oboroženih sil, 22. decembra 1980 je bilo odlikovanih 10 RVS z državnimi odlikovanji, 3 so prejeli plakete ZRV Jugoslavije, 4 priznanja ZRVS Slovenije, 4 priznanja OK ZRVS občine Krško, ena OZD je prejela priznanje RK ZRVS Slovenije, en mladinec je prejel priznanje OK ZRVS Krško, dve osnovni organizaciji ZRVS sta bili pisno pohvaljeni od RK ZRVS Krško, v višji čin pa je napredovalo kar 35 RVS.

Vse načrtane dejavnosti v letu 1981, ki jih je naša organizacija na začetku leta sprejela, bodo organizirane in izvajane v počastitev 40. obletnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije ter 40. obletnice OF slovenskega naroda in priprav na 12. kongres ZKJ. Vemo, da je leto 1981-85 stabilizacijsko.

Dušan Vladič st.

V torek 24. marca 1981 se bodo v sejni dvorani skupščine občine Trbovlje, na pobudo članov iniciativnega odbora sestali rezervni vojaški starešine iz območja krajevne skupnosti Ivana Kešeta na ustanovnem občnem zboru svoje osnovne organizacije ZRVS, ki bo organizacijsko pokrivalo naselja Kešetovo, Pod gozdom in Vreskovo. To bo nov prispevek organizacije ZRVS k prizadevanjem vodstev DPO, zlasti SZDL za čimboljšo povezavo in delo v bazi ter za reševanje in uresničevanje skupnih interesov občanov in krajanov, zlasti na področjih SLO, varnosti in družbene samozaščite.

Na območju KS Ivana Kešeta stanuje prek sto RVS in obstajajo vsi pogoji za ustanovitev samostojne organizacije ZRVS. Dve tretjini evidentiranih članov je aktivnih in še zaposlenih v raznih delovnih organizacijah, največ v STT in pri REK E. Kardelja, kjer obstajata in delujeta aktivna ZRVS, vendar bodo le-ti povezani z delom tudi na terenu. Politične strukture članstva v novoustanovljeni organizaciji bo dobra, saj je polovica rezervnih vojaških starešin včlanjenih v zvezo komunistov.

Na ustanovnem občnem zboru bodo RVS poleg uvodnega referata med drugim obravnavali novi Statut ZRVS, pravilo osnovne organizacije in programa dela, dogovorili se bodo za poimenovanje organizacije in izvolili svoje vodstvo, ki bo pri organu za NZ SO Trbovlje izvedlo in opravilo postopek za registracijo.

Ustanavljanje OO ZRVS v KS I. Kešeta sovpada s časom, ko tečejo razprave o predloženem gradivu za problemsko konferenco SZDL Slovenije na temo Aktualne naloge na področju nadaljnjega razvoja prostovoljnega združevanja delovnih ljudi in občanov v društvih in družbenih organizacijah v SR Sloveniji, ki bo še posebej opredelila in poudarila vlogo družbenih organizacij in društev v SZDL ter nosilce nalog po sprejetih usmeritvah. To je tudi čas, ko tečejo priprave za 3. kongres samoupravljalcev in ko bomo s svojo povečano aktivnostjo dali poseben poudarek jubilejni 40-letnici vstaje vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Priprave za izvedbo tega ustanovnega občnega zbora so v glavnem že izvršene, predvideva pa se tudi polnoštevilna udeležba, saj je organizacija teh priprav stekla zelo dobro.

Rudi Matko

Občinska konferenca ZRVS Litija je v začetku meseca marca sklicala RVS vseh krajevnih organizacij ZRVS na skupno predavanje o politični in varnostni situaciji doma in v svetu ter o protiklopem boju.

Protiklopni boj in njegove značilnosti bo tudi osrednja tema taktične naloge v letu 1981. Predavanje o protiklopem boju so popestrili s filmi. Predavanja se je udeležila večina članov.

Na predavanje pa so povabili tudi vse tiste, ki delajo na odgovornih mestih na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite in so bili v preteklem letu sprejeti v članstvo ZRVS. Idejnopolitično izobraževanje in plošno vojaško ter samozaščitno usposabljanje bosta tako prispevala k razvijanju socialistične in samoupravne zavesti ter k usposobitvi tako RVS kot novih članov za uspešno opravljanje starešinskih obveznosti v miru in v vojni ter k njihovem angažiranju kot aktivnih dejavnikov socialistične samoupravne družbe pri krepitvi in graditvi vseh elementov enotnega sistema SLO in DS. Udeležence so tudi seznanili s programom usposabljanja za leto 1981. S tem predavanjem v mesecu marcu se je vzgojni proces pravzaprav začel. Sledil bo, v mesecu maju, obrambni dan, na katerem bodo reševali taktično nalogo, preiskovali sposobnosti iz topografije, orientacije in kondicijsko pripravljenost posameznikov. V jeseni se bodo člani preizkusili v streljanju z avtomatsko puško. V okviru 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov pa bodo krajevne organizacije ZRVS izvedle več medsebojnih tekmovanj.

F. V.

V ponedeljek, 23. marca letos bo v domu JLA v Ljubljani že 15. seja predsedstva RK ZRVS Slovenije, kjer bodo med drugim govorili o predlogu poročila o delu ZRVS Slovenije in o delu Naše obrambe v lanskem letu, sprejeli zaključni račun RK ZRVS Slovenije in revije Naša obramba ter se dogovorili o dnevnem redu za 5. sejo RK ZRVS Slovenije.

Po načrtanem programu

V začetku marca so RVS iz Trbovelj začeli z izvajanjem obveznega programa strokovnega izobraževanja, ki bo poleg drugih družbenih dejavnosti s krajšimi časovnimi presledki trajal skozi vse leto.

Z letošnjim programom so zajeta štiri tematska področja, vsebovana tudi za srednjeročno obdobje v letih 1981-1985. Ta so: idejnopolitično izobraževanje, splošno vojaško usposabljanje, varnostno in samozaščitno usposabljanje in marksistično izobraževanje in informiranje.

Zvrstila so se tudi ponovljena šesturna predavanja v času od 6. do vključno 13. marca po temah: o osnovnih značilnostih vojaškopolitičnih odnosov v sodobnem svetu, o subverzivno propagandni dejavnosti sovražnih elementov zoper SFRJ; o protiklopni, protizračni in protidezantni obrambi ter o narodni zaščiti.

Na obvezna predavanja, ki so jih izvajali tova-

Trboveljski rezervni vojaški starešine pozorno spremljajo strokovni pouk v sejni dvorani občine Trbovlje. V ospredju (drugi z leve) je rezervni kapetan I. razreda Martin Frigelj, star 64 let, predvojni komunist, s priznanim statusom borca NOV od leta 1941, ki je predsednik krajevnega združenja ZB NOV A. Hohkrauta in je še vedno družbeno zelo aktiven.

riši iz vrst našega članstva ZRVS, so s pozivi bili vpoklicani vsi RVS do šestdeset let starosti. Predavanj se je udeležilo kar 92,7 odstotka RVS. Odstotek udeležbe v primerjavi s prejšnjimi leti je večji.

Deloma je k temu prispeval tudi sam način pozivanja, saj je vsakemu RVS bila dana možnost, da svojo obveznost izvrši v sedmih časovnih termi-

nih, v katerih so se zvrstila predavanja. Zanimivo in pohvalno je, da so se pozivom odzvale tudi vse tovarišice, vabljen na predavanje tudi prostovoljke enot TO.

Vsa predavanja so bila spremljana z uporabo skic, vrisanih na folije, s podatki ter poudarkom glavnih značilnosti tem in grafoskopom, kar je popestrilo teoretično izvajanje in podajalo snovi.

Že v prvi polovici aprila bodo RVS reševali taktično nalogo v vlogi komandirja voda ali čete na temo »Napad na poveljniško mesto« na začasno zasedenem območju.

Med letom se bodo rezervni vojaški starešine pomerili in preizkusili še v streljanju z vojaškim orožjem, precej pa jih bo vključenih tudi v letošnje akcije NNNP.

M. R.

Uspešno izobraževanje rezervnih starešin

Občinska konferenca ZRVS v Domžalah uresničuje tudi v letošnjem letu program izobraževanja, ki so si ga zadali. Že lani so v izobraževanje vnesli nekaj novih oblik, ki so popestrile delo in povečale zanimanje rezervnih vojaških starešin za izobraževanje, letos pa so te oblike vnovič obogatili z nekaj avdio in video pripomočki.

Ena od tradicionalnih oblik je redno strokovno izobraževanje v obliki seminarjev za vse rezervne vojaške starešine in člane komiteja za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito po krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela ter mladinskimi osnovnimi organizacijami. Opravili so predvanje o bistvenih značilnostih novega zakona o ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, hkrati pa je več kot dve tretjini starešin, ki so poslušali omenjeno predavanje, zvedelo tudi ustrezne informacije o vprašanih notranjega življenja in o zunanjepolitičnih dogodkih. Naslednja predavanja bodo organizirana še v marcu. Najprej bodo spregovorili o organiziranosti in načinu vodenja splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v krajevni skupnosti, organizaciji združenega dela in občini v miru, izrednih razmerah, vojni nevarnosti in vojni. Tudi to temo bodo popestrili s predvajanjem filmov, kar bo pripomoglo k večji zanimivosti predavanja.

Preverjanje znanja na omenjeno temo bo v mesecu aprilu, ko bodo znanje preverjali na terenu v praktičnem delu. Taktično-orientacijska vaja bo potekala za tiste rezervne starešine, ki niso razporejeni v JLA ali enote TO.

M. BROJAN

Glosa

Desetglavi zmaj

»Tempelj je poleg Sprehajališča ena najlepših in najmarkantnejših klasicističnih arhitektur na Slovenskem.

Sprehajališče, nekdanje imenovano Wandelbahn, je drugi pomembni klasicistični spomenik v Rogaški Slatini. Postavili so ga v letih 1842–1843 po načrtih arhitekta J. Haslingerja. Sprehajališče, ki mu daje glavni lepotni poudarek skladno umirjeni niz arkad, so že v začetku skrbno opremili tudi znotraj. Graški slikar Adalbert Uetz mu je okrasil strop s kvalitetnimi arabeskami, doprnski podobi Aeskulapa in Higie pa je izklesal v kamen in ju postavil na polstebra kipar Johann Meixner. ...

(Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Zbirka vodnikov. Ivan Stopar. Rogaška Slatina)

Le prgišče stavkov govori o slatinskem sprehajališču v drobni knjižici, nič pa ni v njej govora, niti ni potrebno, o sloviti zgodovini, ki se je razpletla v današnjih dneh okoli stavbe, ki ni nikomur v čast, še najmanj častivrednemu, nekdanje svetovljanskemu zdravilišču. Slatinsko sprehajališče ni samo prav nič krivo, da je postalo nekakšen zmaj z desetimi glavami, ki ga kar ni moč ukrotiti.

Stavba, ki je danes zapuščena in v razpadajočem stanju, stoji v neposredni bližini premenitnega hotela Donat kot v posmeh. Že lep čas je spomeniško zaščiten, v registrih pa je zapisana kot spomenik prvega razreda, v zavesti turistov in Slatincev pa kot velik nebodigatave, ki obremenjuje vest vseh, ki skrbje za estetsko skladnost kraja.

Slatinci sami ne zmorejo desetglavega zmaja. Na spomeniškem varstvu: v Celju, pravijo, so prepričani, da je to izjemen spomenik, menda pa razen njih nihče (?). Da je le urbanistični, ne pa tudi umetnostno zgodovinski spomenik, trdijo v Rogaški Slatini. V spor se je menda pred časom vključila tudi slovenska vlada, sestanki so imeli mlade, novinarji so si podajali kljuke, sivi lasje so začeli krasiti glave. Ohraniti Sprehajališče kot spomenik ali ne? Kje dobiti denar? Kaj bo z našo ljubo kulturno dediščino? Vihar nad viharji.

Objekt, trdijo Slatinci, spremlja vseskozi neka nesreča. Trdoživi zmaj bruha ogenj. Menjali so se zakoni o spomeniškem varstvu. Ta hip odločajo o kulturnih spomenikih občinske skupščine, seveda na priporočilo Zavoda za spomeniško varstvo. In v Rogaški Slatini čakajo na smrtno obsodbo Sprehajališča, ki takšno, kakršno je, ne more in ne sme izzivati premisle podobne kraja, še posebej hotela Donat.

Novinarji so bili ob nedavni tiskovni konferenci toplo naprošeni, naj pomagajo v tem boju proti desetglavemu zmagu!

Na obzorju pa je še kar naprej oblačno. Prešteviline kulturno zgodovinske spomenike imamo zaščiten kot medveda na Rogu, kar je seveda prav. Rešili smo čast in ponos: naša kulturna dediščina, vest našega naroda, njegova bitja in žitja, je vendarle ohranjena. Kot mnogo pomembnih reči, tudi ta vse prevečkrat na papirju. Vsega nismo sposobni zaščititi in ohraniti. Nismo dovolj bogati, za nameček pa se še prav zavedamo ne vrednosti. Slej ko prej se bomo torej le morali dogovoriti, kaj je najpomembnejše in ohraniti vsaj tisto. Brez dvoma bo boj dolg in hud, pa saj smo navajeni jezičnih vojn. Čemu bi sivali lasje ljudem na zavodih za spomeniško varstvo, nemočnim do solz in ljudem, ki ne zmorejo zbrati dovolj denarja za ohranitev kulturne dediščine? Tantalove muke prepirov te res ne bodo rešile.

Menda je neki turist z onstran meje vprašal Slatince, zakaj vzdržujejo to podrtijo, ko pa stoji zraven hotel v bleščavi in imenitnosti. Slatincan je pač odgovoril, da zato, ker je to spomenik. Tujec se je namuznil.

Potem je vendarle bolje, da spomenik podremo, kot pa da dokazujemo, da lahko gradimo velike hotele, dediščine naroda pa nismo pripravljeni varovati. Na dveh stolčkih je težko sedeti.

Milenko Strašek

Iška vas je bila obkoljena

Sedmega februarja leta 1944 na barju ni bilo več snega in južni veter je naglo talil zadnje ostanke snega v sončnatih grapah in globelih prostranega Mokrcra in Krma. Bili so dokaj topli dnevi in teloh je že cvetel. Niže v dolini ob robovih gozdov pa so se pojavili prvi zvončki, vse je kazalo, da bo zgodnja pomlad.

Tiste dni smo se zadrževali v vasi Škrilje pod Mokrcem. Največ nas je bilo v Glavanovi in Mihelovi hiši, pa tudi drugod, saj so nas te hiše pod Mokrcem rade sprejemale. Ta dan je bil nenavadno miren in od nikoder ni bilo slišati strela. Skozi vas so hoteli kurirji številnih enot, postali za trenutek z domačini in spet hoteli dalje. V gozdu nad Zavrhom je bila naša stalna zaseda. Ze mnogokrat je dobila sovražnika, ki je hotel vdreti v Škrilje ali Golo. Naše zasede so pomagale domačinom, da so varneje obdelovali svoja polja.

Tri patrulje so ta dan odšle na pot. Patrulja, ki jo je vodil Kovačev Frenk, mlad predrzen kurir, doma iz Iga, se je že vrnila iz smeri Iga, Sarsko, Klada in Pijave gorice. Niso naleteli na sovražnika in tudi opazili niso nič nevarnega. Tudi patrulja Lojzeta Brancija se je vrnila, ne da bi opazila kaj posebnega. Samo tretje patrulje še ni bilo, čeprav je bilo že pozno. Patrulja je šla proti Iški vasi, vodil pa jo je rajonski obveščevalec Janez Šteblaj-Petelinček, ki je bil doma prav iz te vasi. Skrbelo me je za Janeza, predvsem pa zato, ker je bil včasih pretirano pogumen, pa tudi zato, ker je bila njegova smer najnevarnejša. Šel sem na Zazidnikov klanec, kjer je stražil Krogarjev Janez. Od tam se je dobro videlo, če bi kdo prihajal iz Iške. Hkrati sva opazila, da se nekdo naglo bliža vasi. Tekel je, preskakoval grmičevje in se naglo splazil skozi živo mejo. Pritekel je do naju, zadihani se je oprl na strojnico in glasno povedal: »Iška vas je obkoljena.« Medtem ko je prišel do sape, si je brisal pot z obraza in povedal, da so v Iški vasi domobranci, da je vas obkoljena, da je razločno slišal, kako ljudje jokajo. Povedal je, kje ima sovražnik zasede. Naglo smo stekli h Glavanovi hiši, kjer so se rajonci zbirali h kosilu. No, za ta dan je Angelca Lešnjakova zaman pripravila kosilo, ker nismo ulegli pojesti. Po nekaj minutah smo se zbrali vsi: člani rajonskega odbora s kurirji, delavci z rajonske tehnike – vsega enajst članov. Naši akciji so se pridružili še dva kurirja iz Vosa in še eden, ki je dejal, da je iz Notranjskega odreda in da mu je ime Bobek. V napad nas je šlo štirinajst mož.

Borci so bili večinoma doma iz Iške vasi. Zbranim sem povedal o Janezovem sporočilu. Še danes se spominjam, kako je novica delovala ne samo na Ižance, ampak tudi na ostale. Ostrmeli so, prebledeli, a iz oči sta jim sijali zvestoba in gnev do preklelih narodnih izdajalcev. Naši pogledi so se srečali. Tovariši so razumeli, da Iška vas zopet doživlja tragičen dan. V diru smo hoteli iz Škrilja. Do Iške vasi je bilo normalno uro in pol hoda, toda pritekli smo v dobrih dvajsetih minutah, ker nas je vodil Janez, ki je poznal vse bližnjice in kraje s sovražnimi zasedami. Že blizu vasi smo se za hip ustavili in se domenili. Vsak je vedel, kaj mu je storiti. V strogi tišini smo se približevali sovražnim zasedam, skrbelo pa nas je, da smo mogoče prepozni, da domobranci že niso odpeljali vaščanov. Prvo sovražno zasedo smo obšli. Drugi pa smo se približali približno na sto metrov, ker zaradi čistine nismo mogli bliže. Tudi izdati se nismo smeli, da ne bi bilo usodno za vaščane. Iz vasi se je slišal jok in mukanje živine. Domobranci so vpili in hodili od hiše do hiše. Voz s konjem je stal sredi vasi. Na ta voz so domobranci na-

kladali naropano blago. Oklenili smo se orožja in čakali ugodni trenutek. Videli smo, da se sovražnik že zbira in pripravlja na odhod. Preštel smo približno sedemdeset domobrancev samo v vasi. S seboj so vodili vaščane, večinoma ženske. Toda nismo se smeli udariti. Nekateri ruševine požganih hiš so nam zakrivale razgled.

»Ko bom dal znak za streljanje, streljajte samo prek glav, da ne bomo zadeli ugrabljenih«, je šel živi ustni telefon do posameznika. Domobranci so se bližali šoli izza Oblakove hiše, kjer je več praznine. Zagrmelo je iz treh strojnic in pušk. Prav takrat je za nami pritekel tovariš Gorazd, ki ni mogel vzdržati, da bi akcija minila brez njega. Jurišali smo. Trenutek prej, kot je zagrmelo naše orožje, je barjanski satan Frakelj-Skalar govoril ugrabljenim: »Molite kesanje. Za onim zidom vas bomo postrelili.« Z roko je kazal obzidje izžanske graščine.

Domobranci so se začeli upirati šele sredi polja iz majhnega gozdiča, tako imenovanega Palmetova gorica. Ko smo pridrveli do konca vasi, vmes pa srečevali rešene, sta prenehala streljati sovražni strojničar in minometalec, ki je že tako streljal previsoko. Na čelu bežečih je bil Skalar, poleg njega pa propadla bogoslovca Martin Oblak, doma iz Vrbljenja, Anton Platnar, po domače Sedejev iz Iške vasi, in njemu podobni Franc Petelinček, po domače Betov, ki je sodeloval trinastega januarja 1944 pri izdajstvu rajona na Golem. Tu se je zelo izkazal in pomagal je ujeti svojo sestrično, znano aktivistko, Marijo Šteblaj, Petelinčkovo iz Iške.

Na koncu vasi sta se upirala samo še dva. Prvi je bil vodnik voda. Pri njem smo našli spisek domobrancev njegovega voda. Pri sebi je imel dve torbi, v katerih je imel poleg drugega tudi dva kosa blaga za obleke. To blago je ukradel Japljevi Urški, potem pa jo je peljal na streljanje. V teku smo streljali za bežečimi in opazili, da gre v vas Kot, komoj streljaj daleč od nas, kolona Nemcev. Ker je bilo nevarno, da bi se nam po gozdu približali za hrbet, sta Jule Škrabov in Bobek s strojnicama za cerkvenim zidom varovala desno stran gozda.

V tej filmski naglici je med tekom Krogarjev Janez zagledal v razoru njive ležečega domobrancia, ki se ni mogel več umakniti. Ko sem ga pozval k predaji, je moral pustiti puško na tleh in se brez nje pomakniti naprej. Toda takoj za tem je porinil roki v žep. Na ponoven poziv je dvignil roki, nato mu je Žagarjev Ivan iz žepov potegnil italijanske paradajzarice.

Ujetemu sem dejal: »Ste že zopet hoteli streljati nedolžne ljudi in med njimi tudi otroke kot zadnjič v Kozlarjevi gošči?« Gledal me je izpod čela mrko in sovražno. Na vprašanje od kod in kdo je, se je zlagal. Povedal je namreč ime moje rojstne vasi. Potem je dejal, da je iz Vrbljenja in navedel priimek svojega sorodnika, ki pa je bil naš zaupnik. Med tem pa je pritekel Tone Kumše, ki je ujetega spoznal, ker sta bila oba iz Vrbljenja in skoraj sosed. Šele tedaj smo videli, zakaj tako dolgo ni hotel povedati, da je Ivan Oblak, brat Martina, kolovalje barjanske črne roke, ki je skupaj s Francem Švigeljem in Francem Kraljičem (brat kaplana Štefana Kraljiča, domobranskega kurata), oba iz Bresta, in z verskim fanatikom Jožetom Grumom kakor tudi s Francetom Požarjem, doma iz Strahomerja, odločala in pobijala zavedne barjane tako v Lisičjem, v Kozlarjevi gošči, na Matenskih travnikih in

drugod. Ujetemu črnorokcu Ivanu Oblaku je pozneje sodilo ljudsko sodišče Notranjskega vojnega področja. Na sojenju je priznal, da je štirinajstkrat sodeloval pri pobijanju barjanov. Tudi jaz sem moral na zasliševanju kot prič vse natančno poročati.

Ko smo pregledovali naprej, smo zagledali na njivi še žensko. Na poziv ni vstala, izza trupla pa sta se pokazali otroški glavici. Fantek je vstal in začel teči proti nam. Obenem pa je vpil: »Partizani, ne streljajte, saj smo mi.« To sta bila trinajstletni Tonček Zalar in njegova osemletna sestra Slavka. Oba otroka sta se v zmedi zgubila, vendar sta se znašla in legla za umirajočo Kovačevo materjo ter se tako rešila, da jih ni pokosil sovražni težki mitraljez, ki je še malo prej kosil po polju in proti vasi.

Bilo je okrog dveh popoldan. Boj je bil zaključen. Gorazd je lovil bežeče na naši levi strani proti Strahomerju. Pripeljal je ujetega, ki je izpovedal, da so ga skalarjevci prisilno mobilizirali. Ujeti je bil Branko Udovič, doma iz Planine pri Rakeku. Njegov brat je bil v tem času že pri partizanih, njegova sestra pa aktivistka. Udovič je potem ostal v NOV do osvoboditve in sedež živi v Ljubljani.

Tistega dne smo bili nepopisno veseli, saj smo rešili osem ugrabljenih žrtev iz Skalarjevih krempljev. Rešeni so bili: Ivanka Vinger, 23 let, Antonija Zalar, mati trinajstletnega Tončka in osemletne hčerke Slavke, Elizabeta Kerne in njena sedemnajstletna hčerka Mihela, Urška Japelj in njen soimenjak Anton Japelj.

Nismo pa mogli rešiti Helene Modic, doma iz Vrbljenja. Skalarjevci so učitelico Heleno zasledovali, zato se je dan prej zatekla k zanesljivi Mazijski hiši v Iško. Tudi krojača Beneta nismo mogli rešiti, ker sta skupno s Heleno bežala proti Strahomerju, kamor so bežali tudi domobranci. Ob zaključku našega boja smo odšli v vas in se najprej ustavili pri Rupertovih. Oče in mati s hčerkama so stali pred hišo. Družina je jokala. Oče me je v joku objel in govoril: »Rešili ste nas.« Iz požganih ruševin so prihajali vaščani in nam prinesli nekaj hrane. Škuljeva mati, ki se je na pol živa vrnila z Raba (njen mož je umrl na Rabu), nam je dejala: »V našo hišo je prišel črnorokec Franc Požar, doma iz Strahomerja. Zasmehoval me je in govoril: No, kje pa so sedaj tisti tvoji junaški partizanci, sedaj, ko smo tu mi, borci za vero Kristusa. Za tem pa je zaropotalo. Požar je preskočil prag in izginil. Med pogovorom z domačini smo dobili z Iga vest, da so domobranci na njivi za zidom izžanskega pokopališča ustrelili triindvajsetletno Ivano Bolho, doma z Iga. Iz bele postojanke iz šole na Barju je Skalar s svojimi pajdaši sodeloval pri umoru v zgodnjih jutranjih urah. Nato pa je Frakelj – Skalar krenil nad Iško vas, v kateri se mu drugo njegovo zverstvo ni posrečilo, ker so mu to preprečili z odločno akcijo, v kateri so sodelovali tile tovariši: Janez Šteblaj-Petelinček, doma iz Iške; Janez Mazi-Krogarjev iz Iške; Ivan Žagar, vodja ROOF tehnike, Martin Žagar, delavec tehnike, oba doma iz Iške; Janez Suštaršič-Salov, kurir; Alojz Brancelj, strojnik iz Tomišlja; Rade Škraba-Gorazd iz Črne vasi; Janez Alič iz Izžanske ceste; Franc Melik-Rajko iz Črne vasi; Anton Kumše, kurir iz Vrbljenja; Anton Modic, kurir iz Vrbljenja; Julij Škraba-Kovačev iz Iga; Bobek in neki Ljubljčan iz Notranjskega odreda.

Matija Škraba

Spominska plošča padlim članom Šentjakobskega gledališča

V proslavo jubileja 60-letnice ustanovitve Šentjakobskega gledališča v Ljubljani, katerega pokrovitelj so skupščina mesta Ljubljane, Ljubljanski dnevnik in Inštitut Jožef Stefan, je vključeno tudi odkritje spominske plošče med NOB padlim za svobodo, članom Šentjakobskega gledališča. Spominska plošča je bila odkrita 11. marca 1981 na pročelju Mestnega doma, Krekov trg 2.

V spominsko ploščo je vklesanih 10 imen bivših članov Šentjakobskega gledališča, ki so se zavedali časa, se času odzvali, se razkropili širrom po naši domovini, da bi vsak po svojih močeh pomagali v NOB.

V sezoni 1940-1941 je v tem gledališču padel zastor in se dvignil šele s sezono 1945-1946. Živahne deske Šentjakobskega gledališča so onemele, skoraj drug za drugim so dali svoja življenja za boljše prihodnost lastnega naroda.

Rado KOGOJ, star 20 let, ustrelen kot talec že 22. 11. 1941. Bil je eden najmlajših članov gledališča, ki je že kot gimnazijec prvič nastopil na odrskih deskah leta 1937.

Ernest EYPPER, rojen 23. 12. 1914, je bil ustrelen kot prvi talec v Ljubljani leta 1942 na dan 1. maja. Gledališče je z njim izgubilo enega najbolj priljubljenih in nadarjenih igralcev.

Stane STARC, rojen 24. 11. 1921, ustrelen 15. maja 1942, ko je čez šempetrski most korakala kolona fašistov s črno zastavo in Stane je ni pozdravil z dvignjeno roko. Iz kolone je stopil ofir, potegnil revolver in spro-

Nuša Kerševan govori ob odkritju plošče padlim članom Šentjakobskega gledališča.

žil. Stane se je smrtno zadet zgrudil pred materinimi očmi.

Lado STARC, rojen 1. 1. 1923. Mati še ni prebolela izgube starejšega sina Staneta, že je padel drugi sin Lado. Ustrelen je bil po hudem mučenju, brez sodbe, v mesecu februarju 1943.

Janez KARDELJ, roj. 26. 6. 1914. Odšel je na osvobodno ozemlje leta 1942 in padel v roški ofenzivi, zadet v glavo. Kronist je zapisal, da je malo prej, na nekem gozdnem obronku v Kočevskem Rogu, stopil na štor in obrnjen proti Ljubljani deklariral svojo pesem Pozdravov tisoč ljubljena Ljubljana.

Alojz AJDIŠEK, rojen 21. 7. 1922. Padel v boju z italijanskimi okupatorji. V neenakem boju je obkoljen in

zadet s 36 krogli dal svoje življenje kot neustrašen borec 23. 9. 1942.

Ferdo HANŽIČ, rojen 8. 7. 1910, dolgoletni tajnik Šentjakobskega gledališča, nosilec glavnih vlog in nadarjen ustvarjalec odrskih likov. Kdor ga je poznal, ve, kaj je Šentjakobsko gledališče z njim izgubilo. Pogumno in s prezirom je šel v smrt skupaj s 23 talci 13. 10. 1942.

Vinko KOŠAK, rojen 22. 9. 1903, slavist in pesnik, padel kot talec v Gramozni jami 14. 10. 1942. Lik tovariša Košaka je naši javnosti znan. Bil in ostal je dosleden borec za srečnejše dni našega naroda.

Ivan DANEV, rojen 21. 12. 1912, padel kot borec v jeseni leta 1943. Na odru Šentjakobskega gledališča je začel, kot skromen in požrtvovalen, nastopati že leta 1939.

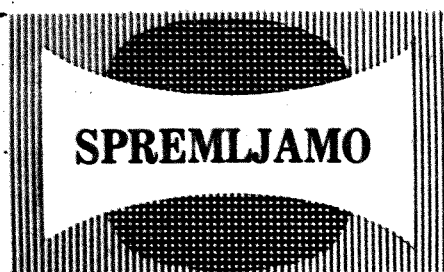
Leon JERE, rojen 27. 9. 1918, padel kot borec med 16. in 20. januarjem 1942 pri Višegradu. V Šentjakobsko gledališče je prišel že leta 1936 in odigral veliko različnih vlog.

Šentjakobsko gledališče je z njim izgubilo skoraj četrtino svojih najboljših članov.

Ob odkritju spominske plošče je govorila predsednica mestne konference SZDL Nuša Kerševan. V govoru je poudarila narodno zavednost celotnega kolektiva predvojnega Šentjakobskega gledališča, ki se je med prvimi odzval tudi kulturnemu molku in med NOB aktivno sodeloval.

V kulturnem programu so sodelovali: recitator Peter Ovsec, Partizanski pevski zbor in godba Milice.

—

Zaščitni bataljon – živi muzej spominov

Pomislimo, koliko vsega je bilo se za njegovega življenja in po smrti izrečenega o Titu, o tem, kako so srečanja z njim doživljali njegovi sodelavci, njegovi partijski in bojni tovariši, vse mnoge znane osebnosti jugoslovanske ali tuje pripadnosti, pa tudi neskončna vrsta delavcev, znanstvenikov, vojakov, umetnikov, starih in mladih. Tita so v resnici poznali milijoni, stotine, milijonov ljudi – in vsi so ga šteli za svojega, za tovariša, znanca in prijatelja.

In tako je bilo skoraj videti, kot da za nadaljnje možnosti pričevanj o Titu ni več maneverskega prostora. A se je izkazalo, da temu le ni tako. Ondam nam je bila v ciklu Čas, ki živi predstavljena imenitna, živa in vsestransko polna beograjska televizijska reportaža, v kateri so o svojih spominih na Tita in na svoja pota z njim spregovorili možje, ki so bili neposredno priče najtežjih in najbolj tveganim trenutkom na njegovi življenjski poti: njegovi spremljevalci, pripadniki zaščitnega bataljona vrhovnega štaba na partizanskih pohodih skozi vrtnice sovražnih ofenziv, četrte, pete, šeste – Neretve, Sutjeske, Drvarja...

Avtorji reportaže so jih popeljali na prirozišče dogodkov, o katerih so pripovedovali, v strmine nad Sutjesko, v pobočja nad Drvarjem, in jih – kaj bi drugega – prosili, naj o vsem, kar se je dogajalo in kar jim je ostalo v zavesti, spregovorijo preprosto, pristno in karseda nazorno. Njihove besede so namenom oddaje ustregle ter izpolnile celo naša najboljša pričakovanja. Izzvenele so kot izrazito plastična ponazoritev. Celo več: podoba, kakršno so ustvarili posamični besedni opisi, bi ne prišla do izraza niti v primeru najbolj avtentične filmsko-fotografske ponazoritve.

Tako nas je, denimo, ganil opis Titovega ravnanja med bombnim napadom na kolono vrhovnega štaba v pobočjih nad Tjentištem, ko je bil vrhovni komandant ranjen v roko. Vsi imamo v spominu njegovo fotografijo z roko v povoju. Ničoli-kokrat že smo jo videli, do te oddaje pa nam vendarle ni bilo znano, kako se je zgodilo in kako je Tito na dogodek reagiral, s katerimi besedami je zrl v oči nevarnostim, kakršnim je bil izpostavljen sredi ognjenih vzbuhov na največjem bojišču tistih partizanskih let. Med enim izmed naletov sovražnih letal, pripoveduje njegov nekdanji spremljevalec, je Tito ukazal smer, kamor naj bi se premaknili. Opozoril sem ga, pravi, da so tam Nemci in da utegnemo priti v bližino njihovih strojníc. Tito pa: prav zato; kolikor bliže bomo nemškim položajem, toliko bolj varni bomo; tja pač ne bodo odmetavali bomb... To je bila ena izmed značilnih Titovih gest, izrečena v znamenju njegove vselej hladnokrvnega in pretehtanega obvladovanja položaja.

Podobno so izzvenela spominska pričevanja pripadnikov Titovega spremstva iz dni oziroma ur nenadnega desanta nad Drvarjem. Tudi o teh dogodkih smo doslej videli in slišali mnoge zapise, toda nobenemu izmed njih se ni posrečilo, da bi se bil Titu približal kot subjektu; vselej je bil obravnavan iz razdalje, kot nekakšen »objekt« dogajanja in pripovedovanja. Tokrat pa je, ne da bi bil spregovoril sam, stopil neposredno pred nas z vsem, kar je storil in izrekel v tistih usodno tveganih trenutkih, ko je nemški vojaški stroj napel vse sile, da bi posegel po njegovem življenju in strl center narodnoosvobodilnega gibanja. Med tveganim umikom vrhovnega štaba iz pečine nad Drvarjem je stopal vrhovni komandant na čelu kolone, trmasto in ponosno kljubu-

joč vsemu, kar se je – dobesedno – zgrnilo nad njegovo glavo. Nisem še tako star, da bi ne mogel hoditi sam, je v šali zavrnil borce iz zaščitnega bataljona, ko so si prizadevali, da bi mu po svojih močeh olajšali težavno pot.

Ali pa spomin enega izmed spremljevalcev na prvomajsko praznovanje ob tabornem ognju leta 1943, komaj nekaj dni pred začetkom pete ofenzive – neke v črnogorskih gorah. Tito se je nenapovedan pridružil borcem, ki so hlepeli po pogovoru z njim. Eden izmed njih ga je izzval k razmišljanju o tem, kako bo pri nas, ko se vojna konča – in ko bomo odvrgli orožje. Tita je tako zastavljeno vprašanje razrazilo. Komu sme priti na misel, da bomo orožje, priborjeno s toliko žrtvami, meni nič tebi nič odvrgli? Kaj bi na to dejalo ljudstvo, ki zaupa v nas in pričakuje, da bomo vselej varovali njegovo s krvjo izbojevano svobodo? In jim je, borcem ob prvomajskem kresu, tisti večer sredi vojne, katere konec je bil še daleč, razgrnil realno vizijo povojnega obdobja, obnove in graditve, vedoč, da bo tudi v letih, ko utihne orožje, potrebno veliko odrekovanje, kajti boj se bo nadaljeval – na gradbiščih, na poljih, na trasah bodočih prometnih poti; to bo težak boj, zato o dneh po končani vojni ne kaže sanjariti kot o romantični idili. Vsi, ki so ga tisti večer poslušali, se spominjajo, da je bila to najbolj bogata politična ura v njihovem življenju.

Oddaja je bila na sporedu v popoldanskem terminskem »zakotju«, ob uri, ko dobršen del poslušalcev televizijskega sprejemnika še ne prižge, pa je zato dokaj verjetno, da so jo mnogi prezrli. Bila pa je kot nalašč za nedeljski večerni termin po končani nadaljevanji. Poskusimo torej s predlogom: v bližnjih dneh prve obletnice Titove smrti se nadejamo njene ponovitve, prepričani, da gre za enega najboljših reportažnih dosežkov te zvrsti v tudi sicer izjemno bogati beri filmsko-televizijskih zapisov o Titovi osebnosti in njegovem času.

Pogled na svet z vrha gore Cotopaxi

Andrej Veličkovič nas je popeljal v prelepi, naravno bogati, a družbeno-ekonomsko siromašni Ekvador, eno izmed tipičnih okolij Latinske Amerike. Posnel je, kar je na svojem samotarskem popotovanju pač videl: življenjski utrip prestolnice Auito, bedo priobalnega pasu šest tisoč metrov visokega Cotopaxija, kamor vodi jo pota mnogoterih alpinističnih avanturistov. Preprosta, na tradicionalen način pojmovana potopisna reportaža, ki pa ji je bilo dano seči skoraj do vrha svoje zvrsti – predvsem po zaslugi kristalno čistih, iz spontanega doživljanja v sliko prelitih posnetkov, prave parade fotografske umetnosti, kakršno sicer občudujemo pri mojstrih geografskih reportaž v magazinih kot je National Geographic.

Avtorjevo doživetje naravnih lepot in življenjskih posebnosti daljnje dežele je postal na ta način tudi naš doživljaj. Pri tem je še posebej vredno omeniti, kolikšnega pomena je dejstvo, da tuje kraje in ljudi poslikaj in popiše naš človek – z našim (ne tujim) pogledom na svet, na družbene odnose in na življenjski ritem ljudi, katerih pota in usoda dojemamo Jugoslavlani s svojo neuvrščeno pripadnostjo vendarle drugače kot poročevalci z zahoda ali vzhoda obeh zemeljskih polobel.

Reporterskim popotovanjem, kakršnega je opravil Andrej Veličkovič, bi morali biti nasploh veliko bolj naklonjeni – tudi in predvsem v imenu naše pripadnosti težnjam nerazvitih predelov sveta, da se uveljavijo in dokopljejo do lepših dni pod soncem prihodnje zgodovine. neizpodbitno res je, da nas zapisi, kakršen je bil ta, o pomenu gibanja za preureditev sveta osveščajo veliko globlje in bolj prizadeto kot deklaracije izza govorniških odrov.

Viktor Konjar

Mikavno branje znanih piscev

Obzornik je mesečna ljudska revija Prešernove družbe. Bogato ilustrirano revijo s pestro izbiro člankov iz vseh vej poljudne znanosti, kulture in umetnosti ureja uredniški odbor z glavnimi urednikom Tonetom Fajfarjem in odgovornim urednikom Stankom Janežem.

Letno izide dvanajst števil, ki obsegajo vsaka 80 strani mikavnega besedila s posebno skrbno knjižno prečiščeno materinsčino, to besedilo pa v vsaki številki sestavljajo: izvirne literarno vredne črtice in krajši leposlovni spisi znanih in nadarjenih piscev ali tudi takih, ki se oglašajo prvič: izvirne pesmi domačih znanih pesnikov in prevedene pesmi iz književnosti nerazvitih narodov; izvirne članke iz domače zgodovine, iz NOB, iz našega narodopisja; izvirne in prevedene članke iz domače kulturne preteklosti, sodobne znanosti, literature in umetnosti; izvirne in prevedene članke iz naravoslovja, življenja in znanosti. Revija posveča pozornost domačim zadevam, kot so zgodovinske, narodopisne, kulturne itd. posebnosti naše zemlje.

Med sodelavce šteje starejša in nova imena pisateljev, kot so Miško Kranjec, Ivan Potrč, Mimi Malenšek, Pavle Zidar, Nada Kraigher, Edo Torkar, Hinko Vilfan, Stanko Lenardič, France Brenk, Janez Jurca, Andrej Trkman, med pesniki pa so imena: Ludovika Kalan, Albert Širok, Branko Žužek, M. Roth, Andrej Vovko, Manko Golar, Nelly Schuster, Rudi Miškot, idr.; dalje pisci: Borivoj Repe, Jože Jurač, Mila Mlakar. Od tujih svetovno znanih pisateljev je omeniti imena: Luigi Pirandello, Roberto Eliecer Burgos, E. M. Forster, Bulgakov, Peter Handke, Charles Baudelaire, Antonio Fogazzaro, Kurt Kusenberg, Joana Katzaferi, Robert F. Young, idr.

Revija si prizadeva širiti široko ragledanost po vseh področjih, zato vsebuje dovolj mikavno branje za vse plasti bralcev doma in za bralce v zamejstvu, kakor pričajo razni pohvalni odmevi.

Revija izhaja redno vsak mesec.

Obisk pri partizanski materi Jožefi Ksela v Rušah

Zapornica s številko 25

Sivolaso Jožefo Ksela, znano partizansko mater in revolucionarko, doma iz Ruš, sem obiskal v trenutku, ko je v krogu svojih najbližjih in najdražjih stopala v svojo 90. pomlad. Rodila se je 7. marca 1892. leta. Našo sogovornico smo zagledali čilo in zdravo, čeprav ima za seboj hude življenjske preizkušnje, ko jo je režim pred prvo svetovno vojno potiskal na rob življenjskega minimuma. Nič bolje ni bilo tudi med obema vojnama. Danes, še sama vodi gospodinjstvo in kar je še zanimivejše, spomin je še svež.

Ze s štirinajstimi leti je morala v daljni svet. Pot jo je vodila najprej na Dunaj, nato v Celovec in od tam v Prago. Sedem težkih let za mlado, skorajda premlado dekle. Vrnila se je v Ruše, pod obronke tajinstveno šumečih pohorskih gozdov, se naposled omožila. V zakonu se je rodilo kar šest otrok, med njimi tudi Linka, s partizanskim imenom Jasna, ki je po srečnem naključju ostala živa, ko je bil osmega januarja leta 1943 izda in napaden prvi Pohorski bataljon pri Treh žebelih nad Osankarico. Tedaj je namreč opravljala drugo dolžnost.

In mogoče je bilo prav to vzrok, da so nenadoma vdrl v njihovo domačijo gestapovci. Bilo je 9. junija 1943. leta. Odgnali so vso družino neznani usodi naproti. Tedaj so ujeli tudi Jasno. Poleg nje pa še ilegalca Zvonka Olstraka, ki se je pri njih zdrvil nekaj več kot tri mesece. Vse so seveda odgnali v maribor-

ske zapore. Ilegalca in gospodarja so kmalu nato odpeljali v zloglasno taborišče Mauthausen, hčerki Zoro in Linko v Auschwitz, sina Vinke pa, ker je bil še mladoten, v mladinsko taborišče.

Kmalu po aretaciji je Jožefa v mariborskih zaporih hudo zbolela, sicer bi tudi njo odpeljali v Auschwitz. Prav po zaslugi paznice Marije Štampar je ostala pri življenju, kajti paznica se je zavzela pri zaporniškem zdravniku, da je za Jožefo izdal nekakšen izvid, ki je pri gestapu učinkoval toliko, da so jo potem, ko je v mariborskih zaporih preživela skorajda leto dni, le izpustili na prostost. Rešena je torej bila negotovosti in trpljenja.

Njena domačija v Rušah je bila sicer izropana, v njej so stanovali neznani ljudje. Nikogar njenih najdražjih ni bilo. Čeprav si je še tako prizadevala, ni mogla zvedeti, če je kateri med njimi še sploh pri življenju. Odšla je k sestri v Poljčane, kjer je naposled tudi dočkala težko pričakovano svobodo.

Kljub vsem grozotam se ji je po vojni nasmehnila sreča, kajti vsi, razen hčerke Zore, so se vrnili. Z možem sta nato obnovila domačijo, največ seveda z lastnimi močmi, iznajdljivostjo, kajti družbena pomoč je bila skromna.

Naposled je na našo željo spregovorila tudi njena hčerka Linka, bolj znana pod imenom Jasna, ki je med drugim dejala: »Kar nekam težko mi je pri srcu, ko ta ponoreli svet vse bolj poti-

ska v pozabo čas velikih dejanj ljudi, ki so bili tedaj pripravljeni tvegati tudi svoje življenje. Tedaj je težnja po svobodi preplavila svet. Iz ognja in pepela, iz krvi in solz se je tedaj, v letih 1941–45 rojevala naša nova Jugoslavija. Takšnih mater, kot je moja mati, je bilo med narodnoosvobodilnim bojem veliko in veliko jih je padlo daleč od svoje domovine, svojih najdražjih in nikjer nimajo groba. Mnoge so umirale v hudih mukah, za bodečimi žicami in mnoge so še napol žive zmetali v krematorije, ki so goreli noč in dan. Vesela sem, da sem kljub vsem grozotam vojne moji materi lahko ob njenem resda visokem življenjskem jubileju stisnila roko v znak neizmerne hvaležnosti, da me je kot vse svoje otroke vzgojila v zavedno državljanko...«

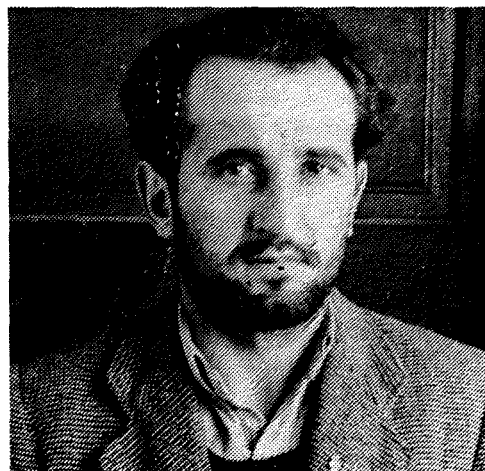
Mi pa k vsemu temu zapišemo resnico, ki je znana kar vsemu svetu, da brez boja in žrtev ni zmage in brez zmage ni resnične veličine. In resnica je, da je o naši revoluciji napisanega že mnogo, nikdar pa ne bo in tudi ne more biti zapisano vse, kar so ljudje pretrpeli, ko so se vsak po svojih močeh, sposobnostih bojevali za svobodo. Zato je treba ohraniti zanamcem čimveč tistega, kar smo doživeli v najtežjem in morebiti zato v najlepšem času. In naša revolucija nam mora biti blizu predvsem zaradi svojih človeških lastnosti in svoboda je resnično še kako lepa beseda...

Franjo Hovnik

Umreti moram, ker sem ljubil svobodo

Ne vem, kako bi te klicala, če bi imela srečo, da bi živela s teboj: stari oče, dedek ali dedo. Vendar te sreče nimam, saj je tudi moja mama ni imela, da bi bila deležna tvoje velike očetovske ljubezni. Premajhna je bila in ne spominja se več, kako si jo gladil po svetlih kodrih. Tudi tvoja žena, moja stara mama, ni imela sreče, da bi živela s teboj v miru, saj je pri petindvajsetih letih starosti ostala vdova. Spomina nate so ji orumeneli listki – poslednji listki, ki si jih na skrivaj pisal iz zapora. Te listke sem ponovno prebirala te dni in se zamislila: 40 let bo od dneva, ko si v Ormožu 27. marca 1941 pred množico javno spregovoril z revolucionarnimi besedami. Kaj je o tvojem nastopu zapisano v zgodovini Ormoža? Z radovednostjo listam v knjigi »Ormož skozi stoletja«, vendar tega, kar iščem, ne najdem. Dragi Martin Skoliber, moj stari oče, dolžna sem tebi kot vnukinja, da te predstavim svoji generaciji, ki je danes stara 15 ali 16 let in ki je željna, da izve čim več o naši slavni zgodovini NOB, v katero spadaš ti kot revolucionar iz Ormoža.

Rodil si se 1. decembra 1910 leta v Pušencih pri Ormožu kot kmečki sin. Bil si soustanovitelj kmetijske zadruge v Ormožu in tudi njen upravitelj. Že pred vojno si se bojeval za boljše življenje proletarca, čeprav si bil sam sin veleposestnika. Velike zasluge si imel pri gradnji kulturnega doma v Ormožu, saj si organiziral brezplačni gradbeni material in udarniško delo v letu 1940. Ogorčen nad podpisom k trojnemu paktu 25. marca 1941, si se priključil kot govornik na protestnem zboro-

Martin Skoliber v Varaždinskem zaporu maja 1944

vanju v kulturnem domu v Ormožu. Dvorana je bila nabit polno domoljubov. Pred teboj sta govorila Tomšič, šolski upravitelj, in dr. Hrovat, primarij ormoške bolnišnice. Vsebin tvoje govora je takoj po vdoru okupatorja objavilo nacistično glasilo »Völkischer Beobachter«.

Kmalu si bil mobiliziran, Nemci so te ujeli, vendar se ti je pri Varaždinskih toplicah posrečilo pobegniti. Na poti domov te je prijatelj opozoril, da bodo Nemci s teboj obračunali zaradi govora, ki si ga imel 27. marca. Nekaj dni si se skrival pri sestri Katarini v Pušencih, kjer sta s sosedom Janezom Trstenjakom, ki je bil leta 1945 obešen v Frankolovem, kovala načrte za odpor. V noči od 16. na 17. april 1941 je gestapo aretiralo 16 domoljubnih Ormožanov, med njimi tudi ženinine starše. Tebe so odpeljali v ptujske zapore, od tam pa na grad Borl, kjer so te mučili in poniževali. Julija 1941 so te z ženo, ki je bila takrat 6 mesecev noseča, in z njenimi starši izgnali v Kordun, v Vrginmost, kjer si s svojo družino gladovail. Z drugimi Slovenci, ki so jih ubijali ustaši. Po petih tednih so vas preselili na Strmec pri Petrijancu, od tam pa v Varaždin. Tu si se povezal s enotami NOV in POJ na terenu. Delal si organizirano in k sodelovanju pritegnil pregnance Slovence v Varaždinu. Zbiral si orožje za Kalnik, denarno pomoč in sanitetni material za borbe in tiskal letake. Postal si vodja »Slovenske udarne grupe« z ilegalnim imenom »Drago«. V tvojem stanovanju je bila javka, tu so bili partijski sestanki. Član KPJ si bil od leta 1942 dalje. Tvoj dom je bil pribežališče beguncev. V začetku leta 1942 si 14 dni skrival dva francoska oficirja, pobegla iz nemškega ujetništva. Na njiju je bila razpisana visoka denarna nagrada. Z ilegalnimi legitimacijama sta se rešila.

Petnajstega marca 1944 si bil izdan, ustaši so te aretirali, nečloveško mučili in po šestih mesecih zapora v Varaždinu ustrelili kot talca v Tomaševcu pri Varaždinu 15. septembra 1944. Na rumenem listku, ki ga imam v roki, berem: »Pasti moram, ker sem ljubil pravico in svobodo.« To je tvoje zadnje sporočilo, ki ga moja generacija sprejema za svojo obvezo – obvezo ohraniti svobodo in pravico.

Ponosna sem nate in stopam po tvoji poti, po poti, ki bi je bil tudi ti vesel, saj to je pot samoupravljanja, neuvrščenosti, sonca in svetlobe.

Sonce pa sije tudi na tvojo rojstno hšo, kjer je tvoj nečak Peter kot delegat skrbi za srečnejšo bodočnost kmeta.

Jadвига Vičar
dijakinja 1. letnika
gimnazije Miloša Zidariška Maribor

Zlom monarhije

Šesti april tisoč devetsto enainštirideset se je začel od zavijanju siren v zgodnjih jutranjih urah. Preplah. Nevarnost iz zraka. Državna administracija in občinski uradi, šole in postajališča, vsa prizorišča ljudskega shajanja in stikanja človeških hotenj in tokov so potlej otrpnila:

Na Beograd so padle bombe iz nemških letal. Nacistični vojaški kolos je prestopil jugoslovanske meje. Torej zares vojna. Nenapovedana, a pričakovana.

Ulice mesteca Celja so ostale prazne. Ljudje so sedeli doma in z motnimi občutki lovili radijska poročila. Ulice, po katerih so zadnja leta vzkipevale demonstracije zaradi socialnih trenj, nato pa še protesti zoper nacistične vdore na tuja ozemlja po Evropi ulice, kjer so obračuni z nacistično peto kolono polnili idilične celjske večere, ob slačenju belih nogavic z nog nemških vojakov izživačev in ob pretepih s prodano državno policijo... te mestne ulice so se odtujile celo butaram cvetne nedelje. Ko da so izumrle. Niti policajev nikjer. Nikjer oholih petokolonašev; v glavnem so se bili poskrili v gostilni pri Petričku ob hosti v obrobju Celja in potuhneno čakali.

Kasarna v mestu in ona v Gaberju sta se spraznili. Vojska je neopazno zginila iz mesta in z njo zandarmerija. Odred zandarmerije, sestavljen iz vpoklicanih rezervistov, je držal postojanko v restavraciji ob postaji v Sentjurju pri Celju. Odred je predstavljala jugoslovanska armada skoraj do prihoda Nemcev, ker so nanj pozabili. Mrtva straža nekje ob severni meji monarhije, države, ki je znala samo omedlet. Mrtva straža, ki je oživela samo tedaj in

zato, da so se njeni rezervisti hitro preoblekli v civil in jo pobrisali tik pred prihodom nemške soldateske. Može, hura, domov!... če ne, bo vojna...

Vojska iz kasarn, smo domnevali, je kajpak odšla na severno mejo, v boj proti nacistični armadi.

V Celju so se pojavili posamezni vojni obvezniki iz Maribora. V smislu splošne vojne obveznosti in mobilizacije so se hoteli v Mariboru prijaviti vojnim oblastem. A redna vojska monarhije in vojaška mobilizacijska oblast sta se iz Maribora umaknili. Ne na mejo. Nekam proti jugu. Ob meji je nastal strateški vakuum.

Vojska iz štajerskih mest se je torej brez boja umakala. Postajalo je jasno, da monarhija načrtno odstopa svojega ozemlja Nemcem in ljudstvo izpostavlja nasilju nacističnega programa.

Skojevška organizacija Celja je bila zadnje čase številčno okrnjena. Njen sekretar Dušan Finžgar je šele pred nekaj meseci prišel iz preiskovalnega zapora, in se je nato moral umakniti v ilegalo izven Celja. Minil je šesti in mineval je sedmi april in z Alojzom Nendlom (oba študenta medicine v Zagrebu) sva kot preostala skojevca Finžgarjeve osnovne celice takoj po prihodu iz Zagreba v Celje pred nekaj dnevi vrgla sidro v Narodnem domu v prostorih sokolskega društva. Za vsemi nami, za telovadečimi člani Sokola in za napredno mladino (zlasti za mladino predmestja Gaberja), je bila dokaj burna doba, doba akcij z nabiranjem podpisov za ustanovitev Društva prijateljev SZ, doba polemik in fizičnih akcij telovadečega članstva celjskega Sokola-matrice proti pronacističnemu ljutičevskemu delu prednjaškega zbora društva, pa tudi akcije v okviru akademskega društva Triglav v Zagrebu.

Napad nacistov na Jugoslavijo je terjal hitre odločitve brez oklevanja. Kaj storiti? Bežati z ostalimi vred? Ne. Za generacijo, ki je bi podtalen boj proti policiji, zandarmeriji in institucionalizirani politični birokraciji za socialno preobrazbo dežele, ni veljalo geslo umika. Torej upor. Oborožiti se in stopiti med borce za obrambo dežele. Slediti dosledno bojevitim geslom Komunistične partije in Skoja.

Narodni dom v Celju je oživel. Napredna mladina vseh slojev Celja se je zbirala k neuradni mobilizaciji proti vdoru nacistične. Dan kasneje je pripotovala iz Maribora skupina tamkajšnjih mladincev in nastala je mladinska prostovoljska legija (300 mladincev). Iz kasarne smo nabavili vojaške pehotne uniforme in se preobrazili v vojaško formacijo.

Z bojno odločnostjo je napredna mladina privedla politično situacijo do obsodbe: skojevci-levičarji-naprednjaki, kandidati za koncentracijska taborišča monarhije (Bileće), preganjeni in potisnjeni od oblastvenih menežerjev v obrobje družbe, so se zbrali, da prevzamejo pod vodstvom Partije na svoja ramena obrambo severne meje dežele, takrat ko so oblastniki deželo dejansko že zatajili.

Poveljstvo prostovoljske legije se je izoblikovalo iz rezervnih častnikov in podčastnikov, sokolskih društvenih prednjakov, ki so bili sposobni poveljevati v telovadnici, v bistvu pa so odklanjali revolucionarna stremjenja mladine. Poveljstvo takšne zmesi je bilo torej izhod v silo.

Prostovoljska legija je 7. aprila prevzela kontrolo nad vpadnicami v mesto Celje. Patulje na kolesih in peš so nadzorovale ceste. V zraku so občasno zakolobarile

Vlado Kresnik

Zapiski
iz vojnega
ujetništva
1941-45

Zaradi izdajstva v smrt

Dolgo ni bilo ugotovljeno, kdo je bil Janez, kot so ga imenovali prebivalci iz Vač in okolice. Raziskoval sem, da bi ugotovil njegovo pravo ime, ker smo potrebovali podatke za pisanje monografije. Uspelo mi je odkriti njegov priimek in nekaj podatkov, ki mi jih je povedala že pokojna Pavla Mencej. Povedala mi je, da je bil to njen brat Janez Dolhar, rojen na Reki leta 1915. S starši je prišel v Ljubljano, kjer se je izučil za bakrotiskarja. Pozneje je odšel v Maribor, kjer se je zaposlil in delal v naprednih organizacijah. Bil je tudi vnet planinec. Veliko je odhajal na Koroško, kjer se je povezoval z našimi slovenskimi prebivalci. Po napadu Nemcev na Jugoslavijo je prišel v Ljubljano in stanoval v Medvedovi ulici 10. Janez je bil skojevec, če ne že član KP. V Ljubljani je sodeloval v raznih akcijah proti okupatorju. Italijani so ga ujeli 2. januarja 1942 pred kopališčem Ilirija. Italijansko sodišče ga je obsodilo na 25 let ječe. Odpeljali so ga v zapor v Aleksandrijo. Kot obsojenec je po vdaji Italije ostal še v zaporu. Spustili so ga spomladi leta 1944. Po naključju sva se dobila pred Trstom. Skupaj sva preživela eno samo noč in nato je Janez odšel k SNOS na Dolenjsko k centralni tehniki. Od tam ga je Milan Škerlavaj-Petrač poslal z določeno nalogo na Štajersko.

Janez se je po prihodu z Dolenjske zadrževal na takrat osvobojenih Vačah, kjer sta zbirala material za centralno tehniko skupaj s partizanom Čukom. V hudi zimi in veliki nemški ofenzivi, ki so se ji priključili tudi domači belogardisti, so Janeza in Čuka pred zemljanko 7. januarja 1945 nad vasjo Potok ujeli. Tretji partizan vosovec Babnik, doma iz Sentvida nad Ljubljano, se je sam ustrelil.

Marija Urbanija iz Litije mi je povedala: »Janeza sem poznala kot partizana. Takrat sem živela v Potoku. Prišel je k nam na dom. Z njim je prišel tudi Čuk. Dala sem jima tople rokavice in majhno peč. Odnese sta jo v zemljanko, da bi se grela in kaj skuhala. Za zemljanko je vedel naš sosed Franc Tomše, ki jih je izdal. Naslednjo noč so jih napadli beli in jih ujeli. Janez je pri umiku baje zakopal precej nemških mark v sneg, katere je našla spomladi pri čiščenju košenine Kolenčeva mati.

Maks Urbanija iz Potoka mi je sporočil tole: »Mene so z drugimi ujeli ter nas peljali proti vasi Potok. Pri Molančevi domačiji smo se ustavili. Tomše nas je stražil, ostali so odšli v napad. Rekel nam je, da bo počilo. In je res.

Janez Dolhar

Kmalu so pripeljali Janeza in Čuka. Bila sta zvezana. Odpeljali so nas na Vače, kjer je bila postojanka. Zasliševali so ju in pretepali celo noč. Naslednjega dne, 8. januarja 1945 sta bila obsojena na smrt. Odpeljal ju je Miha Rebol pod kapelo na Vačah ter ju ustrelil.

Domačin Ciril Mrva je o Janezu povedal: »Večkrat je prišel k nam, govoril nam je o partizanih. Lepo nam je zapel tudi partizanske pesmi, da smo ga vsakokrat veselili. Po osvoboditvi so sorodniki oba odpeljali v rojstni kraj.

Zločinec Miha Rebol-Bedenišč je bil rojen 12. septembra 1909 v vasi Ravne pod Zasavsko goro. Bil je kmet. Po prihodu okupatorja je začel z njim sodelovati. Proti jeseni 1943 je odšel k Nemcem v Trbovlje. Tam je sodeloval pri zaslišanih aretiranih domačinov. Med aretiranimi je bil tudi njegov sovaščan Tine Logaj, ki ga je prosil pomoči. Odgovoril mu je, da mu je povedal pravi čas in da ne sodeluje z banditi. Moral bi ga poslušati, sedaj mu ne more pomagati. V zapor in taborišče je spravil sosedo Janeza Vozlja in več drugih. V zadnji zimi decembra 1944 do osvoboditve je bil Rebolj eden izmed vodilnih belogardistov v postojanki Vače in v Litiji. Pred pravično kaznijo mu je uspelo pobegniti. Sedaj živi v Ameriki.

Milan Garantini

Naši partizanski znaki

Še o priznanjih za pohod na Štajersko

O »častnem znaku udeležencev pohoda 14. divizije na Štajersko« smo že pisali in ga predstavili, vendar je prav, če ob njegovem sijaju in bogastvu ne pozabimo tudi na druga priznanja udeležencev pohoda slavne 14. divizije. Znak, ki je bil podeljen v Velenju leta 1969, smo že omenili, zato bomo danes segli še dalje v preteklost.

Borci 14. divizije, udeleženci pohoda, imajo doma spravljena še dva druga znaka. Eden je iz leta 1964 in drugi iz leta 1974. Leta 1964 je potekala dvajsetletnica hudega pohoda na Štajersko. Takrat so bile izdelane lepe značke 14. divizije. Če sem bil prav obveščen, so jih dobili vsi borci 14. divizije in ne samo udeleženci pohoda. Razdeljevanje je baje potekalo po pošti. Značke so bile zelo skrbno izdelane in so ohranile svojo lepoto tudi v današnji čas, kljub množici danes izdelanih značk. Nobene od danes predstavljanih značk nimam v svoji zbirki, zato ju opisujem po fotografiji, ki je nastala, ko nam ju je za razstavo Odlikovanja in znaki na Sloven-

skem posodil polkovnik Jože Zbašnik. Na znački iz leta 1964 je v belem emajlu izoblikovana rimska številka XIV, zgoraj sta letnici 1944-1964, pod njima pa se prelivajo najprej barve slovenske, nato jugoslovanske in spodaj partijske zastave. Značka se pripenja z iglo, ki je zadaj.

Brez emajla so bili izdelani zlati znaki udeležencev pohoda, ki so bili podeljeni leta 1974. Takrat je bila ob 30-letnici pohoda 14. divizije v Ljubljani na Gospodarskem razstavišču velika proslava. Značke so bile razdeljene na sami proslavi in vsak od upravičencev je moral podpisati, da je znak prejel. Vsi zlati znaki pohodnikov so zadaj oštevilčeni. Narodni heroj Tone Vidmar-Luka hrani doma znak s številko 10, za komisarjem Matevžem Hacetom je ostal znak s številko 011. Zanimivo bi bilo vedeti, komu so bili podeljeni znaki s številkami od 001 do 009. Kurir s pohoda Jože Zbašnik ima znak s številko 135, komandir Anton Gregorič-Jakec s številko 051, tomšiče-

vec Dane Beničina, ki je ostal kot ranjenec na Bohorju, s številko 270 in tako bi lahko naštevati še dalje, če bi seveda imeli spisek vseh udeležencev pohoda s pripadajočimi številkami znakov. Tudi zlati znak iz leta 1974 ima obliko rimske številke XIV, nad njo je petokraka proletarska zvezda in spodaj beseda DIVIZIJA.

Leta 1954 so udeleženci pohoda na Štajersko dobili Petkov album fotografij, kjer je bilo na prvi strani napisano:

»Smrt fašizmu-svobodo narodu! Tovarišu Znidaršiču Tonetu-Marku, udeležencu pohoda XIV. proletarske divizije na Štajersko ob proslavi »Štajerska v borbi« na Ostrožnem 19. IX. 1954, poklanja ta album v spomin na slavno in najbolj težavno obdobje te divizije glavni odbor Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne Slovenije«. Ime je seveda vedno drugo, prej navedeno je prepisano iz ene od mnogih knjig, ki jo je dobil Tone Znidaršič iz Podcerkve pri Ložu. Lahko bi navedli ime kateregakoli ob udeležencev pohoda. Ni odveč, če se spomnimo, da je najverjetneje prvi album fotografij s pohoda dobil kot neke vrste priznanje (mogoče bolje rečeno kod darilo) narodni heroj Tone Vidmar-Luka še med vojno. Na drugi konec Slovenije so mu ga s posvetilom poslali štajerski partizani. Luka album še vedno hrani.

Poseben spomenik postavlja nekdanji tomšičevcem, udeležencem pohoda na Štajersko, tudi Franci Strle že v svoji prvi knigi o Tomšičevi brigadi. S strani knjige je čutiti posebno priznanje, ko je pod fotografijo tega ali onega borca še posebej poudarjeno, da je bil na pohodu na Štajersko.

Janez J. Švajncer

Značka iz leta 1964 in zlati znak 1974

štuke, nemoteno in izzivalno. V Sentjurju pri Celju so odvrgele bombo na železniško drezino.

Tu in tam na cesti posameznik-vojak. Odvrgele je bil puško in dezertiral; brez slabe vesti zaradi naglavnega greha, ki ga je bil storil državi, jo je lagodno ubiral domov, h kravam, k ženi in otrokom. Kako? Da bi se šel prostovoljca? Za rakov špeh? ... nak!

Pustili smo dezertarje, da so šli po poti svoje usode; kdo ve, nekateri so gotovo pritalavali nazadnje tudi k partizanom.

V Celju smo prijeli dva petokolonaša in ju odgnali na policijo, v zapor. Policija ju je čez nekaj ur – po nalogu notranjega ministra – izpustila.

Položaj je silil v radikalnejše odločitve. Kontrolirati ne le ceste k Celju, temveč tudi mesto sampo – torej prevzeti oblast, likvidirati policijo. Z desetimi puškami, na puško pet nabojev. In potlej pred Nemci v hribe.

Misel ni mogla dozoreti v dejanja. Poveljstvo legije je očitno začelo razmišljati o tem, kam z legijo prostovoljcev, v kateri prevladuje skojevski duh. Lovilo je telefonske zveze na vse strani in nazadnje ujelo povezavo z zalednim poveljstvom, ki se je iz Celja preselilo nekam proti Zagrebu.

Osmega aprila je prišlo nenadno povelje: preimenovali so nas v Istrsko-primorsko legijo in ukazali, naj se vzkrcamo na vlak, ki čaka na postaji.

Ob treh popoldne je Istrsko-primorska legija celjskih in mariborskih prostovoljcev odkorakala po celjskih ulicah na postajo. Na poti v nepoznano so jo spremljali neprijazno pršenje z neba, zmedeni pogledi Celjanov, ki so se pojavili na pločnikih, in obupan jok deklet.

Slovo od Celja – za nekatere je pomenilo slovo od prihodnosti. Za vse – slovo od mladosti. V štirih letih, ki so sledila, smo odrasli.

Vlak je krenil ob desetih zvečer proti Zidanemu mostu. V deževno Ljubljano smo prišli enkrat proti jutru.

Civilna in vojaška oblast sta sprejeli Istrsko-primorsko prostovoljsko legijo kot neznanko in nadlogo. Zveza med poveljstvom naše legije in celjskim zalednim poveljstvom se je razblinila. V Ljubljani ni bil nihče natančno seznanjen z gibanjem tristo štajerskih prostovoljcev. Res, prava nadloga.

Zvedeli smo, da se prostovoljska legija snuje tudi med mladinci v Ljubljani. Ni nam uspelo dobiti povezave z njimi. (Pozneje v ujetniškem taborišču smo zvedeli, da so ljubljansko prostovoljsko legijo speljali v Zagreb, kjer so jo razhajkali ustaši).

Med čakanjem na ljubljanski postaji nas je nenadoma ljubljanska vojna oblast prevzela pod svoje poveljstvo. Sledilo je povelje: nazaj na vlak in naprej proti jugu.

Nihče ni vedel, kam pelje vlak zdaj. Poveljstvo legije je domnevalo, da v Bihač. Oboroženi spopad z Nemci bo, tako je pojasnjevalo poveljstvo organiziran iz Bosne navzven, in prostovoljci-legionarji bomo v Bihaču izvežbani v vojaške komandne kadre.

Naj smo verjeli ali ne, situacija ni dopuščala nobene alternative. Sedeč v vlaku, ki je lezel prek Dolenjske, smo ugibali predvsem o vojni situaciji. Ali so Nemci že prešli Dravo? In Italijani – ali so nas napadli? Čemu so nas krstili za Istrsko-primorske prostovoljce? Peljejo pa nas baje v Bihač.

Vreme je bilo pretirano deževno. Negotovitost, v katero smo se pustili zapeljati, in

mrzel dež, ki je sproti rosil okna vagonov, sta vplivala na razpoloženje. Pojavljali so se posamezni dvomi o smiselnosti početja. Nihče ni v tej zmedbi dogajanj pomislil na to, da smo mogoče prevarani, izdani.

Dolenjske postaje, mimo katerih je sopihal naš vlak, so odsevale isto mrtvoudno razpoloženje kot vreme. Nikjer žive duše. Vse kot izumrlo. Napisi na postajnih poslopjih so bili prepleškani in zabrisani, nečitljivi. Vojna kamuflaža. Tu na Dolenjskem. Sovražnik naj ne more prebrati, v katerem kraju je – s pogojem seveda, da bo tja pripotoval z vlakom. Kako prebrisana, stoočstotno vojaška pamet.

Po več urah dolgovozne vožnje se je vlak prebil izmed dolenjskega gričevja v hrvaško ravnico. Nazadnje se je ustavil, oglasilo se je povelje: Izkrcaj se!

Bili smo v Karlovcu. Deveti april.

Za trenutek je posijalo sonce, v odsevih njegovih žarkov se je zgodilo nekaj vzpodbudnejšega razpoloženja.

»Le naprej brez miru za sokolskim praporom ...« in pa

»... zovi, samo zovi, svi će sokovi zate život dati,«

s temi borbenimi pesmimi smo odkorakali po karlovaških cestah v kasarno. Komisni čevlji so ko podkovani z žeblički tolkli po tlaku, grla so se domoljubno napenjala. Nekdo s pločnika nam je pomahal in počutili smo se kot doma.

Popoldne nam je poveljstvo določilo prosto uro za nakup drobnjarij v mestu. Ura je hitro minila. V kasarno smo se vračali z novimi izkušnjami. Stik s Karlovcami v nekaterih trgovinah je naredil vtis, da smo prikorakali v tujo deželo. Ponekod nam niso hoteli prodati robe.

»Prostovoljci smo. Branili vas bomo pred sovražnikom.«

»Pa ne trebamo vas. Bumo se branili sami.«

Pozno zvečer so v kasarno priromale manjše skupine prostovoljcev iz Slovenije. V civilu, največ oblečeni kot turisti, ki ne vedo, ali bodo šli v hribe ali na morje.

Dobili smo povelje: na dvorišču kasarne so nove uniforme; civilne obleke in stare uniforme je treba zamenjati!

Nekateri so šli in se v temi preblekli. Ko so se vrnili, smo bili presenečeni: tičali so v uniformah jurišnih odredov, s črnimi našitki in z mrtvaškimi glavami na našitkih.

Burleska s četniškimi uniformami je bila sumljiva. Govoriti je treba s poveljstvom. Poveljstvo prostovoljske legije pa je bilo sterilno. Nobene iniciative. Nobenega pristnejšega kontakta z nami prostovoljci. Položaja, ki se je iz ure v uro začel zapletati, ni registriralo, še manj analiziralo.

Nekje v oddaljenem pritličju je zažvenketalo razbito okno. Z ulice je bil prifrčal kamen. Na hišah onstran ulice so se pojavile hrvaške zastave. Poveljstvo je od nekd zvedelo, da z vseh strani prežijo na kasarno mitraljezi. Obkoljeni smo od neke nove hrvaške vojske, ki nam daje ultimatum, naj se predamo.

Kar nas je bilo studentov iz Zagreba, smo politični položaj v zadnjih letih na Hrvaškem poznali in si nismo težko predstavljali, kaj bi mogla biti »nova hrvaška vojska«. Na univerzi v Zagrebu so bili pretepi s frankovci (s hrvaškimi naci-šovinisti) na dnevnem redu.

Se nadaljuje

LJUBLJANA

Priprave za
praznovanje 40.
obletnice ustanovitve
Gubčeve brigade

Odbor skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec je na svojih zadnjih dveh sejah obravnaval izvršitev programa dela v letu 1980, poročilo o finančnem poslovanju v letu 1980, poročilo nadzornega odbora in sprejel zaključni račun za leto 1980. Sprejel pa je tudi program dela in finančni načrt za leto 1981, v okviru tega programa pa tudi priprave praznovanja 40. obletnice ustanovitve naše brigade, ki bo 4. septembra 1982 in obravnaval še nekatera druga vprašanja.

Ugotovljeno je bilo, da je bil program dela v domicilni občini Trebnje opravljen skoraj v celoti. Borci naše brigade so po šolah pionirjem in mladini pripovedovali o bojni poti brigade, udeležili so se kurirčkov pošte. Prvič je bilo organizirano športno tekmovanje mladine po poteh brigade v tej občini in je bil podeljen prehodni pokal Gubčeve brigade najboljši ekipi. Ustanovljen je bil pododbor za živeče borce v trebanjski občini in v sevniški občini do desnega brega Save, katerega predsednik je Anton Kresc-Tonček. Za praznik občine Trebnje je bilo organizirano srečanje borcev brigade na Velikem Gabru, kjer je bila udeležba zelo majhna. V domicilni občini Krško program ni bil izpolnjen zaradi slabega medsebojnega sodelovanja.

Borci so se udeležili tudi praznovanja dneva polka v vojašnici Bršljin, ki nosi ime naše brigade, in slovesnost pri spomeniku ustanovitve naše brigade na Trebelnem na dan ustanovitve brigade. V enoti JLA Gubčeve brigade so vojaki in starešinam borci pripovedovali o bojih naše brigade, starešine pa so pri taktičnih vajah uporabljali izkušnje iz teh bojev. Vojaki te enote so tudi sodelovali pri obnovi ceste Mokronog-Trebelno z vojniki drugih enot JLA, kar je organiziral predsednik našega odbora generalmajor Lado Kocijan.

Izven domicilnih občin je odbor ustanovil pododbor v Mariboru za mariborsko območje, katerega predsednik je Slavko Kristof-Gangster. Delegacije odbora so se udeležile tudi raznih drugih proslav, odkritja spominskih obeležij in raznih akcij. Udeležile so se tudi slavnostne seje skupščine občine Ribnica v spomin na slavno zmago Gubčeve in Cankarjeve brigade nad Italijani 26. marca 1943 v Jelenovem žlebu in pohoda po Poti spominov in tovarštva za praznik osvoboditve Ljubljane.

Za letošnje leto se program dela v domicilnih občinah bistveno ne spreminja. Želimo čimboljše sodelovanje za izvajanje akcij v občini Krško. Z ustanovitvijo novih pododborov se v Celju, Kopru, Gorici, Idriji, Novem mestu in morebiti še kje, če bodo borci to želeli, in z že ustanovljenim pododborom v Mariboru želimo na teh območjih prek naših borcev seznaniti mladino po šolah z našo brigado. Na novomeškem območju, ki zajema tudi Belo krajino in Krško, pa bi ta pododbor v sodelovanju s pododborom v trebanjski občini sodeloval tudi v drugih akcijah v spomin na boje naše brigade na Dolenjskem, pri odkritju spominskih obeležij bojem in padlim borcem naše brigade in v drugih akcijah. Predvsem pa naj bi pododbori omogočili tesnejšo vez med borci naše brigade na posameznih območjih na sestankih pododborov in na navedenih in drugih akcijah. Nudili pa naj bi tudi pomoč borcem v raznih težavah in sodelovali pri organizaciji pogrebov borcev Gubčeve brigade na svojem območju.

Glavna naloga, ki si jo je zadal odbor, je priprava praznovanja 40. obletnice ustanovitve brigade. S predstavniki DPO in skupščin domicilnih občin se bo treba dogovoriti o ustanovitvi odbora za praznovanje 40. obletnice, ki naj bi naredil program praznovanja. Odbor je sprejel še nekaj nalog, ki jih morajo izvršiti do praznovanja 40. obletnice. Spominsko sobo Gubčeve brigade v enoti JLA G.B. bodo obnovili in dopolnili z novim gradivom o Gubčevi brigadi. Enota JLA Gubčeve brigade bo za vojake izdala v obliki brošure kratko monografijo Gubčeve brigade, življenjepis narodnega heroja Milana Majcna, katerega ime nosi vojašnica v Bršljini in opis delovanja enote JLA Gubčeve brigade. Kraj ustanovitve Gubčeve brigade Trebelno v bližnjo okolico naj bi skupščina občine Trebnje razglasila za spominski park. V njem bi enota JLA Gubčeve brigade postavila brunarico s spominsko sobo Gubčeve brigade in izkopala ter uredila zemljanko. Spominske sobe bi uredili tudi v domicilnih občinah. Enota JLA Gubčeve brigade bo naredila program 10-dnevnega praznovanja 40. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade v garnizionih Novo mesto in Črnomelj. Odbor sodeluje tudi s pripravljajalnim odborom za postavitev spomenika padlim borcem na Orlah za osvoboditev Ljubljane. Vsem borcem Gubčeve brigade bodo podelili poseben spominski znak Gubčeve brigade.

Ker odbor nima več popolnoma točnih naslovov živečih borcev zaradi sprememb naslovov in primkov in ker nima pregleda nad umrliimi borci po vojni, prosimo vse živeče borce in sorodnike umrlih borcev, da pisмено sporočijo točen naslov in kdo je umrl na naslov Alojz Rajer-Miško, ul. Majde Vrhovnikove 28, Ljubljana.

MIRKO KLANČAR-SANDI

LJUBLJANA

Priprave za
monografijo o
vojaškem šolstvu

Na seji Komisije za zgodovino vojaškega šolstva NOV in POS, ki deluje v okviru odbora skupnosti vojaškega šolstva, so se dogovorili o nadaljnjih nalogah o zbiranju gradiva za monografijo, o ureditvi posebnih prostorov v muzejih, ureditvi spominske sobe na vojaški gimnaziji in drugem. V zvezi z zbiranjem podatkov je prof. dr. Drago Stepišnik, avtor monografije, poročal, da je zbral že precej gradiva. Zelo popolno je o oficirski šoli glavnega štaba in o podoficirski šoli 4. operativne cone na Štajerskem, premalo pa je še podatkov o šolah 7. in 9. korpusa. Navzoče je seznanil, da slovenski šolski muzej že ustvarja poseben oddelek o vojaškem šolstvu. Ta bo z zbranimi eksponati pripravil razstave po vsej Sloveniji. To delo bo šlo hitreje od rok, ko bo muzej v novih prostorih na Sentjakobskem trgu. Avtor monografije je navzoče obvestil, da bo do jeseni pripravil osnutek, ki ga bo predložil v pregled in dopolnitev. Kar zadeva posebne prostore o vojaškem šolstvu v muzejih, je poročal dr. Milan Dolenc. V Metliki in Cerknem se pripravljajo na to. V Celju je nekaj gradiva, v Novem mestu pa za to zaenkrat ni prostora. V zvezi s tem so sklenili, da bodo vse predavatelje in udeležence partijskih vojaških tečajev in šol v TV-15 zaprosili, da skupnosti, ki ima sedež pri glavnem odboru ZZB NOV v Ljubljani, pošljejo vse gradivo, ki ga še imajo. Predvsem pridejo v poštev ustanovitveni dokumenti, spričevala, razni priročniki, dnevniki, zvezki slušateljev, slike, orožje, obleka in podobno. Ko bo vse to zbrano, bo komisija odločila, kam naj bi šel kakšen predmet. Kdor bo želel, da se mu original vrne, se bo poskrbelo za kopijo. Celotno gradivo naj bi prešla šolski in osrednji muzej NOB v Ljubljani, od tega naj bi nekaj prešli vojaška gimnazija in muzeji. Po teh sklepih so opravili še nekatere kadrovske spremembe. Za tajnico so predlagali tovarišico Bernotovo, iz komisije pa so črtali dva tovariša, od katerih je eden zaprosil za to, druga pa se sej ni udeleževal. O dogovorjenem bodo poročali na prvi seji odbora skupnosti.

BRANKO BLENKUS

NOVA GORICA

Sestanek odbora VOS
OF za severno
Primorsko

Letos v začetku marca se je v Novi Gorici sestal odbor Varnostnoobveščevalne službe OF za severno Primorsko. Med udeleženci so bili tudi general Branko Jerkič, predstavniki uprave javne varnosti in predsednik komisije za razvijanje tradicij NOB pri občinskem odboru ZZB NOV Nova Gorica Albert Rajer. Sestanek je vodil predsednik odbora Alojz Krpan-Aleksander. Na sestanku so med drugim pregledali opravljeno delo in naloge v preteklem obdobju, obravnavali in sprejeli program dela in nalog za leto 1981, sprejeli osnutek pravilnika skupnosti borcev VOS za severno Primorsko, ki ga bo dokončno sprejel zbor borcev. Razpravljali so tudi o prireditvi razstave o varnosti in družbeni samozasčiti, ki bo v aprilu letos v Novi Gorici, o zbiranju gradiva za zgodovino VOS in posameznike zadolžili za izvršitev določenih nalog. Spregovorili so tudi o postavljanju spominskih obeležij pomembnim dogodkom iz NOB, o predložitvi za odlikovanja posameznikov in podobno. V okviru praznovanja dneva organov za notranje zadeve in 40. obletnice vstaje jugoslovanskih narodov nameravajo v mesecu maju letos postaviti in odkriti spominsko obeležje na Ajševici.

LOJZE KRISTANCIC-MINKO

PODANOS

Lepa proslava

Združenje borcev NOV Podnanos v sodelovanju s sekcijo za družbeno aktivnost žena in vodstvom osnovne šole so organizirali proslavo v počastitev 38-letnice smrti heroja Janka Premrla-Vojka. Ob skrbno izbranem programu so učenci podali njegovo biografijo in s tem so mnogo starejšim krajanom obudili spomin na Vojka.

Drugi del proslave pa je bil posvečen dnevu žena. Otroci so jim za njihov dan izvajali pesmi, recitacije in igrice, kar je pripomoglo, da so ta dan lepo praznovali.

Za zaključek pa so zadonele partizanske in narodne pesmi iz grl pevcev Zgornjejavpavskega mešanega pevskega zbora.

A. P.

LJUBLJANA

Srečanje borcev 31.
divizije

V soboto so se v domu JLA srečali borci 31. divizije, ki so jo sestavljali Gradnikova, Vojkova in Prešernova brigada, jurišni bataljon ter nekaj drugih enot. Ponovno so se sestali borci in borce, obudili spomine na svoje legendarne boje in se pogovorili, kako zdaj živijo. Pa ni bilo le to namen srečanja, odbor divizije je pripravil tudi program aktivnosti in sodelovanja z brigadnimi odbori. O tem je svojim soborcem spregovoril komisar divizije Ivan Franko - Iztok.

Borci te divizije se na takšnih srečanjih dobivajo že približno petnajst let in so med prvimi uvedli takšna vsakoletna srečanja. Predvsem pa so ponosni na številne monografije, ki so izšle in opisujejo bojno pot vseh njenih enot. Tako je natisnjenih v slovenskem jeziku kar deset monografij, tri pa so izšle v srbohrvaškem jeziku,

kar štiri pa so že ponatisnili. Prav zdaj odbor divizije aktivno sodeluje pri obdelavi nove monografije o Gradnikovi brigadi. Se naprej pa bodo spodbujali, v sodelovanju z brigadnimi odbori, pisanje spominov o posameznih pomembnih dogodkih, bojih in osebnostih iz zgodovine divizije.

Lotili se bodo tudi še bolj pospešene aktivnosti pri postavljanju, obnavljanju in vzdrževanju spominskih obeležij v spomin na boje in dogodke v zvezi z zgodovino divizije in njenih enot. Predvsem želijo, da bi postavili spominska obeležja na krajih, kjer so enote izbojevale pomembne zmage nad sovražnikovimi enotami.

Odbor divizije pa bo skupaj z brigadnimi odbori napravil program srečanj in proslav, voznih na divizijo in njene enote. Redno pa bodo proslavljali ustanovitev divizije skupaj z enoto JLA, ki ohranja izročila 31. divizije. Se vnaprej bodo sodelovali pri organizaciji ali drugače podpirali spominske prireditve in tekmovanja, kot so: Trnovski maraton, spominski pohod na Porezen, prireditve v spomin na boj 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki.

Odbor se bo tudi zavzemal, da tekmovanja v Cerknem, v spomin na prvo smučarsko prvenstvo v okupirani Evropi, postane tradicionalno. Skupaj s smučarsko organizacijo, planinci, družbenopolitičnimi organizacijami, JLA, teritorialci in drugimi se bodo dogovorili za koncept in obseg prireditev ter organizacijo in financiranje tega tekmovanja.

Prav tako načrtujejo z ustreznimi organizacijami v Ljubljani in na Primorskem prireditve oziroma pohod v spomin na prenos 150 ranjenec iz Cerkljanskega na Notranjsko. V vse te prireditve pa naj bi kot aktivne nosilce vključili predvsem mladino in druge družbenopolitične organizacije.

S planinsko organizacijo pa proučujejo možnost organiziranja planinske transverzale 31. divizije.

BORIS KNIFIC

MALA POLANA

Mladi so delavni

Potem ko so mladi v Mali Polani ustanovili samostojno osnovno organizacijo ZSM, so sprejeli tudi obširen delovni program. Čeprav je Mala Polana »razčlenjena« na dva zaselka, Bukovje in Mačkovce, so mladi v okviru mladinske organizacije le našli skupen jezik. Na zadnjem mladinskem sestanku, ko so pregledovali lansko delo, so med drugim ugotovili, da so organizirali osem delovnih akcij, pri čemer so porabili 1.800 delovnih ur. OO ZSMS Mala Polana je, kot so poudarili na sestanku, pripravljena sodelovati v izrednih razmerah. Tako so pripravili idejni načrt razmer v akciji NNNP 80/81 in imenovali dva kurirja. Omenimo še to, da so mladi v lanskem letu pomagali pri pobiranju denarja za prizadete občane. Na področju družbenopolitičnega delovanja so se udeležili občinskega tekmovanja Tito-revolucija-mir. Pripravili so zelo uspešno predavanje o delu in življenju Edvarda Kardelja. Na oglasni deski v stari osnovni šoli, kjer so si uredili svoje prostore, pa so pripravili slikovno razstavo o delu tovariša Tita.

Delegat s področja kmetijstva je mladim na sestanku dal zanimiv predlog, da bi KZ Hotiza-Polana zaprosili za zemljišče (njivo), in jo pod njihovim nadzorstvom obdelovali. Na njivi bi pridelovali sladkorno peso. V letošnjem letu pa pripravljajo tudi vrsto športnih srečanj.

JOŽE ŽERDIN

LENDAVA

Ohranitev
revolucionarnih
tradicij

Komisija za splošni ljudski odpor in družbeno samozasčito ter za ohranitev revolucionarnih tradicij pri občinski konferenci ZSMS Lendava je sprejela akcijski program dela za prvo polovico leta. V januarju je bila izdelana ocena obrambnih dokumentov v osnovnih organizacijah ZSM, sprejeli so tudi program za tekmovanje »Odličje 22. december«. Vključili in ocenili so delo mladinskih organizacij v akciji NNNP. Evidentirali so mladince prostovoljce teritorialce.

V februarju je bil predviden obisk vodstev osnovnih organizacij ZSM na karavlah JLA, dogovor o izvedbi pohoda po poteh Prekmurske čete. Ocenili so izvajanje nalog iz družbenega dogovora o varstvu in vzdrževanju spomenikov in obeležij iz NOV. V tem mesecu bo izdelan program dela za aktivne ZSMS v enotah teritorialne obrambe, zaključeno bo usmerjanje mladine v vojaške poklice in šole ter v šolo rezervnih vojaških starešin. Sledil bo pričetek priprav za nabor v letu 1981 (kadrovske zadeve). Ocenili bodo tudi razširjenost revije Obramba. Težišče dela komisije bo predvsem doseglo svoj višek v mesecu aprilu. Kajti takrat bodo na vseh ravneh množično izvajali akcijo Nič nas ne sme presenetiti. Mladinci, ki skrbijo za ohranitev revolucionarnih tradicij, bodo učencem po osnovnih šolah lendavske občine razlagali pomen in vlogo mladih pri obrambni vzgoji mladega kadra. Ze tradicionalna vzgoja mladincev prostovoljcev teritorialcev pa bo mlade na nekaj dnevnem usposabljanju še dodobra združila. Izveden bo še pohod po poteh Prekmurske čete.

JOŽE ŽERDIN

KOBILJE

Izvajajo program dela

Konec minulega meseca so se mladi v Kobilju na razširjenem sestanku dogovorili o pripravah za delovne akcije in naloge, ki jih čakajo do sredine leta. Precej pozornosti bodo posvetili usposabljanju mladih teritorialcev. V tem mesecu pripravljajo srečanje z graničarji, za mesec mladosti pa pester program. Čaka jih tudi več predavanj.

JOŽE ŽERDIN

RADOVLJICA

Spominski park na
Pokljuki

Zamisel, da se dokončno uredi gozdno pobočje Goreljka na Pokljuki, kjer se je v dramatičnih decembrskih dneh 1943. leta bila ena najtežjih bitk med onemogliimi borci 3. bataljona Prešernove brigade, obkoljenih v gorečnem Lovčevem hotelu, in veliko močnejšimi nemškimi silami, je stara že desetletje. Prizorišče tega neenakega boja, v katerem je do zadnjega naboja vztrajalo 79 prešernovcev, je bilo doslej vse prej kot primerno obeleženo in vzdrževano.

Zavoljo tega so bile pobude preživelih prešernovcev in drugih borcev za dokončno, kraju ter dogodku primerno ureditev tega območja v spominski park, predmet številnih resnih razprav, ki so že prinesle končno odločitev. Prvo idejno zasnovano, ki jo je že lani sprejela občinska organizacija ZZB NOV Radovljica, so podpre tudi vse organizacije ZZB NOV gorenjskih občin in domicilni odbor Prešernove brigade.

Po večkratnem ogledu, ki so ga opravili predstavniki ZZB NOV Radovljica, Zavoda za spomensko varstvo Kranj in Zavoda za urbanizem Bled na Goreljku, so na osnovi dogovora arhitekta Milan Jeral in Rade Jemc ter akademski kipar Jaka Torkar z Jesenic pred kratkim izdelali idejno osnutek spominskega parka. Osnutki so izdelani v treh inačicah, za osrednji spomenik pa je predloženo pet različnih osnutkov. Osnutke idejnih načrtov je na zadnji februarjski seji podrobno obravnavalo predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica, ki se je opredelilo za varianto, po kateri bo v meje spominskega parka zajeto celotno območje prizorišča bitke – od ruševin nekdanjega Lovčevega hotela do skupnega grobišča padlih borcev, vključno s sedanjim spomenikom avtorja Tonea Svetine. Iz tega območja, ki meri nekaj nad 7.500 kvadratnih metrov površine, bodo izločene vse dosedanje poti in ceste, ki deli park na dva dela.

Da bi bili dogovori za dokončno odločitev o ureditvi spominskega parka in o izbiri najprimernejšega spomenika čimbolj demokratični in hkrati tudi v prid zavarovanja okolja, se je predsedstvo odločilo, da bodo osnutke dali v javno obravnavo vsem gorenjskim borčevskim organizacijam. Domicilni odbor Prešernove brigade pa bo organiziral razpravo tudi za vse preživele borce 3. bataljona. Razprave bodo zaključili do začetka aprila, ko se bo predsedstvo odločilo o izdelavi urbanistične in projektne naloge na območju spominskega parka.

J.R.

VRANSKO

Partizanski kurirji za 40. obletnico vstaje

Cetrta brigada VDV – Partizanskih kurirjev Slovenije – pododbor za štajerski sektor, je med drugim razpravljala v minulem tednu tudi o tem, kako bi čim izvirneje počastili letošnjo 40. obletnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti. Sklenili so, da bodo odkrili štiri spominska obeležja: v Sromljah pri Brežicah (TV 28 s 24. aprila), kjer so slovenski kurirji vzdrževali zvezo s hrvaškimi kurirji in tam blizu, je bil ustanovljen Kozjanski odred; v Spitaliču-Motnik (TV 20 z 19. avgusta), bo tudi osrednja proslava štajerskih kurirjev; v Tolstem vrhu pri Slovenskih Konjicah (TV 30 s 13. junija) in v Šmartnem v Rožni dolini (TV 30 s 6. junija). Ob tej priložnosti bodo izdali spominski plakat vseh štirih obeležij. Pri teh slovesnostih bodo sodelovale tamkajšnje krajevne družbenopolitične organizacije, domačini in šolska mladina, ki bo izvedla kulturni program. Vse te slovesnosti bodo ob krajevnih praznikih tamkajšnjih krajev. Posameznim kmetijam, kjer so se največ zadrževali kurirji, bodo podelili spominske grafike. Prav tako tudi tistim kurirjem, ki so bili stari 60 ali pa več let.

V letošnjem letu bodo izdali stenski umetniški koledar Kurirske poti za leto 1982 z reprodukcijami akademskih slikarke Dore Plestenjak. Le-ta bo ob letošnji 40. obletnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti upodobila nekatere znane partizanske kraje v Sloveniji. Koledar bo poleg slikovnega dela vseboval tudi kratek opis kraja in dogodka med NOB. Poleg tega bodo pripravili namizni koledar z 12 umetniškimi razglednicami in koledarskim delom partizanskih motivov, delo prof. dr. Franca Cegnarja, in motive cvetja iz zbirke muzeja v Celju.

Kurirji so prepričani, da bo tudi ta oblika obnovitve nekaterih partizanskih krajev naletela na topel sprejem pri naših delovnih ljudeh in občanah. Čisti dohodek od prodaje koledarjev bodo namenili za izdajo monografije o kurirskih zvezah v NOV in za roman Kurir, ki ga pripravljajo pisatelj Tone Svetina.

Kurirji štajerskega sektorja so se tudi odločili v svoje vrste vključiti še vojaške kurirje, Jurčkovovo linijo iz Zgornje Savinjske doline in kurirje odredne prevozne postaje, ki je delovala pri Savi za prevoz čez reko, in jih seveda tudi vabijo, naj se jim takoj pridružijo. Gre torej za tiste kurirje, ki so v teh enotah delovali na območju Štajerske.

DRAGO MIKLAVEC

SLOVENJ GRADEC

Program za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB

Da bi potekalo delo koordinirano in uspešno v uresničevanju programa revolucionarnih tradicij NOB, so se sestali predstavniki sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB pri OK SZDL, komisije pri občinskem odboru ZB NOB, komisije za spominsko varstvo, občinskega odbora ZB NOB, OK SZDL, OK ZSK, OK ZSMS, zveze prijateljev mladine, muzeja, osnovne šole Slovenj Gradec in osnovne šole Podgorje.

Poudarek srečanja je bil, kako bodo obeležili 40-letnico ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda, 40-letnice vstaje slovenskega naroda in jugoslovanskega naroda. Pomembno vlogo ob teh jubilejih bo imela mladina, zlasti v solah, kjer bodo poglobljeno študirali vsebino teh obletnic in tekmovali v kvizih.

Tem jubilejem bodo posvetili pozornost skozi vse leto na raznih praznovah in spominskih dnevih, na občinskem in krajevnih praznikih. Tako bodo imeli po predvidenem programu v letu 1981 naslednje proslave in prireditve: po poteh 14. divizije, smučarski skoki v spomin Pohorskega bataljona v Misljinji, 40-letnica OF in 1. maj, otvoritev muzeja, 30-letnica muzeja, praznik občine Slovenj Gradec, 40-letnica smrti F. Vrnčca, predlog za častnega občana občine Slovenj Gradec dr. I. Kopač-Paučka, srečanje mladine z borci in političnimi aktivisti, razpis natečajev za najboljše spise in likovne izdelke, kviz tekmovalja ob 40-letnici OF in 40-letnici vstaje jugoslovanskega naroda, dan borca – 4. julij, vstaja slovenskega naroda – 22. julij, kole-sarski maraton okrog Pohorja, Kurirčkova pošta, tradicionalno srečanje internirancev, izgnancev in političnih zapornikov, vlak bratstva in enotnosti, krajevni prazniki v občini, dan mrtvih – 1. november, priložnostne razstave o letu 1941, odkritje spominskih obeležij, dan republike – 29. november, 40-letnica smrti Rada Iršiča, dan JLA – 22. december, pomniki NOB v občini Slovenj Gradec, priprave za izdajo knjige Misljinska dolina med NOB.

Program so sprejele vse družbenopolitične organizacije, šole in nekatera društva.

ADOLF ANKON

KOPER

Na skupščini invalidov

V Kopru je bila 6. marca 1981 skupščina Zveze vojaških vojnih invalidov NOV in invalidskih upravičencev. Organizacija združuje invalide v mestu Koper in mestna območja Semele, Salara, Žušterne, Olma, Škocijana, Manžana, Vanganela, Bošarnarina in Tribana.

Za skupščino je med invalidi in invalidskimi upravičenci vladalo precejšnje zanimanje, kar je bilo razvidno iz udeležbe na skupščini, saj je bila dvorana novega doma učencev Heroj Tito na Cankarjevi ulici v Kopru polna. Namen skupščine je bil dvojen, da odbor organizacije poda obračun za opravljeno delo v štiriletnem mandatnem obdobju, da izvoli nov upravni in nadzorni odbor in delegate za občinsko skupščinsko združenje borcev NOV Koper. Hkrati pa je organizacija priredila tradicionalno počastitev prazniku žena. Prisotne so bile matere padlih borcev NOV in vojne vdove iz vse organizacije. V ta namen je bil med skupščino prirejen kulturni program. Nestopali so pionirji iz osnovne šole Janka Premrla iz Kopra, solistični nastop na klavirju pianistke Lade Kos in nastop moškega pevskega zbora iz Semele pod vodstvom Pavla Kosa, člana dosedanjega in novozvoljenega odbora Zveze vojaških vojnih invalidov iz Kopra.

Po poročilu predsednika organizacije tovariša Jožeta Bratkoviča, finančnemu poročilu in poročilu nadzornega odbora se je razvila široka obravnava. Prisotni so poudarjali, da morajo biti do sedaj tudi v bodoče invalidi-borci NOV bitni družbeno aktivni, kažipot čuvanju zgodovinskih pridobitev.

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij iz Kopra in predstavnik borčevskih organizacij SR Hrvaške iz občine Buje so dali priznanje invalidom iz Kopra kot vzorni družbenopolitični organizaciji. Poudarjali so vlogo invalidov NOV na tem območju, predvsem pa so pohvalili številne humane akcije, ki jih opravijo vsako leto.

Skupščina invalidov je pozdravila predsednika vojaških vojnih invalidov NOV iz zamejstva

Invalidi na skupščini v Kopru

tovariša Dušana Furlana, ki je povedal, kako živijo invalidi NOB onstran naše meje in poudaril, da so prav invalidi NOV kažipot pri boju za pridobitev nacionalnih pravic Slovencev v Tržaški pokrajini. Tovariš Furlan je dal priznanje uspešnemu delu organizacije invalidov iz Kopra za vzorno in tesno sodelovanje z invalidi NOV v zamejstvu.

MARLO UDOVIČ

TOLMIN

Planinci o svojem delu

Tolminski planinci so na svojem občnem zboru med drugim povedali, da posvečajo posebno skrb pohodom in kraje, znane iz našega osvobodilnega boja, in s tem negovanju tradicij NOB.

Udeležujejo se množičnih pohodov na Stol, Porezen, Blegoš; v lastni organizaciji pa postaja iz leta v leto bolj množičen pohod na planino Sleme pod Rdečim robom, kjer je v letu 1944. Bila svoj najtežji boj Gregorčičeva brigada. Ta pohod je posvečen občinskemu prazniku in dnevu mladosti in je postal že tradicionalen. Lani se ga je udeležilo nad 250 planincev in borcev.

Letos junija je predviden pohod na Kovačič planino, kraj, ki je znan iz znamenitega pohoda Gregorčičeve in Gradnikove brigade spomladi 1943 v Benečijo. Aprila bodo planinci šli na Sabotin in se srečali z vojniki tamkajšnje karavle, budnimi stražarji naše najbolj zahodne meje. Jeseni pa imajo predviden obisk Vojskega, Vojščice in Gorenje Trebuše, krajev, ki so z velikimi črkami zapisani na straneh zgodovine boja primorskega ljudstva za svobodo.

Pri društvu je zelo delaven mladiški odsek, ki šteje čez 500 članov, kar je lep obet za prihodnje. Tudi mladi planinci so med 27 izletov, kolikor so jih imeli lani pionirji in cicibani, veliko poti usmerili v kraje, ki so značilni iz naše slavne preteklosti.

Člani PD se aktivno vključujejo v programe in akcije telesne kulture, SZDL in NNNP.

Gorski reševalci so lani sodelovali v reševanju pri šestih gorskih nesrečah, izvedli pa so štiri eno in dvodnevne stenske vaje. GRS Tolmin šteje danes 30 reševalcev.

M. P.

NA VRHEH

Slovesen praznik

V nekdanji osnovni šoli na Taboru – Vrabče so letos proslavljali praznik žena 8. marec. Tamkajšnja krajevna skupnost je registrirana kot nerazvito področje, vendar ohranja spomine na dni iz NOB. Tudi šola, v katero so hodile mamičice še v času okupacije iz vseh okoliških vasi in so bile takrat na proslavi, ima svojo tragedijo. Proti koncu leta 1942 je bil prekinjen šolski pouk, ker se je v šoli nastanila italijanska vojska, da bi lažje nadzirali to območje. Italijani so dobro vedeli, da se na Vrheh zelo hitro razvija uporniško gibanje, da je na Vrheh dosti »ribe-lov«, vendar tudi s to potezo niso imeli uspeha. Enotnost krajanov v duhu odpora proti okupatorju se je še povečala. Z velikim veseljem so krajski sprejeli vest, da je Italija kapitulirala, misleč, da so svobodni. Toda svoboda je bila kratkotrajna. V šolo so se sicer naselili partizani. Nemci pa so takoj zasedli tudi Primorsko. Zvedeli so, da je na Vrheh območje, kjer se zadržujejo partizani. Zvedeli so tudi, da jih je nekaj nastanjenih tudi v šoli na Taboru, zato so že leta 1943 v novembru izvedli desant na šolo, pregnali partizane, šolo so pa zažgali.

V šoli so imeli partizani skladišče orožja, kate-rega ob nepričakovanem napadu niso mogli evakuirati. Zato je v ognju postopoma vse eksplodiralo. Skoraj celo noč je grmel v šoli.

Leta 1948 je bila šola obnovljena z namenom, da bo služila svojemu prvotnemu namenu. Vendar razmere so se spremenile, tako že več kot petnajst let ni več pouka na tej šoli. Soloobvezni otroci se namreč vsi vozijo v šolo v Sežano. Zgradbo zasloni vzdržujejo in jo uporabljajo za sestanek, proslave in za kulturo. Sedaj so ustanovili tudi pevski zbor, ki bo nosil ime po narodni heroini Danici Škapin – Drini iz Velikega polja.

Na proslavi je prisotnim (bilo jih je 80) spregovoril predsednik KS in v govoru orisal celotno pot žena v boju za enakopravnost in svobodo. Po slovesnem delu proslave je bila prosta zabava s plesom. Tudi stare žene in starčki so se veselili in plesali do konca proslave, ki je trajala do treh zjutraj.

STANE RENER

VELIKA POLANA

Borci so poživili delo

V Veliki Polani že nekaj let uspešno deluje osnovna organizacija zveze borcev. Le-ti so se sestali na letni konferenci, pri čemer so analizirali lanskoletno delo ter si zastavili obsežen program dela. Ob tem so se polanski borci aktivno vključili v akcijo NNNP, utrip borcev pa lahko čutimo tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah. Na konferenci so izvolili namestnika predsednika organizacije zveze borcev Jožeta Kelenca.

JOŽE ZERDIN

BRANIK

Venec Pavli Možina – Rastji

Delegacija žena članic združenja borcev NOV krajevne skupnosti Grčica iz Nove Gorice, je letos na dan žena v Braniku položila venec na rojstno hišo predvojne revolucionarke in borke NOB. Tu stoji spominska plošča v spomin Rastji, ki so jo aprila 1945 zajeli četniki in je bila, samo dva dni pred osvoboditvijo, na zverinski način umorjena. Delegacija je položila cvetje tudi na njen grob in obiskala otroški vrt v Braniku, ki nosi ime revolucionarke Rastje. V domu počitka na Gradišču pri Prvačini pa je delegacija obiskala nepremične in bolne žene ter vsaki poklonila rdeč nagelj in čestitko. Rdeč nagelj in čestitka ni veliko darilo. Človeško pa je tako dragoceno, da tega ne more nadomestiti nobeno drugo – nobeno razkošje.

Ženam združenja borcev KS Grčica izrazimo ob tej priložnosti iskreno zahvalo in pohvalo, ker so ob svojem prazniku – dnevu žena storile tako globoko človeško humano dejanje.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

Delegacija žena, članic ZB NOV KS Grčica, je položila venec k spominski plošči v spomin na revolucionarko Pavlo Možina-Rastjo.

Vabilo na šesti zimski pohod na Porezen

V sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami Cerkno, brigado Srečka Kosovela, Gorenjskim vojnim področjem in inženirskim bataljonom 31. divizije organiziramo šesti zimski pohod na Porezen, ki bo v nedeljo, 22. marca 1981. Šesti zimski pohod na Porezen bo pod pokroviteljstvom Iskre Elektromotorji Železniki.

V pripravi, ki so zelo obsežne, sodelujejo družbenopolitične organizacije in planinske organizacije Cerknega, Železnikov in drugih krajev, od koder vodijo poti na Porezen.

Pri grobnici na vrhu Porezna bo ob 11. uri komemoracija v spomin na padle borce. V njihovo počastitev bomo polagali vence in prizgali žaro.

Ob 15. uri bo slovesnost pri obnovljeni grobnici padlih in ustreljenih borcev v Orehku pod Poreznom.

Letošnji pohod bo v znamenju štiridesetletnice vstaje in ustanovitve OF. Dohod na Porezen je možen iz Cerknega, iz Jesenic-Orehka, prek Selške doline, Davče od Vrhovčeve in Jurezeve kmetije ali s Petrovega brda, iz Baške grape do vrha Porezna. Zaradi varnosti se je treba na dan pohoda strogo držati markiranih poti, ki bodo označene z zastavicami Iskra Elektromotorji Železniki.

Zdravstvena služba bo pri domu na Poreznu in pri lovski koči na Šasu. Na dan pohoda bo direkten prenos radio zveze z radiom Cerkno. V okviru pohoda na Porezen bodo dežurne tele ambulante: ambulanta Cerkno, Železniki, Podbrdo, Tolmin in Idrija.

Hrana iz nahrbtnika. Topel čaj bo na razpolago brezplačno. Udeležence pohoda opozarjamo, da je koča pod snegom in bivanje v njej ni mogoče. Priporočamo zimsko opremo in posebno dobro obutev. Vsak je odgovoren sam zase. Upošteva naj varnostne nasvete planincev in gorske reševalne službe. Vsak udeleženec naj poskrbi, da bo na vrhu evidentiran ali pa, da bo prejel pripadajočo značko.

Zelimo, da se pohoda udeležite v čim večjem številu, posebno borci in mladina.

Nasvidenje na Poreznu ob vsakem vremenu! za odbor Janko Urban

Se mnogi se spominjajo datuma 24. marca 1945, dne na pragu svobode, čeprav takrat še niso slutili, da je svoboda že tako blizu, ko so korakali po grebenih Porezna utrjeni, lačni in slabo oblečeni. Mnogim je ostal ta dan za vedno zapisan v srcu. Tako naj ostane tudi mladim rodovom, tistim, ki vojne vihere niso občutili, ker jih še ni bilo. To je cilj organizatorja, ki letos šesti organizira množičen pohod na vrh Porezna. Z namenom, da se poklonimo vsem tistim, ki so dali svoja življenja za našo stvar, za to, kar danes imamo.

Pohod na Porezen torej ni pohod za značko, temveč **pohod spomina na težke dni naše revolucije**.

Predstavniki domicilnih enot, vojni veterani Gorenjskega vojnega področja, Kosovelove brigade in Inženirskega bataljona 31. divizije so na svojem sestanku 19. februarja letos v Ljubljani program pohoda z zadovoljstvom sprejeli, predvsem še zato, ker je pri izvedbi akcije in pri pohodu udeleženo veliko število mladih (največ). Da bi odpravili pomanjkljivosti, je bilo na tem sestanku predlagano, da bi za boljšo organizacijo v naslednjem letu poimenovali nekatere poti, ki vodijo na Porezen, z imeni enot, ki so se med NOB bojevale po teh pobočjih. Tako bi množico pohodnikov lažje usmerjali na ta pota in takrat tudi verjetno lažje realizirali evidenco v podnožju hriba.

Sestanek s predstavnikov zveze borcev, mladine, planincev in osnovnih šol v Železnikih 6. marca letos je prav tako potrdil, da se bodo vse organizacije, predvsem pa planinci, aktivno vključile v pomoč organizatorju, da bo pohod čim bolj organiziran.

Delovna organizacija Iskra Železniki se je z zadovoljstvom odzvala in prevzela pokroviteljstvo nad pohodom. Govornik na komemoraciji ob 11. uri na vrhu pri spomeniku bo predstavnik pokrovitelja.

Planinsko društvo Cerkno

Vabilo

Tudi letos praznujemo obletnico boja na Pugledu. Proslava bo 28. marca 1981 ob 13. uri na jasi pri spomeniku na Pugledu. Pohod pohodnih čet 1. pohodne brigade Franc Rozman-Stane, tabornikov in planincev bo:

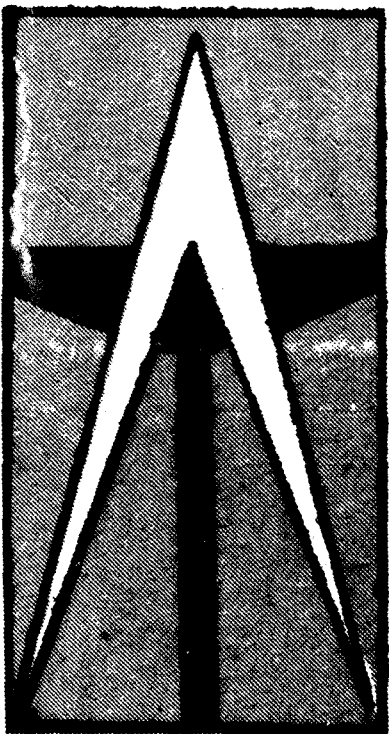
od spominske hiše Podlipoglav na Pugled ob 11. uri.

Vabimo borce 2. grupe odredov, da se proslave v čim večjem številu udeležijo. Posebnih vabil ne bo.

Odbor 2. grupe odredov

Vabilo

Borce Gregorčičeve brigade in bivšega Kajtimirovega Južnoprimskega odreda ter borce iz občine Nova Gorica in Ajdovščine vabimo na delovno srečanje, ki bo dne 21. marca 1981 v domu JLA v Ajdovščini ob 11. uri.

IMOS –
SGP
TRŽIČ
p.o.

Splošno gradbeno podjetje
Tržič
Telefon: 50-288, 50-448, Tržič
– Blejska cesta 8
21638 Arhitekt biro Kranj

GROSUPLJE, ADAMIČEVA 51 – TELEFON: 772 – 233 –
TEKOČI RAČUN: 50130 – 601 – 31182

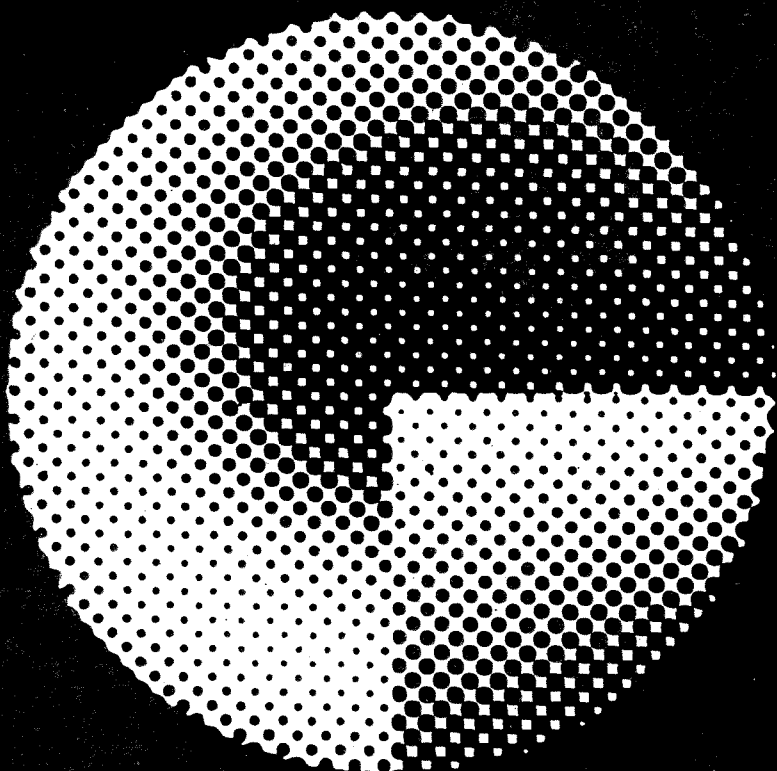
TRGOVINE POHIŠTVA IN GRADBENEGA MATERIALA V VSEH VEČJIH MESTIH JUGOSLAVIJE

lesnina
lesnina
lesnina
lesnina

POHIŠTVO
GRADBENI
MATERIAL

TOZD NOTRANJA TRGOVINA – PRODAJNA MREŽA N. SUB. O. LJUBLJANA, PARMOVA 53

tiskarna in kartonaža **gorenjski tisk** n.sol.o. kranj

GRAFIČNO
OBLIKOVANJE
FOTOGRAFIJA
REPROTEHNIKA
KLISARNA
ROČNI STROJNI,
FOTOSTAVEK
OFFSET IN KNJIGOTISK
KNJIGOVEZNIKA
KARTONAŽA

Ivan Hvala

Februarja je umrl Ivan Hvala. Rodil se je pred 65 leti na Bukovem pri Cerknem. Pokopali smo ga v Tolminu. Avgusta 1938 se je vrnil domov po odsluženju v italijanski vojski, toda že sredi septembra 1939 je moral spet pod orožje. Prekrižaril je Italijo, bil v okupirani Franciji, končno ga je v severni Afriki kot italijanskega vojaka ujela zavezniška vojska. V Kairu se je takrat formirala letalska enota NOV, v katero je vstopil tudi Ivan. Poslali so ga v Bari, od tam pa v začetku leta 1944 na jugoslovansko ozemlje. Po vojni se je doma zavezal za obnovo rojstnega kraga. Bil je na vodilnih mestih vseh družbenopolitičnih organizacij v kraju. Za svoje delo med NOB je bil odlikovan.

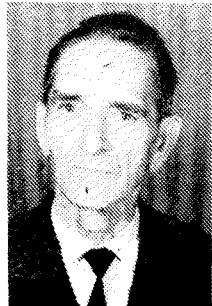
Jožica Vuga-Kokotović

Na kanalskem pokopališču smo se februarja poslovili od Jožice Kokotović iz Deskel. Avgusta 1943 se je kot mladinica obveščevalka vključila v NOB. Njeno delo je postajalo sumljivo sovražniku, zato se je septembra 1944 šele 18 let stara odločila, da gre v ilegalo. Prišla je na okrožno poveljstvo Narodne zaščite v Gornjo Trebušo-Pokobilco. Takoj se je s predanostjo lotila dela, ki ji je bilo določeno. Po vojni je opravljala razna odgovorna dela. Bila je na pokrajinskem NOO za Slovensko primorje v Trstu. Delala je s Francetom Bevkom. Nato je bila tajnica v tovarni cementa v Anahovcu, delala je v Kojkem in nazadnje v goriški knjižnici.

Stevan Savić

Decembra je v Sevnici umrl inž. Stevan Savić. Rojen je bil leta 1911 v Djurdjenovcu na Hrvatskem. V NOG je sodeloval od leta 1941. Istega leta je bil zaradi sodelovanja z OF zaprt v Zagrebu, tržaški Rižarni in Benetkah. Šel je skozi več nemških uničevalnih taborišč. Krematorija ga je rešila ruska armada. Imel je priznano sodelovanje v NOG od 1941 do konca vojne v dvojni nemški trajanju. Po vojni je delal v Majšperku, v Sevnici in nazadnje v tovarni celuloze in papirja Medvode-Goričane.

Anton Knežević

Januarja smo se na pokopališču v Zagorju ob Savi poslovili od Antona Kneževića, rojenega leta 1896 v Zadru. NOG je denarno podpiral od začetka okupacije pa do odhoda k partizanom. Aktivno se je vključil v NOV julija 1944. Sodeloval je v minerski četi 7. korpusa, kasneje pa še v obveščevalnem centru SNOS. Leta 1945 je bil ranjen. Za zasluge v NOB je bil dvakrat odlikovan.

Srečko Tropej

Rojen je bil leta 1909 v Cabru pri Delnicah. Do razpada Italije je bil doma. Tik pred razpadom Italije se je aktivno vključil v NOV. Bil je ves čas na visokih vojaških položajih, do leta 1957, ko se je upokojil kot rezervni polkovnik. Član ZK je bil od leta 1943. Bil je nosilec več visokih vojaških odlikovanj. Po upokojitvi je sodeloval v vseh družbenopolitičnih organizacijah. Novembra smo ga pokopali v Slovenski Bistrici.

Dr. med. Emica Kreps Kraigher-Mariča

Dne 13. februarja letos smo se v Ljubljani na Žalah poslovili od sanitetne polkovnice dr. med. Emice Kreps Kraigherjeve, partizanske zdravnice Mariče. Težka, nagla bolezen ni dopustila, da bi doživela več srečnejših let, kot jih je imela za seboj težkih, nesrečnih, brižnih vse od študentskih let v skromnih razmerah, potem kot ilegalka in sodelavka VOS v okupirani Ljubljani, kot partizanska zdravnica in potem kot mati, ki je morala vzgajati dva otroka sama. Dosti težavnih dni je imela tudi po vojni, kajti morala se je strokovno izpopolnjevati in izvrševati odgovorne naloge zdravstvene službe in vojne sanitete.

Emico Kreps poznamo njene kolegice in kolegi že od predvojne dobe kot študentko ljubljanske univerze in delavko v naprednih študentskih levičarskih klubih in društvih v Ljubljani in Zagrebu. Bila je tajnica Triglava in potem predsednica Mladega Triglava, predavateljica v naprednih študentskih društvih in vedno aktivna v Društvu medicinskih.

Kot zdravnici – stažistu in ženi dr. Vita Kraigherje, funkcionarja Varnostno obveščevalne službe, ji je bilo poleg drugih nalog OF večkrat zaupano reševanje političnih zapornikov, ki so se od okupatorja zastraženi zdravili v splošni bolnišnici in v bolnišnici za ženske bolezni v Ljubljani.

Mož Vito je odšel maja 1943 k partizanom. Ta čas je bila dr. Mariča povezana s pokojnim Francem Kramarjem. Julija 1943 je po naročilu odšla k partizanom. Oba otroka je pustila v varnih rokah v Ljubljani pri Rusovih oziroma pri Neubauerjevih. Končno je bilo njeno 15-mesečno ilegalo življenje v Ljubljani. Kmalu po njenem prihodu k partizanom se je začela nemška ofenziva jeseni leta 1943. Dr. Mariča je bila zdravnica na oddelku Centralne partizanske bolnice v Rogu. Zimo je na »Jelenbregu« dr. Mariča preživela skupaj z ranjenci. O tem je pripovedovala takole: »Zima 1943/44 je bila huda. Zametlo nas je. Nihče ni mogel k nam, mi nismo smeli ven. S hrano je še nekako šlo, ampak v marcu je začelo manjkovati soli in masti, a še prej se je pokazal še en sovražnik: dolgčas. Ranjencem je dolgočasje naenajst živce. Sklenili smo, da se bomo šli šole in bomo vsako popoldne imeli predavanja. Predavala sem vse, česar sem se spomnila. Ko mi je manjkalo zanimivosti, so začeli pripovedovati ranjenci o svojih akcijah, pa celo kako se že ogledje, kako se napravi kopo in kako se obreže trto in še marsikaj.«

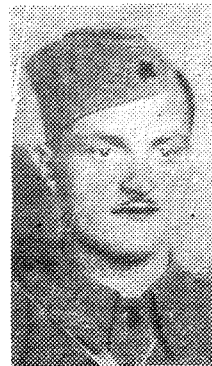
Prestali so hudo zimo, zameteni, a dr. Mariča, že prej slabšega zdravja, si je nakopala vrsto bolezni in je spomlad odšla na epidemiološko delo v Glavni štab NOB in PO Slovenije in potem v naše bolnišnice pri anglo-ameriških bazah v okolici Barija v Italiji. Delala je v San Fernandu, v bolnišnici za tuberkulozo in tedaj je tudi začela njena strokovna specializacija, kateri se je posvetila kasneje v življenju in delala še po upokojitvi.

Ob koncu vojne je dr. Kraigherjevo zadelo najhujše, ko so belogardisti ubili njenega moža Vita. Edina svetla točka sta ji bila oba otroka, ki ju je našla pri aktivistih OF, ki so ju obvarovali pred okupatorjem. S svojo trdno zavestjo, ki si jo je znala privzgojiti, je prebrodila tudi težave, ko se je ob koncu vojne znašla brez doma in sredstev ter je pomagala tuberkuloznim bolnikom, katere je pripeljala iz Barija v še neurejene razmere zdravstvenih ustanov v Ljubljani.

Bila je upokojena kot sanitetni polkovnik in upravnica Vojne bolnišnice v Ljubljani.

Tovarišici, kolegici, polkovnici dr. Mariči Kraigherjevi naša iskrena hvala z mislijo, da se takih žena, bork, strokovnjakinj in mater ne pozabi in naj jih posnemajo kot zgled naše nove generacije.

Sekcija za partizansko zdravstvo Slovenskega zdravniškega društva:

Branko Džordžević-Jure

V 66. letu starosti je umrl Branko Džordžević-Jure, upokojeni major JLA. Bil je eden izmed organizatorjev OF mesta Tržiča, nosilec Partizanske spomenice 1941 in več drugih visokih vojaških odlikovanj. Nekaj let po osvoboditvi je bil v službi JLA, po upokojitvi se je preselil v Koprivnico na Hrvaškem, kjer smo ga oktobra lani tudi pokopali.

Jože Rošič

V vasi Logje je ob koncu starega leta v 91. letu starosti umrl Jože Rošič-Jernej. V prvi svetovni vojni je bil v ruskem ujetništvu. Pomladi leta 1943 je, čeprav ne več mlad, med prvimi v vasi začel aktivno delati za NOB. Bil je predsednik vaškega odbora OF, poveljnik NZ. Vsa povojna leta je aktivno delal v številnih družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje zaslužno delo je bil trikrat odlikovan.

Stane Režen

Na pokopališču v Podkraju pri Velenju smo se januarja poslovili od krajana Soštanjca, borca NOV, rezervnega poročnika, bivšega komandanta 3. bataljona Tomšičeve brigade. Stane je bil rojen leta 1924 v Mokronogu. Kot 17-letni fant se je decembra 1941 priključil Krškemu odredu. Za svoje prizadevano delo v narodnoosvobodilni vojni, pri izgradnji ljudske oblasti in obnovi domovine je prejel številna odlikovanja in priznanja.

Helena Kristan

Januarja smo se poslovili od 88-letne Pepelove mame, znane partizanske matere iz Rakulika. Kar štiri hčere in štirje sinovi so bili aktivisti v ilegali in v partizanskih enotah. Helena je že leta 1941 med prvimi na Primorskem začela pomagati borce. Italijani so jo marca 1942 zaprli. Domov se je vrnila po mesecih mučenja. Tudi po vrnitvi iz zaporja je bila Pepelova domačija zbirališče in zavetišče borcev NOV. Leto kasneje so Italijani odgnali Heleno in šest njenih otrok v tržaške zapore, hišo pa požgali. Vdaja italijanske vojske jim je prinesla osvoboditev. Otroci so odšli k partizanom, oče in mati pa sta še z večjo vnemo pomagala partizanom.

Tone Kukman

Junija lani smo na novomeškem pokopališču pokopali Tona Kukmana iz Lešnice pri Otočcu. Rodil se je leta 1914 v Otočcu. Že leta 1941 se je vključil v organizirano sodelovanje z NOB. Junija 1942 je vstopil v Zapadnodolenski odred. Bojeval se je še v Cankarjevi brigadi, Serčerjevi in Deveti brigadi. Bil je slušatelj prve tankovske šole NOV Jugoslavije v Egiptu. V Jugoslavijo se je vrnil s prvo tankovsko enoto in se v njej bojeval vse do konca vojne. Po činu je bil poročnik in nosilec več vojaških odlikovanj.

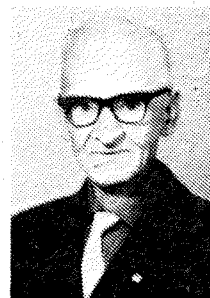

Peter Sečnik-Pero

Na novoletni dan je umrl Peter Sečnik-Pero, vrhniški prvoborec, nosilec partizanske spomenice. Med prvimi se je v zgodnjem poletju leta 1941 vključil v OF. Bil je vester, zato mu je vodstvo zaupalo važno nalogo kurirja za zvezo med okupirano Ljubljano in Samotorško četo in vanjo je pripeljal številne prostovoljce-prvoborce, ki so se vključevali v četo na Samotorici. Junija 1942 se je priključil dolomitskim partizanom. Kot partizan udarne čete Dolomitskega odreda se je izkazal kot neustrašen borec. Po odhodu odreda iz Dolomitov je ponovno postal kurir na TV-2 na Klučju, kjer je vzdrževal zvezo z Gorenjsko. Po italijanski vdaji so ga Nemci v prvi ofenzivi na dolomitsko območje ujeli. Izročili so ga belogardistom iz Sentjošta. Zdržal je kruta mučenja in organizacije ni izdal. Konec vojne je dočkal v Dachauu in se po osvoboditvi izčrpan vrnil domov. Takoj je poiskal soborce, se z njimi povezal in začel aktivno delati na terenu. Pokopali smo ga na vrhniškem pokopališču, starega 63 let.

Alojzija Klemenčič

Rodila se je leta 1907 pri Novakovih v Selu pri Straberku. Majhni otroci v začetku druge svetovne vojne je niso ovirali, da ne bi že v začetku leta 1942 oba z možem začela aktivno sodelovati s partizani. Bila je pogumna in požrtvovalna sodelovka OF. Po vojni je delala na kmetiji. Sredi junija lani smo jo pokopali v Zdinji vasi.

Jože Turšič

V 84. letu starosti smo se junija lani na velikolaškem pokopališču poslovili od Jožeta Turšiča iz Zage pri Karlovcu. Rodil se je leta 1896 v Dvorski vasi. V prvi svetovni vojni se je bojeval predvsem na italijanski fronti, bil ranjen in postal je VVI. V drugi svetovni vojni se je s sinovoma pridružil NOV. Leta 1942 so mu Italijani požgali dom, njega pa odpeljali v internacijo. Po razpadu Italije se je z družino umaknil na Notranjsko, sam pa se je priključil partizanom. Za zasluge je bil odlikovan.

Jože Grebenc

Na velikolaškem pokopališču smo januarja pokopali Jožeta Grebenc, rojenega leta 1905 na Opalkovem. Druga svetovna vojna ga je dohitela na Jesenicah. Že organiziran se je leta 1941 vrnil v domači kraj. Tudi doma se je takoj pridružil organizatorjem OF in sodeloval pri ustanavljanju terenskih odborov OF. Bil je član in tajnik odbora OF od avgusta 1941 do svobode. Za svoje delo med NOB je bil odlikovan. Takoj po osvoboditvi je v Laščah skupno z ustanovitelji Kmetijske zadruge ustanovil oddelek za odkup domačih izdelkov suhe robe in ga uspešno vodil vse do upokojitve.

Franc Črnogelj-Zorko

Kje so meje...

6

Ne vem, kaj me je prijelo, ko sem jih videl tako v zadregi in v skrbeh pri pripravi preproste nosilnice. Zelo sem bil jezen, ker so služili Nemcem, in hkrati sem čutil do njih določeno nežnost, ker so se ob meni tako sramovali. Tako sem takrat cenil. Takšen subjektivni zaključek je izhajal iz mojega ponosa, da sem partizan. Prav nič nisem bil v zadregi zaradi mojega stanja, mirno sem jih gledal, z jasnim pogledom in ugotavljal njihovo vznemirjenost. Dva akacijeva drogova, zidarska deska in 4 krožniki so bili moja kočija in vprega do Ravnice (Pralo di Resia). Ko se je skupina podala na pot, so prišli gledat skoraj vsi prebivalci Zamlina. »Hvala!« sem rekel, ko sem šel mimo hišnega gospodarja in sem ga dobro pogledal v oči. Ni mi odgovoril. Nosili so me deloma po cesti in deloma po stezi proti trgu v Ravnico.

Orožniki so se pri nošenju menjavali in so si prizadevali, da me ne bi tresli. Prišli smo v vas, kjer nas je pričakovala majhna skupina ljudi. Zmaličen obraz so mi pokrili z vrečo, vendar sem odklonil in se v ljudno nasmehnil mladim gorjankam, ki so me radovedno opazovale. Ko sem jih gledal, sem se čutil živega in mladega in sem zakoprnel po ženski nežnosti. Vstopili smo v vojašnico, obdano z gosto bodečo žico in s španskimi jezdecami. Položili so me v kot neke sobe. Zeblo me je, zato so mi dali jopič, tako razcefran, da sem ga že hotel odkloniti. Za vsak primer sem odstranil prazen revolverski tok.

Dali so mi jesti. Malo sem si umil obraz, potem so mi rekli, da me bo nekdo zdravil. Poslali so po mladega študenta medicine. Nenadoma je bil pred mano tudi visok, suh, v pumparicah, z aktovko v roki in z očali. Med tem ko mi je dajal v nogo injekcijo proti tetanusu, ga je skoraj zadela kap, ko sem mu zašepetal na uho: »Piero Fiorello, kaj delaš tu?« Očitno me moj nekdanji tovariš iz zavoda, nekoliko starejši od mene, ni spoznal. Previdno mi je odgovoril, da nas je bilo v zavodu mnogo, in da se ne spominja imena in od kod sem. Tedaj sem začel razmišljati, kakšno preprosto in sprejemljivo zgodbo naj si izmislim, da bi zdržal na zaslišanjih. Pogovor je tekel prijateljsko, pripovedoval sem o dogodkih tistega jutra. Piero je pripravljaval gaze in obveze, ko je razburjen vstopil orožnik in rekel: »Prihajajo!« Ni bilo potrebno pojasnjevati, kdo prihaja. Kamion se je naglo ustavil, da so močno zacvilile zavore, z njega se je vsula skupina vajakov SS, v bojni opremi in poveljnik je odločno stopil v vojašnico in ukazujoče zahteval: »Kje je bandit?«

Ugotovil sem, da so se vesti širile po dolini Režije res z veliko naglico in spet sem se spomnil Arturjevih besed o kolaboracionistih. Ko sem zagledal pred sabo Nemca s trdim in neusmiljenim pogledom, sem pomislil na nekoristnost mojega prizadevanja, da bi preživel. Titi je namreč, ne da bi se oziral na orožnike, pripravil za strel revolverski avtomat, odločen, da me pokonča. Brigadir, poveljnik orožnikov, mu je položil roko na ramo in ga še pravočasno ustavil. Pojasnil mu je, da sem njihov ujetnik in na razpolago vojaškimi štabom v Vidmu (Udine), da bi bil zaslišan. Odšli so se pogovarjat v drugo sobo, deseter pa je telefoniral v Videm.

Govoril sem si, ali je res, da so orožniki dobri in usmiljeni, glej, saj mi rešujejo življenje. Pjera so nagnali z njegovo sanitetno torbico, ker je nemški poveljnik rekel, da »ni potrebno«. Na njegov znak so mi orožniki natakneli lisice. Dva SS vojaka sta me prišla za cunj, me odvlekla ven in grobo vrgla na kamion. Splazil sem se do kraja in se naslonil na kabino. Bilo mi je v veliko olajšanje pred odhodom videti karabinjerskega brigadirja in deseterja na cesti v osebnem avtu, ki ga je vodil civilist. Pozneje sem v pogovoru zvedel, da je bil šofer avta oče Pjera Fiorella, in da se je postavil za kamionom. In potem smo v oblaku prahu krenili naprej po dolini Režiji v dolino reke Bela (T. Fella).

Vojaki, ki so sedeli na robovih kamiona, so se pomenkovali in si čemerno namigovali. Na ovinkih sem se zaletaval z ene strani na drugo in oni so me odbijali z brcami, pa tudi vsake toliko časa sem dobil klofuto. Ko so opazili, da ne reagiram veliko, so igro opustili. Ko sem brskal po žepu pri srajci, sem ugotovil, da nimam več pozlačene cigaretnice doze; ki mi jo je bila neka prijazna gospa poklonila za zadnje novo leto. Našel sem nekaj kosov skrivljene pločevine, nekaj kosov cigaret in nekaj vžgalic. Ker so me pustili na miru, sem si prižgal polovičko.

Zelo me je zeblo. Rane so me skelele in sem se tresel. Na Beli (Resiutta) je kamion prišel na asfalt pontebanske ceste. Kmalu po prekoračitvi reke Bela in ko smo prešli Muzac (Moggio Udineze), je zavil na desno v majhen drevored in se ustavil pred kasarno. Tudi ta je bila obdana z bodečo žico, španskimi jezdecami, prava trdnjava. Odvlekli so me v pisarno poveljnika in v navzočnosti nekaterih oficirjev se je začelo zasliševanje. Na hitro sem sklenil, da, ker nekatera dejstva gotovo poznajo, lahko govorim o njih, ne da bi škodoval našemu gibanju. Posebno važnih novic in skrivnosti nisem imel. Vse, kar me je v resnici skrbelo, so bile moja identiteta in zveze s sodelavci. Zpomniti sem si moral tudi, kar bi jim rekel. Tako sem postal Fornicki Enrico, rojen 27. 11. 1927 v Bariju in s stalnim bivališčem prav tam v ulici Roma 16. Pripadal sem neki skupini v Benečiji kot nosilec municije, prišel sem v Režijo zvečer dne 16. prek sedla Karnica (S. la Carnizza) in smo pričakovali glavnino naše skupine na prelazu Sedlo Grubja (Grubia). Niso me spraševali, zakaj sem bil partizan. Hoteli so pa vedeti, koliko nas je bilo, dan ter točno uro našega prihoda v Režijo. Malo sem se zmedel tudi zaradi ponavljajočih se vprašanj: Bilo je očitno, da bi me radi speljali na tisto, kar se je pripetilo dne 15. zjutraj nad Osejani (Oseacco).

Če bi bil kakorkoli namignil na našo prisotnost v Režiji pred 16., bi bil takoj pogubljen, vsaj tako sem sklepal.

Z zaskrbljenostjo sem mislil na nahrbtnik, ki ga je bil Arturo pustil v staji in v katerem so bili daljnogled in drugi predmeti, odvzeti ubitemu esesovcu. Takoj so me hoteli pripraviti k pripovedovanju. S težkimi in grobimi rokami in s pestmi in klofutami so me skoraj nezavestnega vrgli na tla. Dal sem jim razumeti, da glede na potek dogodkov nimam namena kaj prikrivati in da končno nisem bil nobena pomembna osebnost. Postavili so me spet na stol in zasliševanje se je nadaljevalo. Rekel sem jim, da nas je bilo okrog 40, ampak do kakih 30 jih je bilo na prelazu Grubia, in da smo prišli v Režijo proti večeru dne 16., Povedal sem jim, da smo imeli orožje, razstrelivo in hrano, zato s prebivalstvom nismo imeli stikov, in da smo živeli skriti v gorah v pričakovanju glavnine naše brigade. Zahtevali so, naj jim na topografski karti pokažem pot, po kateri smo prišli v Režijo. Pot sem jim pokazal, a pri tem sem se izogibal vseh osamljenih hiš in vasi. Videti so bili zadovoljni, zlasti zaradi sovpadanja naše prisotnosti v drugih krajih, kar jim je bilo gotovo znano. Po vsem tem sem bil zadovoljen tudi jaz.

Povlekli so me ven, a preden so me spet vrgli na kamion, se je pripetilo nekaj, zaradi česar mi je skoraj zaledenela kri. Sredi dvorišča je bila na črnem mrtvaškem odru odprta krsta. Zvlekli so me do nje in nemški podčastnik me je prijel za tilnik, prisilil gledati mrtveca in zelo pozorno je opazoval moj obraz, da bi videl, kako bom reagiral. Napravil sem se neprisrčen, a spoznal sem dobro tistega človeka, ki ga je Arturo likvidiral pred dvema dnevoma nad Stolvizzo. Nisem bil toliko nesramen, da bi vprašal, kdo je. Zmajal sem z glavo in pustil, naj stvari gredo svojo pot.

Spet smo se peljali s kamionom, ki mu je sledil orožniški avto. Popoldan je bil čudovit, a mene je zeblo, čeprav se je na planem temperatura močno dvignila. V Guminu (Genova del Friuli) je bila nova postaja. Postopek je bil tu drugačen. Začeli so takoj s palicami in udarjali še posebej skrbno na očitno ranjene dele telesa. Potem se je pojavil visok oficir, in kot da se ni nič zgodilo, me je spraševal v brezhibni italijanščini in zelo vladno. Nato so me spet naložili na kamion in pot se je nadaljevala z »balilo« zadaj.

Se nadaljuje

Kurirčkova pošta

Samo še dva dni – in pionirji kurirji bodo spet krenili na tradicionalno pot s kurirčkov torbico. Kurirčkova pošta, letos devetnajsta po vrsti, je najmnogičnejša prireditve pionirjev. Letos je še posebej poudarjeno, naj v njej res sodelujejo vsi pionirji! S tem bodo dokazali, da so kot najmlajši borci za samoupravo in svobodno domovino pripravljeni graditi, in če bi bilo potrebno, tudi braniti naše revolucionarne pridobitve, da znajo stopiti na pot, ki so jo hodili njihovi predniki pionirji-kurirji takrat, ko je našo domovino gazil sovražnik. Tako Kurirčkova pošta predstavlja edinstveno obliko usposabljanja, obujanja in razvijanja revolucionarnih tradicij NOB, usposabljanja za kurirske naloge ter manifestacijo pripadnosti samoupravni socialistični in neuvrščeni domovini. Torej ne gre samo za prenos sporočila, ki ga skrbno spravljenega v torbicih pionirji prenašajo pod gesli čez ovire, sporočila, ki je bilo do lanskega leta eno samo iskreno voščilo pionirjev njihovemu najbližjemu prijatelju, tovarišu Titu za njegov rojstni dan... Sredi poti je lani obstala pošta kurirjev, da bi se poklonila nje-mu, ki mu je bila namenjena, pa ga je smrt izrgala iz objema pionirjev. Potem je svojo pot nadaljevala, pionirji so s pismom v torbici in z jasno mislijo v srcih hoteli od javke do javke, z mislijo: Tito nas vodi in nas bo še naprej vodil! Tudi letos hočejo pionirji pokazati, da je Titova pot njihova pot in v manifestu, ki ga bodo letos naslovili nadaljevalcem Titovega poslanstva, predsedstvu SFRJ, bodo s svojimi prisegami to potrdili.

Iz petih smeri, kakor vsako leto, bo v soboto, 21. marca krenila Kurirčkova pošta. Na Primorskem bo začetek na Brinovem griču nad Črnim vrhom v občini Idrija, Motnik v Tuhinjski dolini, v

občini Kamnik bo začetek smeri Gorenjska, Podvolovljek pri Lučah, kjer stoji spomenik padlim iz 14. divizije, v občini Mozirje bo zborna mesto tistih, ki bodo krenili s smeri Koroška, Štajerska si je za start izbrala Volkmerjev prehod v Mariboru, kjer so leta 1941 skojevcem napadli okupatorja, pionirji, ki zastopajo smer Dolenjska, pa se bodo v soboto zbrali v Ribnici pred domom JLA.

V okvir Kurirčkove pošte spada tudi razpis republiškega odbora ZZB NOV za najboljše glasbeno, likovno, literarno ali zgodovinsko delo na temo narodnoosvobodil-

nega boja. Letos je bil izdan predlog, da za to razpišejo natečaje posamezne občine, ki izberejo tri najboljše, republiški odbor pa bo med temi zbranimi izbral tri najboljše med najboljšimi.

Zaključek Kurirčkove pošte ne bo drugačen kot druga leta; konec prireditve bo namreč predstavljal zbor pionirjev, ki bo letos neke sredi junija v Ljubljani s predajo raportov posameznih smeri Kurirčkove pošte in s prikazom raznih dejavnosti pionirjev.

Živa Drole

Zbiranje odpadnega tekstila

V letu 1980 je bil sprejet program Zveze pionirjev in svetov Zveze pionirjev na področju vključevanja najmlajših organiziranih socialističnih sil v stabilizacijska prizadevanja gospodarstva. Program je zajel poleg varčevanja osebnih in družbene dejavnosti in inovatorstva med pionirji tudi organiziranje zbiralnih in delovnih akcij.

Potrebe gospodarstva po sekundarnih surovinah so veliko večje, kot jih lahko družba v današnjem trenutku zbere. Pionirji so vedno priskočili na pomoč starejšim pri teh prizadevanjih in tako bo tudi v prihodnje. Zbiralne akcije starega papirja, stekla in steklenic ter rabljenih oblačil so že utečene. Skoraj nobenega odziva pa ni bilo na lani predvideno zbiralno akcijo neuporabnih oblačil. Po ocenah gospodarske zbornice Jugoslavije je v Sloveniji več kot 8000 ton za občane neuporabnega tekstila. Če ta podatek primerjamo s tem, da smo samo v Sloveniji lani uvozili kakih 30 ton neuporabnega tekstila, lahko ugotovimo, da družba še ni dovolj organizirala zbiranja te surovine. Potrebe gospodarstva bodo letos čez 1000 ton, to pa je številka, ki kar kliče k akciji.

Doslej so pionirji s svojo aktivnostjo že večkrat opozorili na probleme zbiranja sekundarnih surovin, probleme, ki jih je družba pozneje skušala sistematsko rešiti. Dinos in Surovina, organizaciji, ki skrbita za odkup odpadnega materiala, sta predlagali skupno akcijo zbiranja neuporabnih oblačil ki ju bosta organizaciji odkupili po kar privlačnih cenah. Vsak pionirski odred, ki se bo odločil za to zbiralno akcijo, bo natančnejše podatke dobil pri Dinosu v Ljubljani ali pri Surovini v Mariboru.

Zveza prijateljev mladine
Slovenije, Ljubljana

Ne vojne, mir v svetu!

V deželo je prihajala pomlad. Naznanjale so jo mehke južne sape, ki so topile snežno odejo. Bele krpe so se kristalno zlatile v svetlih žarkih. Trava je na novo poganjala mlade, krhke lističe. Daljnji pašniki za severnim robom doline so se temnozeleno svetili v sončnem soju in se izgubljali v neizmerni nižavi kotline. Okoli nje so se dvigali na treh straneh dolgočasni nizki griči z živimi mejami. Počasi so prehajali v čedalje višje hribe s strmejšimi gozdnimi pobočji in iz hribov so nastajale mogočne gore, ki so se megleno videle v soparnem, dopoldnevu.

V topo tišino, v mehki soparni glas pa so se zarezali sikajoče rezki žvižgi piščalke, ki so prihajali iz vojaške trdnjave nedaleč stran. Videti je bilo, kakor bi bila zgrajena za tisoč let. Trdni beton je bil pokrit z rumenkasto cementno oblogo. Dvorišče je bilo široko najmanj šestdeset metrov. Na njem pa so na žvižge piščali vadili v sivo oblečenih uniformah »vojaki«. Ne, to niso bili vojaki, to so bili še skoraj otroci. Velike puške so jim segale do ramen, na glavi pa so imeli čelade, ki so jim skoraj pokrivalo oči. Kaj neki se zdaj skriva v puhašto sinji, kodrasti glavi? Svetlo sinje oči zrejo v daljavo. Le kaj iščejo; mater, sestre, brate...? Zaman iščejo te svetlo sinje oči. Kakor v tolažbo pa zagledajo od min in granat ožgano drevo, na katerem gnezdiijo ptice, štirje lačni, zijajoči kljunčki se stegujejo za hrano, ki jim jo prinaša mama. Sredi črne smrti svetel utrinek življenja. Zasmehljale so se te svetlo sinje oči.

Le kaj neki jih učijo te male vojake – otroke? Jih učijo matematiko, kemijo? Učijo jih ubijati, sovražiti, streti, pohoditi, zmleti vse, kar je živega...

Samo še malo, čisto malo in ti otroci bodo zrlj smrti iz oči v oči, smrti – ne navadni, spodobni smrti v omiknem svetu, ki jo daljšajo zdravniki, bolniške sestre in morfijske brizgalke ampak nenavdni, prvobitni, grdi, neolepšani smrti, kakor je smrt živine na mersarki kladi.

Neusmiljenost življenja. Človek uporablja razum, dela, vidi, ve, zna biti hladen in hiter, zna se prilagoditi vsem trenutnim zmedam v igri naravnih sil, ki sestavljajo življenje. In zraven čudno upadlih in stlačenih ostankov, kar je bilo še pred trenutkom tovariš, sin, brat... Ali je vredno? Ali je treba vojn? Vsaka vojna je korak naprej v lastno pogubo. Ne bi nam bilo treba tega, toda to je bilo, to je in to bo, dokler bosta svetu gospodovala lakomnost in sovraštvo.

ANDREJA HAUPTMAN, 8. b
Osnovna šola Ivana Skvarča, Zagorje

Regionalno tekmovanje paraplegikov

V drugi polovici februarja 1981 je bilo regionalno tekmovaljevanje paraplegikov na osnovni šoli Katje Rupene v Novem mestu. Na tekmovalju je sodelovalo 7 občin. Prišli so tekmovalci iz Krškega, Brežic, Trebnjega, Sevnice, Novega mesta, Črnomlja in Metlike.

Letos praznujemo mednarodno leto invalidov in je tako še bolj pester program njihovih športnih in drugih dejavnosti. Tekmovanje se je odvijalo v namiznem tenisu, streljanju in šahu. Tekmovanja so se udeležili moški in ženske, večinoma žrtve prometnih nesreč pa tudi delovnih.

Tudi invalidi lahko tekmujejo na olimpijskih igrah. Tekmujejo v atletiki, košarki, namiznem tenisu, streljanju, šahu, plavanju, vožnji na vozičkih na dolge in kratke proge. V Sloveniji je invalidov na vozičkih več kot 500 in se jih s športom ukvarja približno polovica.

Med tekmovalci je bil tudi Jože Okorn, doma iz Drag pri Šentrupertu, ki je že tekmoval na olimpijskih igrah invalidov leta 1980 na Nizozemskem. Pred tem je tek-

Občudovala sem njihovo dobro voljo in uspehe, za katere morajo prav gotovo veliko trenirati

moval na olimpiadi invalidov leta 1972 v Nemčiji. Takrat je osvojil bronasto medaljo v metu diska, in zato ga je sam predsednik Tito povabil k sebi v Beograd in mu podaril zlato uro. Na lanskih olimpijskih igrah leta 1980 pa je osvojil srebrno medaljo. Medtem je še nastopal na evropskih prvenstvih. Letos se bo udeležil evropskega tekmovanja, pripravlja pa se že na naslednjo olimpiado, ki bo leta 1984 v Ameriki v Los Angelesu.

kel: »Če se bom teh olimpijskih iger leta 1984 udeležil, vam bom pisal kartico iz Los Angelesa.«

Ves čas sem občudovala tekmovalce; občudovala njihovo dobro voljo, razigranost in uspehe, za katere morajo prav gotovo veliko trenirati.

Enakovredni člani naše skupnosti so in mogoče živijo bolj družabno in povezano kot ostali.

KATARINA KRULJAC,
7. a razred
osnovna šola Katja Rupene

Dom slovenskih pionirjev

V akciji zbiranja finančnih sredstev za Dom slovenskih pionirjev v Dolenjskih Toplicah je bilo doslej zbranih manj kot 50 odstotkov sredstev, za katera so se pionirji obvezali leta 1977. Svoje obveze so izpolnili le pionirji iz občin Ljubljana-Center ter Postojna, ki so celo presegli 100 odstotkov, zelo pa se tej številki približujeta občini Žalec in Novo mesto.

Svet Zveza sredstva Slovenije je sklenil, da z akcijo nadaljuje, še posebej zato, ker se bodo zbrana sredstva letos usmerila v izgradnjo tabornega centra, ki je predviden ob bodočem Domu slovenskih pionirjev v Dolenjskih Toplicah.

Stane Štemberger

Iz življenja šolskega športnega društva

Družì jih šport

Šolsko športno društvo na celodnevni osnovni šoli Blaža Kocena na Ponikvi je v zadnjem obdobju močno razširilo svojo dejavnost. S prihodom tovariša Hasana Toromanovića smo mladi na Ponikvi prišli na svoj račun. Dobili smo še enega mentorja, ki skrbi za vsestransko dejavnost na šoli.

Množičnost in samopopravljanje je osnovni moto našega ŠSD. Učenci na Ponikvi smo dobili še eno uro več na urniku, to je tekmovalna ura in zadnja ura v tednu. Tedaj mladi za hip pozabimo na vsakdanje probleme in na šolsko klop. Zberemo se na galeriji in navijamo za posamezne ekipe.

Namni vodimo tekme, delegiramo sodnike in nadzorujemo dosežene rezultate v kroniki šole. V začetku leta se z anketo opredelimo za posamezne dejavnosti. To vpliva na program rednega pouka telesne vzgoje, kakor pravi naš tovariš.

Mladi na Ponikvi se največ navdušujemo za košarko, namizni tenis, nogomet, odbojko in smučanje. Tu so še atletika, orodna telovadba in šah. Žal, za večino športnih panog nimamo ustreznih pogojev. V vseh naštetih panogah organiziramo šolska, posamezna in ekipna prvenstva, udeleženo se tudi vseh tekmovalanj v občinskem merilu. O doseženih rezultatih bomo spregovorili kdaj drugič. Omenimo naj samo 14. marec 1980 ko smo v

Podčetrtku na regijskem tekmovanju dosegli prvo mesto v namiznem tenisu. V košarki so naši mlajši pionirji v štiriletnem obdobju bili dvakratni prvaki občine, starejši pa enkratni.

Navezali smo tudi stike s karlovškimi osnovnimi šolami. Bili smo gostitelji skupine otrok iz karlovških osnovnih šol v zimskih počitnicah. V letnih počitnicah pa bomo mi prebili teden dni v Karlovcu. Nad takšnim sodelovanjem so navdušeni starši in cela KS, še posebno mi mladi.

Med počitnicami smo priredili tudi igre brez meja. Želimo, da bi se to sodelovanje nadaljevalo.

Ob koncu leta izberemo na občnem zboru najboljšega športnika in športnico šole ter najboljše športni razred. To nas vzpodbuja ne samo ko športu, temveč tudi h knigi. Za tako razgibano delo je pedagog za telesno vzgojo pridobil že vrsto mladih vodnikov iz vrst učencev na šoli. Na pomoč mu tudi priskočijo člani TVD Partizan. Smučarji na Ponikvi smo letos prišli na svoj račun, saj je TVD Partizan organiziral trim smučanje za odrasle, ŠSD pa tekmovanje v slalomu, veleslalomu in skokih. Za obratovanje vlečnice vzorno skrbi upokojenec Marko Kundih in s tem prispeva k našemu delu.

Žal, da so za vse te oblike izvenšolskih dejavnosti prikrajšani otroci, ki so takoj po pouku vezani na odhode v domače kraje z avtobusi. Med njimi je vsekakor veliko športnih talentov.

Predsednica ŠSD:
8. razred
MIHELA GOLEŽ,
OŠ Blaža Kocena
Ponikva

Člani ŠSD na osnovni šoli na Ponikvi z mentorjem Hasanom Toromanovićem

KRAMLJANJE KRAMLJAN.

Petkove nagrade

O čem bomo danes poklepeta-
li, dragi naši mladi dopisniki in
fotografi? O Jožetu Petku in
partizanski fotografiji. Na foto-
grafijo med narodnoosvobodil-
nim bojem moramo gledati
predvsem v njeni propagandno-
dokumentarni vlogi, ki je bila
odločilna, da je postala fotogra-
fija spremljevalka medvojnega
dogajanja že od vsega začetka,
čeprav takrat ne moremo še go-
voriti o organizirani fotorepor-
terski službi. In ko govorimo o
fotografijah v zvezi s Štajersko,
imamo pogosto pred očmi foto-
grafije, ki jih je ob pohodu 14. di-
vizije na Štajersko posnel njen
fotograf Jože Petek. Lahko pa
tudi rečemo, da so začetki orga-
nizirane fotografske dejavnosti
na štajerskem povezani z ime-
nom tega znamenitega fotore-
porterja.

JOŽE PETEK: Borec 14.divizije na Menini planini

Jože Petek, ki je preživel pohod Štirinajste z ozeblinami, si je že med bivanjem na Moravškem pri nekem kmetu uredil zasilni fotolaboratorij in začel delati. V začetku pomladi je na poziv štaba 4. operativne cone prevzel vodstvo fotosekcije in nato deloval nad Ljubnim. Fotosekcija je zazvela šele z osvoboditvijo Zgornje Savinjske doline, ko je prenesla svoj sedež v Gornji grad. Ves čas so imeli stike s fotosekcijo Glavnega štaba NOV in POS, vse do nemške zimske ofenzive. Ta je delo sekcije pretrgala. V začetku leta 1945 je padel tudi Jože Petek in z njim je bilo izgubljenega precej fotografskega arhiva.

Tako v korak z že razpisanim nagradnim natečajem Bogo Flander-Klusov Joža za literarne in likovne prispevke, o katerem smo pisali v prejšnjih številkah TV-15, razpisujemo še **nagradni natečaj Petkove nagrade za najboljše fotografije**. Tako, dragi mladi fotografiamaterji, osnovnošolci in srednješolci, prišli smo na svoj račun. Če vam pero ne teče tako gladko, imate pa zato več smisla za fotografijo. Ne boste se kosali s »flandrovci«, boste pa zato med »petkovci«. Tudi vas čaka-jo knjižne nagrade. Fotografije, ki nam jih boste pošiljali, bodo krasile lice naši mladinski strani. In tema oziroma fotomodel? Neomejeno. Fotografirajte to, kar doživljate. Fotografija naj pove čimveč, naj bo razgibano, v akciji; ali abstraktna - prepriščam vaši domišljiji (naslov oziroma podpis k fotografiji napišite sami. Vse do 30. maja nam pošiljajte svoje foto izdelke, v kot kuverte pa napišite: Petkove nagrade. Opremite fotografije z datumom izdelave. Le pogumno na delo!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJAN

Cene, ptič, ki leta visoko in svobodno!

Velenjski borci so kritično spregovorili o problemih našega časa

Martin Tovornik

Začetek letošnjega leta je za velenjske borce minilo v izrazito delovnem vzdušju, ki je vneslo precej razburkanosti in kanček nemira. Povod so bili problemski sestanki, na katerih so poleg borcev aktivno sodelovali še velenjski mladinci. Jedro razprav se je iz osnovnih organizacij pred nedavnim preselilo še v sam vrh občinskega odbora, kjer so temeljito pretresli vse, kar je zbudilo v oči že poprej. Tega ni bilo malo in izrečeni le stvar borcev, pač pa tudi mladih. Namen občinskega bese-dovanja in posameznih osnovnih organizacij borcev se v ničemer ne razlikuje od bese-dovanj, ki dandanes plamtijo skoraj povsod: ugotoviti aktivnost borcev v boju za stabilizacijo in napredek naše samoupravne socialistične družbe.

Zivahnost na sedežu velenjske borčevske organizacije tik pred sestankom je potrdila poznejše spoznanje: borci skupaj z mladimi niso zadovoljni z vrsto stvari, ki jih ali prepočasi rešujemo ali pa sploh ne, moti jih nepošteno obnašanje posameznikov, neodgovornost, pomanjkanje discipline, nedelo in trmasto vztrajanje, kadar gre za izigravanje zakonov in samoupravnih sporazumov, hudo vznemirja pa jih seveda tudi – koga ne? – nenehna rast cen.

Da le ne bi bilo videti vse preveč črno, so že kar takoj glasno povedali, češ da ni res, da borci vse preveč kritično gledajo na našo stvarnost in da želijo doseči red s politiko trde roke, da so med borci prepogosti pojavi užaljenosti, nepripravljenosti za idejnopolično soočanje s posameznimi problemi... na kratko: stabilizacija, v glavnem so govorili o njej, izgublja veljavo,

preveč se izpostavljajo manjše stvari, zato obstaja bojazen, da se na takšen način lahko skrivajo veliki in pomembni problemi v našem gospodarstvu, naši družbi.

Prepir s socialistično moralo

Ostro so se spotaknili nad prekomernim razsip-

Ivan Gusič

ništvom z družbenimi sredstvi in s premajhno kazensko odgovornostjo tistih, ki jim je vseeno, v čigav žep segajo.

Tako je Martin Tovornik dejal, da na žalost socialistične morale ni čuti-ti tudi pri nekaterih bivših borcih na vodilnem položaju in celo ne pri komunistih. Mnogi borci so posebej omenjali direktorja IMV Novo mesto in pri tem dodajali, da so kazni za gospodarske prestopke naravnost smešne. Razumljivo je seveda, so rekli, zakaj se takšni pojavi ne nehajo, če pa je storilec kaznovan za veliko gospodarsko škodo ali grabež z nekajmesečno zaporno kaznijo; navrgli so še primer Agroinženir-inga iz Beograda, dodali »dražgoški« filmski incident...

Tovornik je opozoril na drage in razsipniške prireditve ob najrazličnejših praznovanjih in na negativne pojave v našem športu.

»Velenjski nogometni klub Rudar ni izjema«, je priabil Tovornik. »Niti občinski športni forumi niti vodstvo kluba niso upoštevali opozorila delovnih ljudi, ko so le-ti s prstom pokazali na nezdrave razmere v klubu, ki se je zaprl med štiri stene igralcev in funkcionarjev.«

Očitanja, ki jih je le težko spodbuditi in jim odvzeti veljavo in kjer zdrava pamet presoja po svo-

je, so se kopičila. Ni mo-goče reči, da je šlo za nergaštvo: skorajda v vseh primerih so bili kršitelji opozorjeni in vendar se skorajda nihče ni znenil za besede. Odrinjenost samoupravljalca, občana, je torej dovolj očitna.

»Izven slehernih norm socialistične morale je zelo visok honorar Terezi Kesoviji za njeno sodelo-vanje ob novem letu, kar je povzročilo izredno neugodno razpoloženje. Ljudje so na vest reagirali s svinčnikom v roki: koliko let je treba delati...?«, je dejal nekdo precej na glas, z zvišanim glasom pa je povedal svojo misel tudi Ivan Gusič, prvoborec:

»Ničesar ni treba idealizirati!«

Prelepo pišemo o tej naši stvarnosti. Kar idealiziramo jo včasih, v resnici je

Jože Povše

nekoliko drugače. Ljudje ne vedo, kaj se dogaja za hrbtom. V Gorenju, na primer, ljudje ne dobe pravih informacij, netočnim informacijam pa ne morejo več verjeti. Delavci kljub samoupravljanju nimajo dovolj vpogleda, kako so bila porabljena sredstva. Govorim o primeru tovarne Körting. Sedaj, ko je stvar kritična, ljudje končno nekaj vedo. Borci zahtevamo, da se najodgovornejšega, nekdanjega direktorja, Oskarja Pistorja, privede v Jugoslavijo in ustrezno kaznuje, če je kriv.

Poglejte, nekdo je zapustil svoje delovno mesto in si poiskal drugega samo zato, ker ni več prenesel, da bi v njegovi prisotnosti v nedogled igrali karte...

Podobno razburjeno je reagiral Jože Povše:

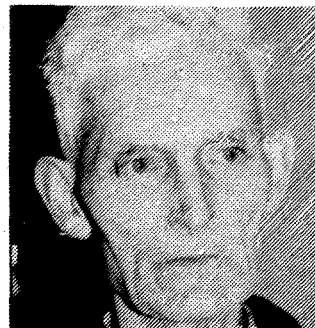
»O odgovornosti smo prelili že toliko črnila, da se skorajda ne spleča več govoriti. Premalo je de-

janj, dela, besedičenje zavzema vse večji obseg. Stabilizacijo smo pravilno zastavili, v zadnjem času pa so se prizadevanja izjalovila in so očitno omejena na dvigovanje cen. Ni res, da bi največje breme stabilizacije moral nositi prav neposredni proizvajalec.

Zelo natančno smo se dogovorili, kako in kaj s cenami, izkušnja iz januar-skih in februar-skih dni govori drugače. Cenam na tak način ne bo moč pristriči peruti. To je ptič, ki svobodno in visoko leta in med oblaki ga spremlja izigravanje zakonov in samoupravnih sporazumov.«

Za samoupravljanjem se često zahrbtno skriva razsipništvo. Le redkodo odgovornih, so rekli v Velenju, ki potuje v tujino, polaga o tem tudi račun.

Duhovnik Franc Šmon,

Franc Šmon

Nestl Žgank

član sveta republike in aktiven družbenopolitični delavec, je opozoril na pomembno dejstvo, da vse premalo pozornosti posvečamo stabilizacijskemu procesu, ki bi ob morebitnem neuspehu lahko imel globlje posledice. Povezanost preteklosti in sedanjosti je očitna, je dejal, in če se bomo tako obnašali, bomo čez noč izničili pridobitve revolucije, našega narodnoosvobodilnega boja. Nekaj znamenj že

kaže na to. Najbolj nepoklicani dvigujejo glave, kriče in blatijo, želeč izkoristiti naše težave, to ni brez pomena. Mi sami pa kažemo s prsti na delavca, on na nas, obtožujemo se med seboj, nasprotniki našega sistema socialističnega samoupravljanja pa previdno, vendar vztrajno rovarijo. Tudi med nami so.«

Branko Per

Odtujenost postaja vse bolj očitna

V drobirju velikih in majhnih problemov postaja vse bolj jasno, da se trgamo od ljudi, občanov, in da nam ljudje to tudi očitajo, da je za težko ekonomsko stanje krivo naše samoupravljanje, resnica pa je seveda drugače. Resnica je tam, kjer samoupravljanja nočejo razumeti zaradi svojih interesov, zaradi lagodnosti, nepravilnega tolmačenja, pa tudi tam, kjer je očitna odtujenost vodilnih delavcev od neposrednih proizvajalcev.

»Naši nasprotniki nam očitajo, da je za težko ekonomsko stanje krivo naše samoupravljanje, resnica pa je seveda drugače. Resnica je tam, kjer samoupravljanja nočejo razumeti zaradi svojih interesov, zaradi lagodnosti, nepravilnega tolmačenja, pa tudi tam, kjer je očitna odtujenost vodilnih delavcev od neposrednih proizvajalcev.«

Nestl Žgank je nato govoril o odgovornosti in se spet dotaknil Körtinga. Vse do nedavnega, je jezno razmišljal, je bilo vse tiho, četudi je marsikomu moralo biti jasno, kako je s to delovno organizacijo. Tudi komunistom. In vendar je bilo ozračje kar se da mirno. Kje je bilo vodstvo? Kje komunisti?

Žarku Švajgerju in Branku Peru ni všeč, da nekdo, ki je naredil napako, dobil celo partijski opomin in je moral zamenjati delovno mesto, predsedla znova na odgovoren

Žarko Švajger

položaj in – dela napake naprej. Kdo jih plačuje, je seveda jasno.

»V naši vnemi, da bi iskali krivce, kaj radi upe-rimo prst na mlade,« je dodal Per. »Zdi se mi, da vendarle premalo mislimo nanje. Tudi dvolični smo. Kadar mladi zahtevajo, bodisi za krožke, izlete, takšno ali drugačno dejavnost, se izvijamo, govorimo o zahtevni mladini, jih pa zelo dobro vidimo, ko je treba vzeti v roke kramp in lopato in oditi na delovno akcijo. Moti me tudi, da se v našem časopisu vse preredko pojavlja občan s kritično mislijo.«

Borčevska kritična misel ni vselej najbolj zaželeni, meni Franc Škarja, samosvoje so si jo nekateri zožili na pojem nergaštva in ustvarjanja neugodnega vzdušja.

V Velenju so spregovorili tudi o širjenju administracije, opozorili na previsok zvezni proračun in na povišanje cen zaradi povišanja prometnega davka. V skupno poročilo so zapisali, da borci »vznemirja in obenem angažira spoznanje, da smo na ruševinah zgradili novo socialistično Jugoslavijo, ustvarili socialne in druge pogoje za človeka vredno življenje, z vidnimi uspehi pa smo pridobili tudi spoštovanje in ugled v svetu. Zdaj smo prišli v položaj, ko se to krha... dolžni smo narediti vse, kljub težavam, da ne bomo odtrgani od ljudi. Borci smo bili v času narodnoosvobodilnega boja tesno povezani z ljudmi. Ta neločljiva povezanost je rodila sadove našega boja. Zdaj pa ljudje sami ugotavljajo, da to še komajda zmoremo in pogrešajo neposredne, razumljive besede, kar je velikokrat poudarjal tovariš Tito.«

Milenko Strašek